

Л.О. ВОЛОЩУК
В.В. КІРСАНОВА
С.В. ФІЛИПОВА

АНАЛІТИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ
УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ
РОЗВИТКОМ ПРОМИСЛОВОГО
ПІДПРИЄМСТВА

МОНОГРАФІЯ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНСТИТУТ БІЗНЕСУ, ЕКОНОМІКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ І АУДИТУ

Л.О. Волощук, В.В. Кірсанова, С.В. Філіппова

**АНАЛІТИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ
УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ
РОЗВИТКОМ ПРОМИСЛОВОГО
ПІДПРИЄМСТВА**

МОНОГРАФІЯ

Одеса
«Плутон»
2014 р.

УДК 657 (075.9) - 339.487
ББК 67.01-433
В 477

Рекомендовано до друку Вченою радою Одеського національного політехнічного університету (протокол № 1 від 29 серпня 2014 р.)

Рецензенты:

Пилипенко А.А. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри бухгалтерського обліку Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Смоляр Л.Г. – кандидат економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту та інновацій, ректор Міжнародного університету фінансів.

Волощук Л.О., Кірсанова В.В., Філіппова С.В.

В 477 Аналітичні інструменти управління інноваційним розвитком промислового підприємства: монографія / Л.О. Волощук, В.В. Кірсанова, С.В. Філіппова. – Одеса: ФОП Бондаренко М.О., 2015. – 180 с.
ISBN 978-617-7261-20-8

В монографії досліджено сутність інноваційного розвитку підприємства та його складових як об'єктів управління та аналізу; концептуальні засади інформаційного та обліково-аналітичного забезпечення управління інноваційним розвитком підприємства; існуючі інструменти аналізу інноваційного розвитку та його складових: інноваційної діяльності та інноваційного потенціалу. За результатами досліджень розроблено методичні засади та практичні рекомендації з формування системи аналітичних інструментів управління інноваційним розвитком підприємства, зокрема системи індикаторів інноваційного розвитку в розрізі складових та її облікового забезпечення.

УДК 657 (075.9) - 339.487
ББК 67.01-433

Монографія буде корисною для магістрів, аспірантів, науковців, фахівців, що займаються проблемами інноваційного розвитку підприємств в Україні та його інформаційно-аналітичного забезпечення.

ISBN 978-617-7261-20-8

© Л.О. Волощук, В.В. Кірсанова, С.В. Філіппова, 2014

ЗМІСТ

ВСТУП	5
1 ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА ТА ЙОГО СКЛАДОВІ ЯК ОБ'ЄКТИ УПРАВЛІННЯ ТА АНАЛІЗУ	8
1.1 Інновації як основа інноваційного розвитку промислового підприємства	8
1.2 Сутність інноваційного розвитку промислових підприємств як об'єкту управління	17
1.3 Складові інноваційного розвитку підприємства як об'єкти управління та аналізу	31
Висновки	38
2 СУТНІСТЬ ТА СКЛАДОВІ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ.....	41
2.1 Дослідження концептуальних засад обліково-аналітичного забезпечення інноваційного розвитку підприємства	41
2.2 Облікова система підприємства як базис інформаційно- аналітичного забезпечення управління інноваційним розвитком	55
2.3 Аналітична система підприємства як складова інформаційно- аналітичного забезпечення управління інноваційним розвитком	68
Висновки	80
3 АНАЛІЗ МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ОБЛІКОВО- АНАЛІТИЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ	84
3.1 Інструментарій статистичного обліку та аналізу інноваційної діяльності та інноваційного розвитку промислових підприємств	84

3.2 Характеристика сучасного методичного забезпечення аналізу інноваційної діяльності промислових підприємств	99
3.3 Методичне забезпечення аналізу інноваційного потенціалу промислових підприємств: характеристика змісту та основних недоліків	109
Висновки	118
4 МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ АНАЛІТИЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА	122
4.1 Складові та етапи формування системи аналітичних інструментів управління інноваційним розвитком промислового підприємства	123
4.2 Обґрунтування системи показників аналізу змін фінансового стану та відповідних індикаторів розвитку промислового підприємства..	127
4.3 Методичні засади формування системи індикаторів інноваційного розвитку за показниками аналізу інноваційної діяльності промислового підприємства	134
4.4 Методичні засади формування системи індикаторів інноваційного розвитку за показниками аналізу інноваційного потенціалу промислового підприємства та його складових	140
Висновки	150
ВИСНОВКИ	153
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	158

ВСТУП

За останні роки, коли не тільки на рівні численних наукових досліджень, але й на рівні державних стратегічних документів визначено, що розвиток підприємств має ґрунтуватися саме на інноваційних чинниках, все більше уваги приділяється дослідженню питань забезпечення управління інноваційним розвитком. Управління будь-якими процесами на підприємстві потребує якісного аналітичного забезпечення, як основного підґрунтя прийняття ефективних управлінських рішень, та відповідних аналітичних інструментів. Проте, концепція та методичні засади інформаційно-аналітичного забезпечення інноваційним розвитком підприємств промислового сектору економіки знаходяться ще на стадії формування, досі не існує й єдиної комплексної системи аналітичних інструментів управління інноваційним розвитком.

Дослідженню проблем інноваційної економіки, управління інноваційною діяльністю та інноваційним розвитком підприємств присвячено праці відомих вітчизняних авторів В.М. Гриньової, В.І. Захарченка, С.М. Ілляшенка, С.В. Князя, Д.Ю. Крамського, О.Є. Кузьміна, Г.Т. П'ятницької, М.Є. Рогози, Л.Г. Смоляр, Д.М. Черваньова, Л.І. Федулової, С.К. Харічкова. Проте, в них приділяється недостатньо уваги проблематиці формування системного інструментального забезпечення управління інноваційним розвитком промислових підприємств.

Дослідженню методології інформаційно-аналітичного та обліково-аналітичного забезпечення управління присвячують свої роботи такі вітчизняні автори, як Т.М. Безродна, М.Д. Білик, М.І. Бондар, Ф.Ф. Бутинець, М.П. Войнаренко, О.Д. Гудзинський, В.І. Довбенко, Т.Г. Камінська, Г.Г. Кірейцев, Є.В. Мних, О.В. Пархоменко, А.А. Пилипенко. Проте, в їх працях розглядаються лише окремі елементи інноваційного розвитку, зокрема, інноваційні витрати, інноваційна діяльність, інноваційний потенціал, та відсутнє визначення сутності та вимог до системи аналітичних інструментів управління інноваційним розвитком як комплексним явищем.

Отже, проблематика інформаційно-аналітичного забезпечення та аналітичного інструментарію управління інноваційним розвитком підприємств є майже не розглянутою. Це обумовлює актуальність досліджень та розробок з формування системи аналітичних інструментів управління процесами інноваційного розвитку промислових підприємств, особливо в частині їх діагностики, моніторингу та контролю.

Відповідно, монографію присвячено дослідженню теоретико-методичних аспектів та розробленню комплексу методичних рекомендацій з формування системи аналітичних інструментів управління інноваційним розвитком промислового підприємства.

Об'єктом дослідження обрано процес інноваційного розвитку промислового підприємства як об'єкт управління та система його інформаційно-аналітичного забезпечення.

Предмет дослідження склали аналітичні інструменти управління інноваційним розвитком промислового підприємства.

Метою дослідження є розробка теоретико-методичних засад формування системи аналітичних інструментів управління інноваційним розвитком промислового підприємства і практичних рекомендації щодо їх застосування.

Гіпотезою дослідження визначено: декомпозиція інноваційного розвитку підприємства як комплексного та складного об'єкту управління в розрізі його ключових складових є умовою побудови ефективної системи управління та основою її інформаційно-аналітичного забезпечення.

Завдання дослідження: 1) визначення сутності та складових інноваційного розвитку промислового підприємства як об'єкта управління та аналізу; 2) обґрунтування концептуальних засад інформаційно-аналітичного та обліково-аналітичного забезпечення інноваційного розвитку підприємства та визначення ключових аналітичних інструментів в управлінні інноваційним розвитком підприємства та його складовими; 3) дослідження існуючого методичного забезпечення та аналітичних інструментів управління інноваційним розвитком підприємств в розрізі його складових, визначення передумов та основних напрямків їх удосконалення; 4) розробка методичних

засад та рекомендацій з формування системи аналітичних інструментів управління інноваційним розвитком промислових підприємств та її облікового забезпечення.

Інформаційну базу дослідження склали нормативні акти України з питань фінансового обліку, аналізу фінансово-господарської та інноваційної діяльності підприємств, праці фахівців з питань управління інноваційним розвитком підприємств, інформаційно-аналітичного та обліково-аналітичного забезпечення управління підприємствами та їх інноваційною діяльністю, фінансового та управлінського обліку, економічного та фінансового аналізу, дані статистичних досліджень.

Основні результати дослідження: визначено складові інноваційного розвитку підприємства, які можуть виступати окремими об'єктами управління та аналізу; запропоновано концептуальні засади системи інформаційно-аналітичного забезпечення управління інноваційним розвитком підприємства та визначено ключові аналітичні інструменти системи в розрізі складових; запропоновано методичні засади формування системи аналітичних інструментів управління інноваційним розвитком підприємства та відповідний інструментарій аналізу інноваційного розвитку підприємства за складовими.

Отримані результати дослідження спрямовані на подальший розвиток вітчизняної теорії та практики управління процесами інноваційного розвитку промислових підприємств, зокрема, в частині його інформаційно-аналітичного забезпечення. Запропоновані методичні розробки мають завершений характер та практичну цінність як інструментарій системи інформаційно-аналітичного забезпечення управління інноваційним розвитком промислових підприємств.

Монографія виконана під загальною редакцією професора С.В. Філиппової.

Пункти 3.1 та 3.2 підготовлено спільно з Устинюк А.Ю.

Автори висловлюють подяку рецензентам – професору А.А. Пилипенко та професору Л.Г. Смоляр – за зроблені зауваження та пропозиції.

І ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА ТА ЙОГО СКЛАДОВІ ЯК ОБ'ЄКТИ УПРАВЛІННЯ ТА АНАЛІЗУ

1.1 Інновації як основа інноваційного розвитку промислового підприємства

Останнім часом більшість європейських країн, в т.ч. Україна, оголосили про пріоритетність їх стратегічного курсу на інноваційний розвиток економіки. Про це, зокрема, свідчить «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів», прийнята з метою створення в країні організаційних, економічних та інших умов для підвищення ефективності інноваційної діяльності організацій та розвитку національної інноваційної інфраструктури, Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової економічної програми «Створення в Україні інноваційної інфраструктури» на 2009-2013 роки» та розпорядження «Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи». Це, а також усвідомлення того, що невід'ємною складовою інноваційного розвитку економіки країни передусім є інноваційний розвиток підприємств різних сфер економічної діяльності та організаційно-правових форм, обумовлюють актуальність проведення досліджень, присвячених проблематиці інноваційного розвитку, зокрема, на мікрорівні.

Аспектам інноваційного розвитку присвячено багато наукових праць, у яких досліджено стратегії та методи забезпечення інноваційного розвитку, визначено його вплив на процеси, пов'язані з розвитком держави й регіонів, галузей та окремих підприємств. Велике значення з точки зору обґрунтування загальнотеоретичних засад інноваційного менеджменту й сутності та ролі інновацій в економіці підприємств мали праці Й. Шумпетера, П. Друкера, Б. Санто, Б. Твісса тощо. Результати досліджень інноваційної діяльності

підприємств та питання, що певною мірою стосуються проблематики управління їх інноваційним розвитком, останнім часом висвітлювалися в наукових публікаціях І. Захарченка, О. Кузьміна, С. Харічкова, С. Філіппової, С. Ілляшенка, Ю. Шипуліної, Б. Мільнера, В. Гриньової, В. Власенко, І. Федулової, І. Левицької, Ю. Погорелової, О. Мороз, Т. Пілявоз та інших. Однак, незважаючи на названі вище дослідження, нині ще не сформувалося єдиного чіткого визначення поняття «інноваційний розвиток підприємства». При цьому, в контексті багатьох публікацій, інноваційний розвиток підприємства достатньо часто ототожнюють із поняттям його розвитку в цілому.

З метою уточнення сутності будь-якого поняття, передусім доцільно провести аналіз уже наявних його дефініцій, а також розглянути усталене значення або етимологію слова чи слів, що утворюють поняття. Відмінною рисою інноваційного розвитку підприємства від розвитку взагалі, є саме його інноваційність.

Слово «інноваційний» є похідним від терміна «інновація» (нім. innovation), що у науковий лексикон вперше увів Й. Шумпетер, і який у буквальному перекладі означає втілення наукового відкриття, технічного винаходу в новій технології або новому виді виробу. Сучасна інноваційна теорія використовує різні категорії і визначення: новація, інновація, нововведення, часто використовувані як синоніми, що не відповідає їх дійсному змісту. Незважаючи на численні наробки у світовій та вітчизняній теорії інноватики досі немає однозначного визначення інновацій.

У вільній енциклопедії [1] наводяться два значення поняття «інновація»:
1) вкладення коштів в економіку, що забезпечує зміну техніки та технології;
2) нова техніка, технологія, що є результатом досягнень науково-технічного прогресу. Поряд із таким техніко-технологічним трактуванням у наукових дослідженнях та нормативно-правовій базі трапляються інші підходи до визначення змісту інновації. Різні вчені характеризують інновації залежно від об'єкта та предмета свого дослідження (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Визначення категорії «інновація» в різних дослідженнях та нормативних актах

Зміст визначення	Автори
1	2
<p>Інновація – це нова комбінація. Інновація в економіці, будь-яке нововведення в мистецтві, науці, життєвій практиці – головним чином полягає в рекомбінації концептуальних фізичних матеріалів, які існували на ринку (творче руйнування).</p>	<p>Й. Шумпетер [2]</p>
<p>Інновація – це комерціалізація як основного вдосконалення в технічному процесі (радикальне нововведення) так і використання змін невеликого масштабу в технологічних навичках (удосконалення чи незначне нововведення).</p>	<p>Р. Ротвелл, П. Гардинер [3]</p>
<p>Інновація – це процес перетворення можливостей у нові ідеї, які широко впроваджуються в практику.</p>	<p>Д. Тідд, Д. Бессант [4]</p>
<p>Інновація – це особливий засіб підприємців, за допомогою якого вони досліджують зміни, що мають місце в економіці та суспільстві, з метою використання їх у бізнесі чи в різних сферах обслуговування.</p>	<p>П. Друкер [5]</p>
<p>Інновація – це суспільний, технічний чи економічний процес, який через практичне використання ідей і винаходів приводить до створення кращих за своїми властивостями виробів, технологій і у випадку, якщо вона на ринку може принести додатковий дохід.</p>	<p>Б. Санто [6]</p>
<p>Інновація (нововведення) – це пропозиція на ринку чогось нового, за що споживач готовий платити, це застосування, тобто процес, у якому винахід чи ідея набувають економічного змісту.</p>	<p>Б. Твісс [7]</p>
<p>Інновація – це застосування нового продукту або процесу на практиці.</p>	<p>В. Хіпель [8]</p>
<p>Інновація – це технічна, дизайнерська, виробнича, управлінська та комерційна діяльність, виготовлення нових (удосконалених) товарів чи перше комерційне використання нових (удосконалених) процесів або обладнання.</p>	<p>К. Фрімен [9]</p>

Продовження таблиці 1.1

1	2
Інновації – це можливість здобути конкурентні переваги за рахунок нововведень, котрі включають у себе як нові технології, так і нові методи роботи.	М. Портер [10]
Інновація – це кінцевий результат інноваційної діяльності, який отримав втілення у формі нового або вдосконаленого продукту чи технологічного процесу, що використовується в практичній діяльності, або в новому підході до соціальних послуг.	Міжнародні стандарти, прийняті 1992 році в м. Осло [11]
Інновація – це нове явище, новаторство або будь-яка зміна, яка вноситься суб'єктом господарювання у власну діяльність із метою підвищення своєї конкурентоспроможності, як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.	Л.Л. Антонюк, А.М. Поручник, В.С. Савчук [12]
Інновація – це матеріалізований продукт розумової (інтелектуальної) діяльності, що забезпечує якісні зрушення в господарському житті.	І.В. Афонін [13]
Інновація – це нове досягнення у сфері технологій або управління, призначене для використання в операційній, інвестиційній або фінансовій діяльності підприємства.	І. Бланк [14]
Інновація – це комплексний процес, спрямований на створення, розроблення та доведення наукової чи будь-якої іншої нової ідеї до стадії комерційного використання та поширення в економіці.	І.М. Буднікевич, І.М. Школа [15]
Інновація – це новий підхід до конструювання виробництва, збуту товарів, завдяки якому інноватор та його компанія здобувають перевагу над конкурентами.	Економічна енциклопедія [16]
Інновація – це результат інноваційної діяльності, втілений у вигляді нового чи вдосконаленого продукту, який впроваджений на ринку, нового чи вдосконаленого технологічного процесу, що використовується в практичній діяльності, новому підході до соціальних послуг.	С.Д. Ільєнков [17]
Інновація – це позитивне прогресивне нововведення, ідея, діяльність або матеріальний об'єкт, що раніше не застосовувалися організаційною системою. Це процес розробки, адаптації і використання нового корисного результату, створення і поширення нововведення.	Н.Д. Кондратьєв [18]

Продовження таблиці 1.1

1	2
<p>Інновації – це кінцевий результат діяльності з реалізації нового чи вдосконаленого продукту, що реалізується на ринку, нового чи вдосконаленого процесу, що використовується в практичній діяльності.</p>	<p>Концепція міждерж. іннов. пол-ки [19]</p>
<p>Інновація – це зміни у виробництві, які забезпечують зростання економічного або соціального ефекту від використання всіх видів ресурсів (фінансових, матеріальних, інтелектуальних, інформаційних тощо).</p>	<p>О.Є. Кузьмін, С.В. Князь, Н.В. Тувакова, А.Я. Кузнєцова [20]</p>
<p>Інновація – це комплексний процес, що передбачає створення, розробку доведення до комерційного використання і розповсюдження нового технічного або якогось іншого рішення (новації), що задовольняє певну потребу.</p>	<p>О.О. Лапко [21]</p>
<p>Інновація – це об'єкт, впроваджений у виробництво в результаті проведеного наукового дослідження або зробленого відкриття, якісно відмінний від попереднього аналога.</p>	<p>В. Мединский [22]</p>
<p>Інновації – це прибуткове використання новацій у вигляді нових технологій, видів продукції і послуг, організаційно-технічних і соціально-економічних рішень виробничого, фінансового, комерційного, адміністративного чи іншого характеру.</p>	<p>Ю. Морозов [23]</p>
<p>Інновації – проведення комплексу робіт, які спрямовані на створення й освоєння нових видів продукції і впровадження прогресивних технологічних процесів, а також на значні технологічні зміни продукції і процесів.</p>	<p>Держкомстат України [24]</p>
<p>Інновація – упровадження в господарську практику результатів інноваційних процесів.</p>	<p>С. Покропивний [25]</p>
<p>Інновація – це кінцевий результат упровадження новинок з метою зміни об'єкта управління й отримання економічного, соціального, екологічного, науково-технічного або іншого виду ефекту.</p>	<p>Р. Фатхутдинов [27]</p>
<p>Інновація – це процес свідомого здійснення змін у техніці, технології, організації праці; або це одна з можливих реакцій підприємства на суспільні потреби; або це впровадження нових</p>	<p>М. Хучек [28]</p>

Продовження таблиці 1.1

1	2
<p>видів інструментів або нових принципів користування інструментом, нової сировини чи матеріалу або в новій дії.</p>	
<p>Інновація – це процес доведення наукової ідеї чи технічного винаходу до стадії практичного використання, що приносить дохід, а також пов'язані з цим процесом техніко-економічні та інші зміни в соціальному середовищі.</p>	<p>Д.М. Черваньов, Л.І. Нейкова [29]</p>
<p>Інновація в широкому розумінні – будь-яка зміна, що підвищує конкурентоспроможність суб'єктів господарювання</p>	<p>Н.Чухрай [30]</p>
<p>Інновація – це якісні зміни у виробництві, які можуть стосуватися як техніки і технології, так і форм організації виробництва і управління.</p>	<p>Ю. Яковець П.Завлін [31]</p>
<p>Інновація – це застосування у тій або іншій сфері суспільства результатів інтелектуальної (науково-технічної) діяльності, спрямованих на удосконалення самого процесу діяльності або його результатів.</p>	<p>П.Н. Завлін, А.К. Казанцев, Л.Е. Мінделі [32]</p>
<p>Інновація – це кінцевий результат інноваційної діяльності стосовно використання нових стосовно виробничої системи ідей шляхом реалізації їх у результатах, засобах та процесах виробництва та управління.</p>	<p>С.В. Філіппова [33;34]</p>
<p>Інновації (в контексті діяльності суб'єкта промислового виробництва) – технічні, організаційні, економічні й управлінські зміни, відмінні від існуючої практики й спрямовані на вдосконалення виробничого процесу з метою забезпечення конкурентоспроможності.</p>	<p>Л.О. Волощук [35]</p>
<p>Інновації – технічні й економічні зміни, відмінні від існуючих аналогів і спрямовані на вдосконалення виробничого процесу й підвищення ефективності інвестиційної діяльності інноваційно-активних підприємств та позитивні структурні зміни в економіці</p>	<p>Г. А. Смоквіна [36]</p>
<p>Інновації – це новостворені, застосовані і вдосконалені нові прогресивні технологічні процеси, конструкції, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, які забезпечують зростання економічного або</p>	<p>О.В.Станіславик [37]</p>

Продовження таблиці 1.1

1	2
соціального ефекту від використання всіх видів ресурсів підприємства, завдяки чому підприємство здобуває конкурентну перевагу в економіці.	
Інновації – це уведення нових продуктів (необхідно розрізняти справжні інноваційні продукти і нові лише у виробничій програмі даного підприємства).	Е. Дихтль, Х. Хершген [38]
Інновація – це процес перетворення нової ідеї або винаходу в соціально значущу продукцію, що має принципово нові техніко-економічні показники, або перетворення ідей у конкретні предмети.	В. Кінгстон [39]
Інновація – це підсумковий результат створення й освоєння (впровадження) принципово нового або модифікованого засобу (нововведення).	Д.В. Соколов, А.Б. Титов, Н.М. Шабанова [40]
Інновація – це процес доведення технічного винаходу до стадії практичного використання, коли він починає давати економічний ефект, з одного боку, а кінцевий результат цього процесу, тобто винахід, доведений до стадії комерційного використання продукту або товару, що з'явився у результаті процесу нововведення в першому значенні цього поняття, з іншого боку.	Д.М. Гвішіані, В.І. Громека [41]
Інновації – це цілеспрямована зміна, яка вносить у середовище впровадження (організацію, населення, суспільство тощо) нові, відносно стабільні елементи.	А.І. Пригожин [42]
Інновація – це процес в якому: 1) використовуються охороноздатні результати інтелектуальної діяльності; 2) забезпечується випуск патентоспроможної продукції; 3) забезпечується випуск товарів і/або послуг, які за своєю якістю відповідають світовому рівню.	Г.Г. Азгальдов, О.В. Костін [43]
Інновація – це цільова зміна, що проводиться суб'єктом управління в складній системі та спрямовується на вдосконалення або приведення у відповідність дерева функцій змінному дереву цілей.	О.В. Гугелев [44]
Інновація – це комплексний процес створення, розповсюдження і використання нового практичного засобу	М.І. Лапін [45]

Продовження таблиці 1.1

1	2
(нововведення) для нової (або для кращого задоволення вже відомої) суспільної потреби; одночасно це процес зв'язаних з даним нововведенням змін у тій соціальній і речовій сфері, в якій здійснюється його життєвий цикл.	
Інновація – це цілеспрямована зміна, яка вносить у середовище зміни нові відносно стабільні елементи.	Д.Ю. Крамської В.А.Кучинський [46]

Наведений перелік є далеко не вичерпним. Сьогодні лише в вітчизняній теорії інноватики та інноваційного розвитку вже існує близько ста різних визначень категорій інновації.

Як видно з табл. 1.1, інновацію трактують як процес, або як явище, або як кінцевий результат діяльності, або як особливий вид діяльності, що відповідає цілям конкретного дослідження або його об'єкту.

Поняття «інновація» введено Й. Шумпетером як зміна з метою впровадження і використання нового вигляду споживчих товарів, нових виробничих і транспортних засобів, ринків і форм організації в промисловості [2;33;47;48]. Він вважав технічні інновації за основу економічного зростання і переконував, що підвищенню ефективності виробництва на основі технічного вдосконалення немає межі. Розроблена ним класифікація інновацій охоплювала в якості вторинних і частину управлінських, таких як реорганізація, освоєння нових ринків збуту і інше. За важливе досягнення теорії Й. Шумпетера вважається розгляд інновації як виробничої функції, що обумовлює «кількісні зміни продукту з урахуванням змін у всій сукупності чинників, які на нього впливають. Якщо замість сукупності чинників ми змінимо форму функції, то отримаємо інновацію» [2;47]. Такий підхід заклав початкову орієнтацію на технологічні інновації, постулювавши їх нескінченну кількість, тоді як в реальній ситуації вибір завжди здійснюється при обмеженості знань, умов і можливостей. Упор тільки на два чинники виробництва (капітал і працю) обмежив аналіз інновацій,

оскільки не враховував характер прояву останніх – сферу, рівень новизни і інше. Тому теорія економічного зростання Й. Шумпетера частіше пов'язується з комбінаторністю управління господарським кругообігом капіталу, його процентною ставкою, і в меншій мірі – з управлінням трансформаційними процесами і прискоренням НТП.

Водночас, П. Друкер [5] вважає, що інновація – це особливий інструмент, який дозволяє підприємцю використовувати зміни та перетворювати їх у нові можливості для, наприклад, відкриття нового бізнесу або надання нової послуги. Таким чином, П. Друкер трактує зміст інновації з позицій інструменталізму. Б. Санто [6] ототожнює інновацію із загальним техніко-економічним процесом, у ході якого завдяки впровадженню ідей і відкриттів створюють досконаліші за якісними характеристиками товари, технології, що приносять прибуток; Б. Твісс [7] запропонував під нововведеннями розуміти процес від зародження винаходу до його комерціалізації, що поєднує в єдине ціле науку, техніку, економіку та управління. Отже, і Б. Санто, і Б. Твісс застосували функціональний підхід при визначенні змістового наповнення цього поняття.

Як показали дослідження [33; 34], подальший розвиток теорії інновацій йшов у напрямі вдосконалення її категоріального апарату, дослідження видів і ролі інновацій в розвитку виробництва. Паралельно вивчалися і порівнювалися процеси створення інновацій і нововведень, що дозволило виявити зв'язок інновації і виробництва в підприємницькому аспекті, розділити моменти появи техніко-технологічних і організаційно-управлінських нововведень. Тим самим, було визнано, що від нововведення як результату теоретичної діяльності до управлінського нововведення як суспільного визнання нових управлінських технологій, методів і тому подібне здійснюється процес з витратами часу і ресурсів. Нерідко саме його економісти приймають за само нововведення [17; 38]. З розвитком теорії управління сфера категорії розширюється, охопивши процеси і елементи управління виробничими і інноваційними процесами, об'єднуючи інновацію з нововведенням в рамках одного і того ж явища.

Г. П'ятницька [49] пропонує умовно об'єднувати інновації у такі три групи, де інновація виступає як: 1) певний об'єкт або результат управління чи діяльності; 2) процес або сукупність заходів; 3) поєднання декількох змістових компонентів (комплексний або багатовимірний підхід). Проте, визначає, що незалежно від підходу до визначення поняття «інновація» його специфічний зміст завжди пов'язаний із тими чи іншими змінами в організації,

Спираючись на представлені вище, а також наведені у інших джерелах [50; 51; 52; 53-55; 56; 57] трактування змісту поняття «інновація» можна погодитись з висновком В. Найдюк [58], що всі їх умовно можна об'єднати у три групи, в яких інновації – це: 1) результат винахідництва; 2) процес якісних змін; 3) інструмент для створення нових можливостей.

Отже, «інноваційний» – це той, що характеризує результат винахідництва, а також пов'язаний із процесом якісних змін та спрямований на створення нових можливостей, а «інноваційність» може означати уміння придумувати нові рішення, ідеї та унікальні способи об'єднання та доповнення» [59].

Сутність процесу інноваційного розвитку підприємства як об'єкту управління доцільно дослідити саме на підставі такого бачення.

1.2 Сутність інноваційного розвитку промислових підприємств як об'єкту управління

Передбачений й обґрунтований у ХХ столітті Й. Шумпетером інноваційний розвиток як чинник економічного зростання є в наш час необхідною та визначальною умовою стійкого розвитку та конкурентоспроможності підприємства [60].

Поняття «розвиток» останнім часом перебуває під пильним поглядом вітчизняних науковців і виступає центральним поняттям багатьох досліджень.

Слово «розвиток» походить від дієслів «розвивати», «розвинути», що є калькою німецького «entwicklung», що, у свою чергу, калькулює латинське «evolutio» – еволюція (від *evolvo* – розгортання). Дослідження змістового наповнення поняття «розвиток» на рівні економічних систем та організацій достатньо глибоко були проведені в монографіях С. Мочерного [61] та Г. П'ятницької [62]. Зміст розвитку в цілому пов'язаний як із якісними, так і з кількісними змінами, а його етимологія найкраще розкривається через поняття «процес» (лат. *processus* – просування) [49].

Отже, поняття «розвиток» базується на наступних ключових положеннях: розвиток – це процес, що припускає наявність тимчасової шкали для об'єктів; розвиток – це, в першу чергу, якісна зміна, що говорить про набуття системою нових властивостей та її здатність змінювати свій склад і структуру; розвиток – це процес необоротний, що говорить про нездатність системи, змінюючись, перейти в один із попередніх станів хоч би тому, що вона існує в тимчасовій шкалі, і якщо її внутрішня структура не зміниться, то у будь-якому випадку відбудеться зміна її зовнішнього середовища; розвиток – це процес, підвладний певним законам; розвиток – це керований процес [46].

Вивчення численних наукових джерел, у яких так чи інакше йдеться про інноваційний розвиток, дозволили встановити, що нині сформувалося два основних підходи до розуміння цього терміна: 1) предметно-технологічний, або орієнтований на науковий результат, при якому інноваційний розвиток розглядається як кінцевий результат наукової чи науково-технічної діяльності; 2) функціональний, в якому інноваційний розвиток пов'язують із функціями створення, впровадження, поширення нововведень, реалізації інноваційних проектів тощо.

В більшості випадків як у дослідженнях вітчизняних, так і іноземних науковців термін «інноваційний розвиток» використовується, коли йдеться про відповідний тип розвитку на макрорівні і проводяться дослідження щодо механізму реалізації науково-технічного прогресу в процесі економічного розвитку країни, регіону, формування так званої знанневої економіки, пошуку

нових джерел економічного зростання, побудови державної інноваційної моделі розвитку тощо. При цьому під інноваційним типом розвитку, як правило, розуміють «спосіб економічного зростання, заснований на постійних і систематичних нововведеннях, спрямованих на суттєве поліпшення всіх аспектів діяльності господарської системи, на періодичному перегрупованні сил, обумовленому логікою НТП, цілями і завданнями розвитку системи, можливістю використання певних ресурсних факторів у створенні інноваційних товарів і формуванні конкурентних переваг» [55], а «інноваційною вважають таку модель розвитку, яка безпосередньо ґрунтується на отриманні нових наукових результатів та їх технологічному впровадженні у виробництво, забезпечуючи приріст ВВП головним чином за рахунок виробництва і реалізації наукоємної продукції та послуг» [63].

Проте, термін «інноваційний розвиток» вже тривалий час використовується і на мікрорівні (тобто на рівні підприємств та компаній), але часто без будь-яких ґрунтовних пояснень того, що під цим має сенс розуміти.

Як свідчить проведений [58] аналіз англомовних наукових праць, що опубліковані протягом останніх років та присвячені проблемним аспектам упровадження інновацій у процесі розвитку підприємств, формуванню їх інноваційного потенціалу і т.і., аспект визначення сутності поняття «інноваційний розвиток підприємства» не досліджувався в жодному з них. І це незважаючи на те, що в них ідеться і про процес інноваційного розвитку (англ. *processes of innovation development*), і про розвиток інноваційних підприємств (англ. *development of innovative enterprises*), і про розроблення інноваційного потенціалу в організаціях (англ. *developing innovation capability in organisations*), і про підходи до інноваційного розвитку (англ. *approaches for innovative development*), і про інновації на підприємствах (англ. *innovations in enterprises*) тощо.

За підсумком узагальнення наукових розробок деяких вітчизняних авторів Рогоза М.Є стверджує [60], що дефініція поняття «інноваційний розвиток» здебільшого розглядається у вузькому та широкому розумінні як:

– складова загальносвітового науково-технічного прогресу – макроекономічний підхід, з позицій якого інноваційний розвиток здебільшого ототожнюється з науково-технічним прогресом, надаючи йому рис загальності, всебічності та глобальності протікання;

– механізм реалізації внутрішнього потенціалу підприємства – мікроекономічний підхід, де інноваційний розвиток постає як сукупність нових методів, засобів та шляхів реалізації інноваційних можливостей підприємства, а основними характеристиками такого розвитку є системність, циклічність, динамічність;

– сукупність дій щодо впровадження нововведень – мікроекономічний підхід, який розділяє процес інноваційного розвитку на складові, що відповідають етапам роботи по пошуку, розробці та реалізації нововведень на підприємстві; спирається на такі поняття як інноваційна діяльність, інноваційний процес і формує таким чином основні інструменти управління.

В табл. 1.2 наведені визначення «інноваційного розвитку», зокрема підприємства, застосовувані в дослідженнях вітчизняних вчених та вчених країн СНД.

Таблиця 1.2 – Визначення поняття «інноваційний розвиток підприємства» в різних дослідженнях

Зміст визначення	Автори
1	2
Інноваційний розвиток підприємства – це визначений безперервний рух, що базується на впровадженні і реалізації інновацій, які зумовлюють поліпшення кількісних та якісних характеристик діяльності підприємства, забезпечують зміцнення його ринкових позицій та створюють умови для його прогресивного розвитку.	С.М. Ілляшенко [64]
Інноваційний розвиток – процес господарювання, що спирається на безупинний пошук і використання нових способів і сфер реалізації потенціалу підприємства у	С.М. Ілляшенко [65]

Продовження таблиці 1.2

1	2
<p>мінливих умовах зовнішнього середовища у рамках обраної місії та прийнятої мотивації діяльності і який пов'язаний з модифікацією існуючих і формуванням нових ринків збуту.</p>	
<p>Інноваційний розвиток підприємства – це розгортання інноваційного процесу впровадження нововведень (частіше за все технічного, технологічного характеру).</p>	<p>А. Кібіткін, М. Чечуріна [66]</p>
<p>Інноваційний розвиток підприємства – це не тільки основний інноваційний процес, але і розвиток системи факторів та умов, необхідних для його здійснення, тобто інноваційного потенціалу.</p>	<p>Х. Гумба [57]</p>
<p>Інноваційний розвиток підприємства – це шлях, який базується на поглибленні поєднання цілей підприємства, його підсистем, цілей кожної особистості, яка працює в колективі, вдосконаленні її діяльності, вдосконаленні бізнес-процесів для досягнення загальних стратегічних цілей.</p>	<p>І. Підкамінний, В. Ціпуринда [67]</p>
<p>Інноваційний розвиток підприємства – це створення на фондовому ринку привабливості з точки зору дохідності інвестиційного ризику, тобто підвищення вартості бізнесу шляхом управління інноваціями .</p>	<p>І. Борисова [68]</p>
<p>Інноваційний розвиток підприємства – це такий розвиток підприємства, де джерелом розвитку є інновації.</p>	<p>С. Поляков, І. Степнов [69] І. Федулова [70] Ю. Погорело [71]</p>
<p>Інноваційний розвиток підприємства – це сукупність відносин, що виникають у ході цілеспрямованого підвищення економічної ефективності та конкурентоспроможності організації на основі інновацій.</p>	<p>Н. Заглуміна [72]</p>
<p>Інноваційний розвиток підприємства – це: складний та довготривалий процес інноваційних перетворень на підприємстві, що включає набір цілей, заходів, які плануються, систему мотивації та способи фінансування;</p>	

Продовження таблиці 1.2

1	2
<p>– закономірно та послідовно здійснюваний процес конкретних заходів щодо проведення наукових досліджень і розробок, створення новинок та освоєння їх у виробництві з метою отримання нової або покращеної продукції, нової або удосконаленої технології виробництва.</p>	<p>М. Касс [73]</p>
<p>Інноваційний розвиток підприємства – це:</p> <ul style="list-style-type: none"> – діяльність підприємства, що спирається на постійний пошук нових методів та засобів задоволення споживацьких потреб та підвищення ефективності господарювання; – розвиток, що передбачає розширення меж інноваційної діяльності та впровадження інновацій в усі сфери діяльності підприємства. 	<p>О. Адаменко [74]</p>
<p>Інноваційний розвиток передбачає наявність постійно діючого комплексу робіт по розробці, освоєнню та впровадженню у виробництво різноманітних нововведень.</p>	<p>Н. Поповенко, Е. Забарна [75]</p>
<p>Інноваційний розвиток підприємства – це процес пошуку та створення нової продукції та процесів на основі використання сукупності всіх наявних засобів та можливостей підприємства, що веде до якісних змін (підвищення конкурентоспроможності, збільшення стійкості в мінливих зовнішніх умовах, формування нових ринків збуту тощо).</p>	<p>О. Мороз [76]</p>
<p>Інноваційний розвиток підприємства – це процес цілеспрямованого, послідовного руху підприємства до збалансованого інноваційного стану під впливом синергетичної дії зовнішніх та внутрішніх факторів, що визначають стійкість організаційно-функціональної системи підприємства в умовах ринкової економіки, який характеризується результатом якості, досягнутим залежно від інтенсивності та швидкості інноваційних процесів на підприємстві</p>	<p>Т. Пілявоз [77]</p>
<p>Інноваційний тип розвитку – спосіб економічного зростання, оснований на систематичних нововведеннях,</p>	<p>В.В. Стадник,</p>

Продовження таблиці 1.2

1	2
<p>спрямованих на поліпшення усіх аспектів діяльності господарської системи, періодичному перегрупуванні сил, обумовленому логікою НТП, цілями і завданнями розвитку системи, можливістю використання певних ресурсних чинників для створення інноваційних товарів і формування конкурентних переваг.</p>	<p>М.А. Йохна [78]</p>
<p>Інноваційний розвиток – неперервний цілеспрямований процес пошуку, підготовки та реалізації нововведень, які дозволяють підвищити ефективність функціонування виробництва, підвищити ступінь реалізації потреб підприємства.</p>	<p>А. Г. Фонотов [79]</p>
<p>Інноваційний розвиток – посилення та використання своїх інноваційних можливостей для досягнення цілей.</p>	<p>В.П. Баранчєв [80]</p>
<p>Інноваційний розвиток – сукупність реалізованих нововведень, які більш успішні, коли охоплюють не одну вузьку область, а включають в себе також сфери, що впливають на загальний результат</p>	<p>А. Ніколаєв [81]</p>
<p>Інноваційний розвиток – це здатність підприємства динамічно розвиватися на власній основі за рахунок систематичного формування комплексу дій, направлених на розробку, впровадження, подальшу модифікацію нововведень.</p>	<p>М.Є. Рогоза К.Ю. Вергал [60]</p>
<p>Інноваційний розвиток промислового підприємства – це процес необоротної закономірної зміни підприємства і бізнес-процесів у ньому, викликаний розробкою і впровадженням інновацій.</p>	<p>Д.Ю.Крамської В.А.Кучинський [46]</p>
<p>Інноваційний розвиток підприємства – це процес спрямованої закономірної зміни стану підприємства, що залежить від інноваційного потенціалу цього підприємства та джерелом якого є інновації, що створюють якісно нові можливості для подальшої діяльності підприємства на ринку шляхом реалізації уміння знаходити нові рішення, ідеї та у результаті винаходів.</p>	<p>В.С. Найдюк [58]</p>

Аналіз наведених у табл. 1.2 дефініцій дозволив визначити деякі ключові погляди науковців на сутність інноваційного розвитку:

– по-перше, ряд науковців (А. Кібіткін, М. Чечуріна, Х. Гумба, М. Касс, Т. Пілявоз) [57;66;72;77] пов’язують інноваційний розвиток із розгортанням інноваційного процесу;

– по-друге, дехто з науковців (зокрема, О. Адаменко) [74] фактично ототожнюють інноваційний розвиток з інноваційною діяльністю, або визначають інноваційний розвиток як результат інноваційної діяльності;

– по-третє, науковці (С. Поляков, І. Степнов, І. Федулова, Ю. Погорелов) [69-71] акцентують увагу на джерелі цього розвитку – інноваціях;

– по-четверте, деякі науковці (С. Ілляшенко, Х. Гумба) [57;64;66] наголошують на тісному взаємозв’язку між інноваційним розвитком та потенціалом підприємства (передусім інноваційним потенціалом).

– по-п’яте, деякі науковці (зокрема, О. Мороз, Д. Крамської) [46;76], наголошують, що інноваційний розвиток підприємства полягає у здійсненні якісних змін, заснованих на інноваціях.

Отже, в процесі управління інноваційним розвитком на підприємстві об’єктами управління також мають виступати: інновації та інноваційний потенціал, інноваційні процеси та інноваційна діяльність підприємства. Надалі здійснимо стислий категоріальний аналіз цих дефініцій.

Інноваційний розвиток є результатом інноваційної діяльності. Визначення інноваційної діяльності наведено у табл. 1.3.

Таблиця 1.3 – Визначення поняття «інноваційний діяльність» в різних дослідженнях

Зміст визначення	Автори
1	2
Інноваційна діяльність – це діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію	Закон України «Про інноваційну діяльність» [26]

Продовження таблиці 1.3

1	2
<p>результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів та послуг.</p>	
<p>Інноваційна діяльність – це діяльність, спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок для розширення і відновлення номенклатури і поліпшення якості продукції, що випускається (товарів, послуг), удосконалення технологій їх виробництва з наступним впровадженням і ефективною реалізацією на внутрішньому чи зовнішньому ринках.</p>	<p>М.Т. Пашута, О.М. Шкільнюк [82]</p>
<p>Інноваційна діяльність – це цілий комплекс наукових, технологічних, виробничих, організаційних, фінансових і комерційних заходів, сукупність яких приводить до інновацій у вигляді нового або удосконаленого продукту.</p>	<p>М.Т. Пашута, О.М. Шкільнюк [82]</p>
<p>Інноваційна діяльність – це процес, спрямований на втілення результатів наукових досліджень та розробок, або інших науково-технічних досягнень у новий чи удосконалений продукт, який реалізується на ринку, у новий або удосконалений технологічний процес, який використовується у практичній діяльності.</p>	<p>Г.О. Трифілова [83]</p>
<p>Інноваційна діяльність – це сукупність науково-дослідних, прикладних, експериментальних робіт, необхідних для створення інновацій; робіт, пов'язаних із створенням дослідних та серійних зразків нової продукції та технологій, з сертифікацією і стандартизацією інноваційних продуктів; з проведенням маркетингових досліджень і організацією ринків збуту інноваційних продуктів; всі види посередницької діяльності і інші види робіт, що взаємопов'язані в єдиний процес з метою створення і поширення інновацій</p>	<p>О.А. Мизрова [84]</p>
<p>Інноваційна діяльність – сукупність бізнес-процесів, які мають інноваційну складову та спрямовані на досягнення підприємством своєї стратегічної мети</p>	<p>А. Ю.Сербенівська [85]</p>

Реалізація інноваційної діяльності здійснюється за допомогою інноваційного процесу, що може бути охарактеризований з трьох позицій. По-перше, інноваційний процес – це здійснення науково-дослідної, науково-технічної, власне інноваційної, виробничої діяльності та маркетингу. По-друге, це тимчасові етапи життєвого циклу нововведення від виникнення ідеї до її розробки та розповсюдження. По-третє, це складова частина інвестування та розповсюдження нового виду продукту або послуги [46].

Визначення дефініції «інноваційний процес» наведено у табл. 1.4.

Наведені поняття мають багато спільного з поняттям інноваційного розвитку. Так, інновації лежать в основі як інноваційної діяльності так й інноваційного розвитку; як інноваційна діяльність, так і інноваційний процес та процес інноваційного розвитку мають характер процесу – як комплексу дій, проте мета цих дій у випадку інноваційного процесу вужча ніж у випадку процесу інноваційного розвитку. Інноваційний процес переважно спрямований на створення інновацій, а процес інноваційного розвитку – на їх впровадження з метою забезпечення розвитку підприємства.

Таблиця 1.4 – Визначення поняття «інноваційний процес» в різних дослідженнях

Зміст визначення	Автори
1	2
Інноваційний процес – це процес інтеграції технологій, виробництва, управління, фінансів, інформації.	В.В. Матохін [86]
Інноваційний процес – це процес перетворення наукового знання в інновацію, який можна представити як послідовний ланцюг подій, в ході яких інновація визріває від ідеї до конкретного продукту, технології або послуги і поширюється при практичному використанні.	П.Н. Завлін [87]
Інноваційний процес – це діяльність по створенню, реалізації й поширенню інновацій в суспільному	Л.А. Євсєєва [88]

Продовження таблиці 1.4

1	2
виробництві а саме: створення готової до вживання розробки, що пройшла всі стадії перевірки на виробництві й у споживача.	
Інноваційний процес – це постійний і безперервний потік перетворення конкретних технічних або технологічних ідей на основі наукових розробок в нові технології або окремі її складові частини і доведення їх до освоєння безпосередньо у виробництві з метою здобуття якісно нової продукції.	І.А. Льїна [89]
Інноваційний процес – це сукупність послідовних дій із створення й впровадження нових або вдосконалених технологій. Він вимагає залучення багатьох функціональних сфер, у тому числі, служби НІОКР, маркетингу, виробництва, фінансів, персоналу.	А.Г. Мендрул [90]
Інноваційний процес – це технологічний ланцюг: дослідження – створення об'єкту техніки і технологій – його правова охорона – введення в господарський обіг об'єкту техніки й технологій (комерціалізація).	А.Д. Корчагин [91]
Інноваційний процес – це процес змін елементів системи й взаємозв'язків між ними, внутрісистемний процес формування результату, процес реакції системи у відповідь на зміну зовнішніх умов, в першу чергу, на зміну вимог ринку.	Е.А. Монастирний [92]
Інноваційний процес – це послідовність подій, під час яких інновація визріває від ідеї до конкретного продукту, технології, структури або послуги і розповсюджується у господарській практиці і суспільній діяльності.	І.А. Жаріков [93]
Інноваційний процес – це сукупність послідовних дій інтелектуальної творчості та діяльності людини, що спрямована на додавання вартості і цінності отриманому кінцевому результату з чітко зазначеними параметрами орієнтованими на довготривалу перспективу.	А.Ю. Сербенівська [85]
Інноваційний процес – це період часу від зародження ідеї, створення новації та до її	Л.О.Волошук [35]

Продовження таблиці 1.4

1	2
впровадження та/або ринкового використання у вигляді інновації.	
Інноваційний процес – це комплекс взаємозв’язаних між собою дій, ведучих до виникнення нових ідей і їх реалізації в результатах, засобах, процесах виробництва і управління.	С.В. Філіппова [33]
Інноваційний процес – це сукупність робіт у області інноваційної діяльності, яка регламентована певними етапами від зародження ідеї до комерціалізації продукту.	Д.Ю.Крамської В.А.Кучинський [46]
Інноваційний процес – це послідовний ланцюг подій, в якому новація з ідеї перетворюється на розробки і з’являється у вигляді конкретної продукції, технології чи послуги. Це логічна послідовність таких етапів: фундаментальні дослідження, прикладні розробки, впровадження і комерціалізація.	М.Є. Рогоза К.Ю. Вергал [60]

Так, деякі автори [46] наводять такий опис процесу інноваційного розвитку. Процес розвитку має певний напрямок і може бути скерований як на покращення ефективності діяльності підприємства, так і на погіршення його діяльності. Залежно від цього спостерігається або прогрес, або регрес. Під впливом інновацій підприємство розвивається у часовому періоді, причому інновації можуть бути як вдалими і призводити до прогресу підприємства, так і невдалими, тоді на підприємстві спостерігається регрес.

Втім різноманіття визначень дефініцій не дають змоги чітко їх розмежувати та однозначно визначити їх взаємозв’язок та підпорядкованість. Водночас, в основі всіх означених явищ (інноваційного розвитку, інноваційного процесу, інноваційної діяльності) лежить так званий інноваційний потенціал підприємства, що є комплексною характеристикою спроможності підприємства до інноваційної діяльності. В табл. 1.5 наведено основні визначення дефініції «інноваційний потенціал підприємства».

Таблиця 1.5 – Визначення поняття «інноваційний потенціал» в різних дослідженнях

Зміст визначення	Автори
1	2
<p>Інноваційний потенціал підприємства – це ступінь готовності виконати завдання для досягнення поставленої інноваційної мети шляхом реалізації проекту чи програм відповідних інноваційних змін.</p>	<p>Л. І. Федулова [94]</p>
<p>Інноваційний потенціал на мікроекономічному рівні – це система відносин з приводу створення, накопичення, перерозподілу та ефективного використання усіх наявних і потенційних можливостей інноваційного розвитку окремих суб'єктів.</p>	<p>А. В. Шаперенков [95]</p>
<p>Інноваційний потенціал визначається як сукупність науково-технологічних, фінансово-економічних, виробничих та культурно-освітніх можливостей країни (галузі, регіону, підприємства тощо), необхідних для забезпечення економіки.</p>	<p>Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» [96]</p>
<p>Інноваційний потенціал – це одна з трьох складових інноваційного простору, яка включає в себе особисті й ділові якості керівників, професійну й економічну підготовку, професійні досягнення (авторські посвідчення, винаходи тощо), матеріально-технічне і фінансове забезпечення.</p>	<p>А. Гальчинський, В. Гесць, В. Семиноженко [97]</p>
<p>Інноваційний потенціал – це накопичення певної кількості інформації про результати науково-технічних робіт, винаходів, проектно-конструкторських розробок, зразків нової техніки і продукції.</p>	<p>С.В. Бреус [98]</p>
<p>Інноваційний потенціал – це система факторів та умов, необхідних для інноваційного процесу.</p>	<p>Б. Данілішин, В. Чижова [99]</p>
<p>Інноваційний потенціал вміщає приховані можливості накопичених ресурсів, які можуть бути приведені до дії з метою досягнення цілей економічних суб'єктів.</p>	<p>А. Безуглий [100]</p>

Продовження таблиці 1.5

1	2
Інноваційний потенціал – це сукупність різних видів ресурсів, включаючи матеріальні, фінансові, інтелектуальні, інформаційні та інші ресурси, необхідні для здійснення інноваційної діяльності.	І. Ансофф [101]
Інноваційний потенціал містить невикористані, приховані можливості накопичених ресурсів, що можуть бути задіяні для досягнення цілей економічних суб'єктів.	О. Білорус [102]
Інноваційний потенціал підприємства – це сукупність організованих у певних соціально-економічних формах ресурсів, що можуть за певних діючих внутрішніх і зовнішніх чинників інноваційного середовища бути спрямовані на реалізацію інноваційної діяльності, метою якої є задоволення нових потреб суспільства.	А.А. Пилипенко [103]
Інноваційний потенціал – це сукупні можливості підприємства щодо генерації, сприйняття та впровадження нових (радикальних і модифікованих) ідей для його системного технічного, організаційного та управлінського оновлення.	М.Є. Рогоза К.Ю. Вергал [60]

Узагальнивши наведені визначення та підходи, можна зробити висновок, що: 1) інноваційний процес спрямований, перш за все, на створення інновацій, їх втілення та розповсюдження в практичній діяльності; 2) інноваційна діяльність охоплює діяльність з управління (організації, планування, мотивації, аналізу, контролю, регулювання) реалізації інноваційних процесів на підприємстві; 3) інноваційний розвиток – це розвиток (як результат) на засадах ефективного здійснення інноваційної діяльності (для інноваційних підприємств), та розвиток (як процес) на засадах ефективного використання інноваційного потенціалу (для будь-яких підприємств).

Погоджуючись з думкою деяких авторів, в тому що інноваційний розвиток спрямований на досягнення якісних змін стану підприємства, та

узагальнивши існуючі нароби, можна запропонувати таке визначення інноваційного розвитку як об'єкта управління з позиції процесу та з позиції результату: 1) Інноваційний розвиток підприємства – це процес розвитку за рахунок формування та використання інноваційного потенціалу, спрямований на якісні зміни стану підприємства; 2) Інноваційний розвиток підприємства – це позитивні якісні зміни стану підприємства (що знаходять відображення в підвищенні ефективності діяльності, конкурентоспроможності, зростанні ринкової вартості і т.і.,) в результаті здійснення інноваційної діяльності та використання інноваційного потенціалу.

Втім, інноваційний розвиток підприємства виявляється дуже комплексним та, звідси, важким об'єктом управління. Відповідно побудова системи управління інноваційним розвитком, та системи забезпечення функцій управління їх на підприємстві, зокрема функцій обліку, аналізу та контролю, потребує декомпозиції та розгляду інноваційного розвитку як сукупності складових, кожна з яких має виступати окремим об'єктом управління, відповідно окремим об'єктом обліку, аналізу, контролю.

На основі дослідження існуючих точок зору фахівців доцільно визначити ключові складові інноваційного розвитку підприємства.

1.3 Складові інноваційного розвитку підприємства, як об'єкти управління та аналізу

На сьогодні сформувалося декілька точок зору щодо складових інноваційного розвитку організації (підприємства). Так, наприклад, М. Рогоза та К. Вергал [60], спираючись на два мікроекономічні підходи до визначення поняття «інноваційний розвиток» (відповідно до яких цей тип розвитку являє собою, з одного боку, механізм реалізації внутрішнього потенціалу організації, а з іншого – сукупність дій щодо впровадження нововведень), вважають складовими

цього розвитку інноваційний потенціал організації та інноваційний процес, що в ній відбувається. Аналогічний підхід пропонує і О. Мороз [76], уточнюючи при цьому, що інноваційний потенціал доцільно розглядати як сукупність інноваційної сприйнятливості (тобто здатності виробничо-господарської системи до впровадження і використання у своїй діяльності новацій різного роду) та ступеня інноваційності підприємства (показника, який характеризує можливість перетворення науково-технічної розробки в новачію, а потім і в нововведення). Водночас Ю. Шипуліна та С. Ілляшенко наполягають на важливості забезпечення певного рівня не просто інноваційного потенціалу, а потенціалу інноваційного розвитку, що «... складається з трьох потенціалів-підсистем: інноваційного, виробничо-збутового, ринкового» [104] і який запропоновано розглядати з двох позицій: як певну сукупність ресурсів, необхідну та достатню для інноваційного розвитку організації; як здатність і спроможність реалізувати ці ресурси. Вони наголошують, «... що успіх інноваційного розвитку значною мірою залежить від людського фактора» [104] та, як наслідок, від інноваційної культури в організації та її інтелектуального капіталу в цілому. Іншими словами, не складовими, а фактично обов'язковими передумовами для інноваційного розвитку організації є наявність у неї відповідного потенціалу й інтелектуального капіталу, на які впливає інноваційна культура, тобто накопичені знання, досвід, переконання, особливості поведінки і взаємовідносин персоналу, система його мотивації, порядки в організації тощо, що характеризують ступінь сприятливості окремих працівників, груп працівників і організації у цілому до розроблення та впровадження нововведень, готовність втілити їх у нові продукти, технології, управлінські рішення тощо.

Д. Крамської [46], розглядаючи інноваційний розвиток організації як сукупність певних показників, що можуть бути об'єднані в окремі групи, виділив п'ять основних складових інноваційного розвитку промислових підприємств: загальну, виробничо-технологічну, трудову, маркетингову і товарну. У свою чергу, Л. Малюта [105] з метою оцінювання рівня інноваційного розвитку промислових підприємств пропонує виділяти не п'ять, а три складових

інноваційного розвитку організації: 1) ресурсну складову інноваційної діяльності, що характеризується наявністю умов, які забезпечують інноваційний розвиток організації і які Л. Малюта, на нашу думку, помилково ототожнює виключно з рівнем інноваційних ресурсів; 2) технологічну, яка показує рівень технологічного оновлення виробництва через упровадження нових технологічних процесів і освоєння виробництва нових видів продукції; 3) ринкову, що відображає вплив організації (підприємства) на економіку через реалізацію і насичення ринку інноваційною продукцією.

Процес інноваційного розвитку, згідно з О. Прокопенко, «... базується на кожному новому витку досягнутого рівня науково-технічного прогресу та створеного рівня мотивації інноваційної діяльності» [106]. У такому випадку невід'ємними складовими цього розвитку повинні бути процес науково-технічного прогресу та механізм мотивації інноваційної діяльності в організації. А. Касс, визначаючи інноваційний розвиток «... як економічний процес, що приводить до створення кращих за своїми властивостями товарів (продукції, послуг) і технологій шляхом практичного використання нововведень» [72], побудувала алгоритм інноваційного розвитку організації. Відповідно до зазначеного алгоритму складовими інноваційного розвитку організації є процеси: концентрації ресурсів, генерування інноваційних ідей, створення нового товару, виведення товару на ринок, отримання доходу від інноваційної діяльності, розподілу доходу від інноваційної діяльності.

В. Зянько [107] розглядає модель інноваційного розвитку як концепцію, у якій визначені пріоритети та обґрунтовані якісні й кількісні критерії інноваційного розвитку підприємства, що покладені в основу його стратегічної інноваційної політики. Відповідно до цього підходу ключовою складовою інноваційного розвитку організації є її стратегічна інноваційна політика. У свою чергу, С. Поляков та І. Степнов [69] до складових концептуальної моделі інноваційного розвитку організації (підприємства) віднесли: інновації; параметр часу, що є природним вимірювачем хвильових процесів, оскільки інноваційний розвиток підприємства може мати як імпульсний (дискретний) характер, так і

хвилевий; два види впливів, а саме вплив на амплітуду (що пов'язаний безпосередньо з діяльністю організації) та на вигляд хвильового процесу (що залежить від реалізації стратегії). І. Федулова [70], розвиваючи модель інноваційного розвитку промислового підприємства, виділила чотири фази цього процесу, відповідно до яких основними складовими інноваційного розвитку можуть бути: ідея створення нового підприємства (перша фаза); ідеї, що забезпечують процес диверсифікації (друга фаза); властивість підприємства здійснювати випуск продукції за будь-якою з існуючих технологій, тобто так звана «байдужість до технологій» (третья фаза); система, яка має властивість підтримувати розвиток інновацій, використовуючи закони ринку й захищаючи інноваційне підприємництво від нього (четверта фаза).

О. Адаменко [74], розбиваючи процес інноваційного розвитку на два етапи: визначення пріоритетних напрямів інноваційного розвитку та розроблення стратегії інноваційної діяльності за окремими інноваційними проектами, пов'язує інноваційний тип розвитку з такими складовими, як: інноваційний процес (від генерування ідеї до дифузії інновацій) та інноваційна діяльність організації, у межах якої здійснюється: постановка цілей впровадження інновацій, налагодження інноваційного процесу, координація та контроль ходу інноваційного процесу.

Підтримуючи думку О. Адаменко [74] та деяких інших із вищезазначених науковців про те, що інноваційний процес та діяльність, яка з ним пов'язана, покладені в основу інноваційного розвитку будь-якої організації, Г. П'ятницька вважає за доцільне до переліку складових цього типу розвитку також відносити інновації та інноваційні проекти [49].

Аналізуючи ключові складові інноваційного розвитку, зазначені на різних етапах становлення інноватики, та ґрунтуючись на принципі балансу, можна виділити такі три ключові внутрішні складові інноваційного розвитку: фінансову, матеріальну та інтелектуальну, що знаходяться у циклічному взаємозв'язку (рис. 1.1).

Рисунок 1.1 – Внутрішні складові інноваційного розвитку підприємства
джерело: авторська розробка [108]

Фінансова складова містить власне фінансові ресурси, які є джерелом формування матеріальної та інтелектуальної складових та поповнюються за рахунок ефективного використання матеріальної та інтелектуальної складових в процесі діяльності та розвитку підприємства. Матеріальна складова визначається відповідно матеріальними ресурсами. Інтелектуальна складова визначається у ланцюговому взаємозв'язку інтелектуальних ресурсів (активів), інтелектуального потенціалу та інтелектуального капіталу [108]. Структура та рівень ефективності використання матеріальної та інтелектуальної складових впливає на ринкову вартість підприємства та нарощення фінансової складової, як необхідного інвестиційного ресурсу для забезпечення подальшого розвитку.

Інноваційний розвиток підприємства має забезпечуватись ефективним комплексним використанням всіх його складових, проте, нині інтелектуальна складова інноваційного розвитку для промислових підприємств стає більш важливою ніж матеріальна. Саме раціональне формування та ефективне використання інтелектуальної складової в інноваційній діяльності стає необхідною передумовою інноваційного розвитку.

Отже, аналіз існуючих точок зору на виділення складових інноваційного розвитку підприємства дозволяє визначити такі ключові підходи:

– визначення складових інноваційного розвитку як сукупності його взаємопов’язаних елементів (ланок), основними серед яких є інноваційна діяльність, інноваційний процес, інноваційний потенціал;

– визначення складових інноваційного розвитку як сукупності сфер впливу на процес інноваційного розвитку

– визначення складових інноваційного розвитку як сукупності фаз (етапів) процесу інноваційного розвитку.

Узагальнення поглядів у відповідності з наведеною класифікацією представлено в табл. 1.6.

Таблиця 1.6 – Визначення складових інноваційного розвитку

Перелік та стислий зміст складових	Автори
1	2
<i>Складові – як сукупність елементів інноваційного розвитку</i>	
1) інноваційний потенціал організації; 2) інноваційний процес, що в ній відбувається	М.Є. Рогоза, К.Ю. Вергал [60] О.С. Мороз [76]
1) потенціал інноваційного розвитку; 2) інтелектуальний (людський) капітал; 3) інноваційна культура	Ю. Шипуліна, С. Ілляшенко [104]
1) процес науково-технічного прогресу; 2) механізм мотивації інноваційної діяльності	О.Прокопенко[106]
1) інноваційний процес; 2) інноваційна діяльність організації (налагодження, координація та контроль ходу інноваційного процесу.)	О. Адаменко [74]
1) інноваційний процес; 2) інноваційна діяльність; 3) інновації ; 4) інноваційні проекти	Г. П’ятницька [49]
<i>Складові – як сукупність сфер впливу на інноваційний розвиток</i>	
1) загальна; 2) виробничо-технологічна; 3) трудова; 4) маркетингова; 5) товарна.	Д. Крамської [46]
1) ресурсна (рівень інноваційних ресурсів) 2) технологічна (рівень технологічного оновлення виробництва);	Л. Малота [105]

Продовження таблиці 1.6

1	2
3) ринкова, (вплив підприємства на економіку через насичення ринку інноваційною продукцією)	
1) фінансова (фінансові ресурси); 2) матеріальна (матеріальні активи підприємства); 3) інтелектуальна (інтелектуальні ресурси (активи), інтелектуальний потенціал, інтелектуальний капітал)	Л. Волощук [108]
<i>Складові – як сукупність етапів процесу інноваційного розвитку</i>	
1) ідея створення нового підприємства (перша фаза); 2) ідеї, що забезпечують процес диверсифікації (друга фаза); 3) властивість підприємства здійснювати випуск продукції за будь-якою з існуючих технологій, тобто так звана «байдужість до технологій» (третя фаза); 4) система, яка має властивість підтримувати розвиток інновацій, використовуючи закони ринку й захищаючи інноваційне підприємництво від нього (четверта фаза).	Л. Федулова [70]
1) концентрація ресурсів; 2) генерування інноваційних ідей; 3) створення нового товару; 4) виведення товару на ринок; 5) отримання доходу від інноваційної діяльності; 6) розподіл доходу від інноваційної діяльності.	А. Касс [72]

Різність існуючих поглядів фахівців на визначення ключових складових інноваційного розвитку підприємства ускладнює вирішення питання декомпозиції інноваційного розвитку як складного об'єкта управління, обліку та аналізу з метою виділення та класифікації об'єктів управління нижчого рівня.

Відмітивши спільні та ті, що перетинаються, точки зору можна означити основні складові інноваційного розвитку, що можуть бути самостійними об'єктами управління. До таких складових слід віднести:

1) інноваційну діяльність підприємства (що охоплює в собі інновації та інноваційні процеси, інноваційні проекти, результати інноваційних проектів та інноваційної діяльності, що можуть бути керовані, та підлягають обліку та аналізу);

результати інноваційної діяльності можуть проявлятися в показниках інноваційної активності, інноваційних витрат, ефективності інноваційних проектів і т.і.;

2) інноваційний потенціал підприємства (що являє собою ресурсну складову інноваційного розвитку, охоплює матеріальний та інтелектуальний потенціал інноваційного розвитку, а також здатність системи управління ефективно використовувати цей потенціал для досягнення цілей розвитку); процес формування та використання інноваційного потенціалу є окремим об'єктом управління, в межах якого, зокрема, здійснюється оцінка інноваційного потенціалу.

3) якісні зміни стану підприємства, що виступають як передумовою інноваційного розвитку (наприклад, покращення фінансового стану, реорганізація системи управління та ринкових зв'язків, та ін. для забезпечення формування інноваційного потенціалу та здійснення ефективної інноваційної діяльності), так і метою та результатом інноваційного розвитку (наприклад, розвиток підприємства на засадах здійснення інноваційної діяльності, впровадження інновацій віддзеркалюється в підвищенні ефективності його діяльності, укріпленні ринкових позицій і т.і.).

Всі перелічені складові тісно пов'язані між собою в процесі інноваційного розвитку, але *можуть виступати окремими об'єктами цільового управління у розрізі його функцій – планування, організації, контролю, регулювання* – оскільки мають різне призначення та наповнення.

Висновки

Проведене дослідження сутності інноваційного розвитку промислового підприємства та його складових, як об'єктів управління, дозволяє зробити такі висновки.

1. В основі інноваційного розвитку, що відрізняє його від розвитку взагалі, лежить ознака його інноваційності. Проведене дослідження категорії інновації дозволило умовно об'єднати існуючі дефініції у три групи, в яких інновації – це:

1) результат винахідництва; 2) процес якісних змін; 3) інструмент для створення нових можливостей, та визначити, що «інноваційний» – це той, що характеризує результат винахідництва, а також пов'язаний із процесом якісних змін та спрямований на створення нових можливостей.

2. Незважаючи на численні нароби з питань управління інноваційним розвитком, вони більш орієнтовані на макрорівень, а згадування терміну «інноваційний розвиток» у працях вітчизняних науковців, присвячених розвитку на рівні підприємств, рідко має під собою чітке тлумачення його сутності. Відсутність чіткого розуміння сутності процесу інноваційного розвитку підприємства як об'єкту управління ускладнює побудову ефективної системи управління та формування ефективних управлінських інструментів.

3. За підсумками аналізу існуючих дефініцій інноваційного розвитку визначено такі ключові погляди науковців на його сутність: 1) інноваційний розвиток пов'язується із розгортанням інноваційного процесу; 2) інноваційний розвиток ототожнюють з інноваційною діяльністю, або визначають як результат інноваційної діяльності; 3) джерелом інноваційного розвитку вважають інновації; 4) інноваційний розвиток має тісний взаємозв'язок з інноваційним потенціалом підприємства; 5) інноваційний розвиток підприємства полягає у здійсненні якісних змін.

4. Базуючись на думці деяких авторів, що інноваційний розвиток спрямований на досягнення якісних змін стану підприємства запропоновано визначення інноваційного розвитку як об'єкта управління з позиції процесу та з позиції результату: 1) інноваційний розвиток підприємства – це процес розвитку за рахунок формування та використання інноваційного потенціалу, спрямований на якісні зміни стану підприємства; 2) інноваційний розвиток підприємства – це позитивні якісні зміни стану підприємства (що знаходять відображення в підвищенні ефективності діяльності, конкурентоспроможності, зростанні ринкової вартості і т.і.) в результаті здійснення інноваційної діяльності та використання інноваційного потенціалу.

5. За підсумками досліджень визначено, що інноваційний розвиток підприємства є комплексним та дуже складним об'єктом управління, що потребує

декомпозиції для побудови ефективної системи управління інноваційним розвитком в розрізі його ключових складових, як окремих об'єктів управління. Виокремлено такі ключові складові, що тісно пов'язані між собою в процесі інноваційного розвитку, але можуть виступати окремими об'єктами управління (планування, організації, контролю, регулювання):

1) інноваційна діяльність підприємства (що охоплює в собі інновації, інноваційні процеси, інноваційні проекти, що можуть бути керовані); результати інноваційної діяльності можуть проявлятися в показниках інноваційної активності, ефективності інноваційних проектів і т.і.;

2) інноваційний потенціал підприємства (що являє собою ресурсну складову інноваційного розвитку, охоплює матеріальний та інтелектуальний потенціал інноваційного розвитку, та здатність системи управління ефективно використовувати цей потенціал для досягнення цілей розвитку); процес формування та використання інноваційного потенціалу є окремим об'єктом управління, де зокрема здійснюється оцінка інноваційного потенціалу;

3) якісні зміни стану підприємства, що виступають як передумовою інноваційного розвитку (покращення фінансового стану, реорганізація системи управління та ринкових зв'язків, та ін. для забезпечення формування інноваційного потенціалу та здійснення ефективної інноваційної діяльності), так і метою та результатом інноваційного розвитку (розвиток підприємства на засадах інноваційної діяльності, впровадження інновацій віддзеркалюється в підвищенні ефективності його діяльності, укріпленні ринкових позицій і т.і).

Всі перелічені складові тісно пов'язані між собою в процесі інноваційного розвитку, але можуть виступати окремими об'єктами цільового управління у розрізі його функцій – планування, організації, контролю, регулювання.

Визначення сутності інноваційного розвитку та його складових як об'єктів управління дозволяють в подальшому сформувати «адресні» аналітичні інструменти управління в складі системи інформаційно-аналітичного забезпечення управління інноваційним розвитком підприємства.

2 СУТНІСТЬ ТА СКЛАДОВІ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА

2.1 Дослідження концептуальних засад обліково-аналітичного забезпечення інноваційного розвитку підприємства

В сучасних умовах у бізнес-середовищі відбуваються швидкі зміни економічної ситуації, що висуває нові вимоги до системи управління підприємством з метою швидкого та адекватного реагування на відповідні виклики. Тому зростає роль сучасних систем інформаційно-аналітичного забезпечення господарської діяльності, які дають змогу вирішувати існуючі проблеми розвитку, його інструментів та механізмів.

На думку [109] завдання інформаційно-аналітичного забезпечення сучасного підприємства полягають у пошуку раціональних співвідношень між категоріями часу, ризику та кінцевими результатами діяльності, рівнем ресурсного забезпечення і можливостями примноження та ефективного використання потенціалу розвитку підприємства.

Формування інформаційно-аналітичного забезпечення, яке повинно сприяти розширенню можливостей формування та використання інноваційного потенціалу підприємств, є одним з першочергових завдань активізації процесів їх інноваційного розвитку. Проте, постійне реформування системи господарського, зокрема, бухгалтерського обліку та звітності призводять до зниження якості управлінської інформації, її аналізу, та, як наслідок, результативності прийняття управлінських рішень [110].

Саме завдяки вирішальному впливу обліку в інформаційно-аналітичному забезпеченні управління фахівці часто ототожнюють поняття інформаційно-аналітичного та обліково-аналітичного забезпечення.

Вважаємо, що поняття інформаційно-аналітичного забезпечення є ширшим та містить всю інформацію, яка використовується в системі управління, а також комплекс інформаційних технологій, технічних та програмних засобів, що забезпечують надходження, обробку та переміщення інформаційних потоків. Система обліково-аналітичного забезпечення і система інформаційного забезпечення є складовими системи інформаційно-аналітичного забезпечення управління підприємством, де перша має переважно методичний характер та становить змістовне ядро інформаційно-аналітичного забезпечення, а друга – переважно технічний характер та є обслуговуючою. Система інформаційного забезпечення інтегрується в систему обліково-аналітичного забезпечення, а ефективність її функціонування є необхідною передумовою формування та якісного функціонування системи обліково-аналітичного забезпечення. І лише ефективність обох систем у комплексі здатна забезпечити ефективність інформаційно-аналітичного забезпечення системи управління підприємством в цілому. Тому надалі об'єктом дослідження обрано саме обліково-аналітичне забезпечення управління інноваційним розвитком підприємства.

Терміни «обліково-аналітичне забезпечення», «обліково-аналітична система», «обліково-аналітичний механізм» є відносно «новими» у вітчизняній економічній теорії.

У вітчизняній теорії бухгалтерського обліку до недавніх пір обліково-аналітична система як єдина цілісна система майже не розглядалася. Їй досі дана система часто представляється окремими її складовими, тобто окремо вивчається облікова система – у складі теорії бухгалтерського обліку й окремо аналітична система – у складі теорії економічного аналізу підприємства. Проте, за останні 7-10 років означені терміни стали нерідко зустрічатися у наукових роботах, відтак і у назвах дисертаційних досліджень.

Дослідженню методології інформаційно та обліково-аналітичного забезпечення присвячують свої роботи такі вітчизняні автори, як А.А. Пилипенко, Я.М. Баренгольд, М.Т. Білуха, О.Є. Кузьмін, Г.В. Головач,

Є.В. Мних, О.Д. Гудзинський, М.Я. Дем'яненко, В.М. Гриньова, В.І. Довбенко, Т.Г. Камінська, І.А. Омельченко, Г.Г. Кірейцев, М.П. Войнаренко, Т.М. Пахомова, О.Д. Радченко, С.С.Ткаченко, М.М. Стефаненко, Л.О. Сухарьова, В.Ф. Яценко, Т.М. Безродна, М.Р. Гільмійрова, І.В.Зенькова, Ю.Д. Маляревський, Т.В. Шимоханська, І.В. Мельниченко, Л.В. Усатова. Це ще раз підтверджує актуальність питань формування системи інформаційного та обліково-аналітичного забезпечення управління підприємствами на фоні діючих економічних процесів, з урахуванням сьогоденних потреб забезпечення інноваційного розвитку підприємств.

Незважаючи на існуючі результати досліджень в даній сфері, можна стверджувати, що методологія інформаційно-аналітичного та, зокрема, обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством в сучасній економічній теорії знаходиться ще на стадії формування та має такі недоліки [111]:

- досі не існує категоріальної визначеності означених понять: використовуються терміни «обліково-аналітичне забезпечення», «обліково-аналітична система», «обліково-аналітичний механізм», що за суттю мають одні й ті ж ключові завдання у системі управління, проте різні тлумачення, структуру та структуроутворюючі складові;

- недостатньо дослідженими є й особливості обліково-аналітичного забезпечення процесами інноваційного розвитку на різних рівнях управління.

Огляд існуючих тлумачень, наведених у вітчизняних наукових джерелах, наведено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Деякі визначення понять «обліково-аналітичне забезпечення», «обліково-аналітична система», «обліково-аналітичний механізм»

Зміст визначення	Автори
1	2
Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємством – поєднання бухгалтерського обліку та економічного аналізу.	Т.М. Безродна [110]

Продовження таблиці 2.1

1	2
<p>Обліково-аналітичне забезпечення – це процес підготовки обліково-аналітичної інформації, забезпечення її кількості та якості: 1) діяльність, пов'язана зі збором, реєстрацією, узагальненням, збереженням, передачею та аналітичним опрацюванням інформації; 2) забезпечення системи управління відповідною кількістю необхідної якісної інформації.</p>	<p>Т.М. Безродна [110]</p>
<p>Обліково-аналітичне забезпечення розвитку підприємства – єдність систем обліку та аналізу, що поєднані інформаційними потоками для управління економічними процесами при виборі (або реалізації) напрямів стійкого розвитку та варіантів їх фінансування.</p>	<p>Н.А. Тичиніна [112]</p>
<p>Обліково-аналітичне забезпечення – це концептуальна модель, що складається із взаємопов'язаних обліково-аналітичних процедур та застосовується для забезпечення апарату управління корпорації необхідною інформацією.</p>	<p>М.Р. Гільмьярова [113]</p>
<p>Обліково-аналітичне забезпечення – інтегрована система обліку та аналізу, що систематизує інформацію для обґрунтування бізнес-стратегії, координації напрямів перспективного розвитку підприємства, системної оцінки ефективності реалізації оперативно-тактичних та стратегічних управлінських рішень.</p>	<p>І.В. Зенкіна [114]</p>
<p>Обліково-аналітичне забезпечення управління – це сукупність взаємопов'язаних структурних елементів, що формують цілісний та безперервний процес формування ефективної системи обліку, аналізу та контролю основних ключових показників діяльності суб'єкта господарювання.</p>	<p>І.М. Кирилов [115]</p>
<p>Обліково-аналітичне забезпечення – це процес створення і підтримки інформаційних умов функціонування системи, забезпечення необхідною інформацією, включення в систему засобів пошуку, отримання, зберігання, накопичення, передача, обробка інформації, організація банку даних.</p>	<p>Ю.Д. Малярєвський, А.С. Лучанінова [116]</p>

Продовження таблиці 2.1

1	2
<p>Обліково-аналітичне забезпечення – це процес створення інформаційних умов функціонування системи, забезпечення необхідною інформацією, включення в систему засобів пошуку, отримання, зберігання, передача, обробка інформації, організації банків даних.</p>	<p>А.А. Пилипенко [117]</p>
<p>Обліково-аналітичне забезпечення – це інформаційна система, що складається із взаємопов'язаних підсистем: бухгалтерського, фінансового, управлінського; звітності, яка складена для різних користувачів; оперативного та перспективного аналізу результативності діяльності.</p>	<p>Т.В.Шимоханська [118]</p>
<p>Обліково-аналітична система фінансового менеджменту – цілеспрямоване формування інформаційних потоків, підпорядкованих вимогам планування, аналізу, підготовки ефективних управлінських рішень і контролю за їх виконанням у фінансовій діяльності підприємства.</p>	<p>Т.Г. Камінська [119]</p>
<p>Обліково-аналітична система – система, що базується на бухгалтерській інформації, що містить оперативні дані, та використовує для економічного аналізу статистичну, технічну, соціальну та інші види інформації.</p>	<p>Л.В. Попова, Б.Г. Маслов, И.А. Маслова [120]</p>
<p>Сутність обліково-аналітичної системи – об'єднання облікових та аналітичних операцій в один процес, забезпечення безперервності та використання його результатів для прийняття управлінських рішень.</p> <p>Обліково-аналітична система – збір, обробка та оцінка всіх видів інформації, що використовується для прийняття управлінських рішень.</p>	<p>Л.В. Попова, Б.Г. Маслов, И.А. Маслова [120]</p>
<p>Обліково-аналітична система – реалізує синтез елементів обліку, аналізу, контролю і планування та спрямована на забезпечення як оперативного, так і стратегічного управління процесом досягнення цілей діяльності підприємства.</p>	<p>Л.О. Сухарьова [121]</p>

Продовження таблиці 2.1

1	2
<p>Обліково-аналітична система – інтегрована система прийомів обліково-аналітичного забезпечення менеджменту шляхом здійснення специфічних внутрішньо системних та загальносистемних функцій.</p> <p>Обліково-аналітична система є однією з елементів (підсистем) загальної системи підприємства, яка взаємодіє з іншими елементами й має відповідне місце, функції та завдання. Останнє полягає у забезпеченні керівництва необхідною обліково-аналітичною інформацією для прийняття управлінських рішень.</p>	<p>Г.Г.Кірейцев, О.Гудзинський, Т.М.Пахомова [122]</p>
<p>Обліково-аналітична система – система підприємства, що існує в єдиному інформаційному просторі, базисом якої виступає інформація бухгалтерського обліку та включає в себе дві підсистеми: облікову й аналітичну, останні, у свою чергу, виконують відповідні функції в системі управління.</p>	<p>О.П. Бозіна [123]</p>
<p>Обліково-аналітична система – це об'єднання облікових та аналітичних операцій в один процес, здійснення оперативного мікроаналізу, забезпечення безперервності цього процесу й використання його результатів в ході розробки рекомендацій щодо прийняття управлінських рішень.</p>	<p>Н.А. Тичиніна [112]</p>
<p>Обліково-аналітична система є інтегрованою системою, елементами якої є система обліку й аналізу, які взаємодіють між собою. Результатом роботи обліково-аналітичної системи підприємства є інформація, яка використовується різними користувачами для прийняття ними відповідних рішень щодо управління підприємством.</p>	<p>І.В. Мельниченко [124]</p>
<p>Обліково-аналітична система – комплекс взаємодіючих та взаємопов'язаних елементів, що забезпечують процес безперервного цілеспрямованого збору, обробки та оцінки інформації, необхідної для планування діяльності, розробки, прийняття та реалізації ефективних управлінських рішень.</p>	<p>Л.В. Усатова [125]</p>

Продовження таблиці 2.1

1	2
<p>Обліково-аналітичний механізм – функціональна підсистема менеджменту, інтегрована система, призначена забезпечувати менеджмент різних суб'єктів діяльності, власності, економічних відносин, відповідальності необхідною зведено-аналітичною інформацією. Обліково-аналітичний механізм повинен забезпечувати обґрунтування та прийняття рішень як загального, так і функціонального менеджменту.</p>	<p>А.М. Ладигіна [126]</p>
<p>Обліково-аналітичний механізм – сукупність функцій управління, що забезпечують збір та обробку даних для отримання економічної інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень та здійснення контролю над їх виконанням в цілях досягнення найвищої ефективності виробництва.</p>	<p>І.А. Омельченко [127]</p>
<p>Обліково-аналітичний механізм – самостійна система наукових знань щодо методів збору, обробки, систематизації, уніфікації, оцінки та передачі економічної інформації різним користувачам.</p> <p>Обліково-аналітичний механізм – є обособленою частиною господарчого механізму, що тісно взаємодіє із всіма іншими елементами цієї системи.</p>	<p>І.А. Омельченко [127]</p>

Крім наведених визначень, можна відзначити, що деякі автори ототожнюють обліково-аналітичне забезпечення з інформаційним забезпеченням управління, в основі якого лежать дані бухгалтерського обліку [128], або відокремлюють обліково-аналітичне забезпечення стратегічного управління як поєднання стратегічного обліку та аналізу [129].

З наведених визначень видно, що поняття обліково-аналітичне забезпечення, система або механізм мають практично синонімічний зміст.

Обліково-аналітичний механізм розглядається й як сукупність функцій управління, як система знань, як частина господарського механізму або підсистема менеджменту. Обліково-аналітична система розглядається й як

самостійна інтегрована система, як підсистема менеджменту або ж як процес – збір, обробка та оцінка інформації або формування інформаційних потоків. Виходячи з назв наукових праць [122] та наведених визначень Г.Г. Кірейцев, О.Д. Гудзинський, Т.М. Пахомова ототожнюють поняття обліково-аналітичного механізму та обліково-аналітичної системи. Обліково-аналітичне забезпечення розглядається й як поєднання бухгалтерського обліку та аналізу, або як процес підготовки обліково-аналітичної інформації.

Головним призначенням обліково-аналітичного забезпечення, системи або механізму є забезпечення системи менеджменту (поточного, фінансового, стратегічного) обліково-аналітичною інформацією, необхідною для прийняття обґрунтованих та ефективних управлінських рішень. Отже, за цим критерієм означені терміни дійсно мають синонімічний зміст.

Термін «забезпечення» у контексті обліково-аналітичного слід розглядати як своєчасне формування та передачу якісної обліково-аналітичної інформації в рамках системи управління підприємством, а також зовнішнім користувачам. Крім того, термін «обліково-аналітична інформація» в сучасних умовах набуває більш широкого змісту, ніж поєднання інформації, яку продукує бухгалтерський облік, та інформації, яка готується методами економічного аналізу [130], а в її складі слід також враховувати дані стратегічного обліку та аналізу, що містять показники стратегічного розвитку, індикатори внутрішнього та зовнішнього бізнес-середовища.

Водночас, обліково-аналітичне забезпечення у поширеному розумінні є поєднанням підсистем управління, що виконують відповідні функції та взаємодіють між собою через інформаційні потоки. Отже, *обліково-аналітичне забезпечення має ознаки системи: можна виділити предмет, об'єкт, елементи, зв'язки, зокрема, зворотний, межі та зовнішнє середовище. Тому доцільним є використання терміну «система обліково-аналітичного забезпечення», що відображає головне призначення функціонування та необхідність системної взаємодії складових підсистем управління, відповідальних за формування якісної обліково-аналітичної інформації.*

В більшості джерел зазначається дві складових цієї системи – підсистема обліку та підсистема економічного аналізу. Проте, на межі між цими двома підсистемами потрібне «втручання» підсистеми аудиту, оскільки саме аудит призваний забезпечити необхідний рівень якості облікової інформації для її подальшої аналітичної обробки.

Отже, систему обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством слід розглядати як єдність підсистем обліку, аудиту та аналізу, взаємодіючих через інформаційні потоки в процесі формування і передачі оперативної та якісної обліково-аналітичної інформації для забезпечення обґрунтованості та ефективності прийняття управлінських рішень у системі управління підприємством, а також зовнішніми користувачами (рис. 2.1) [111].

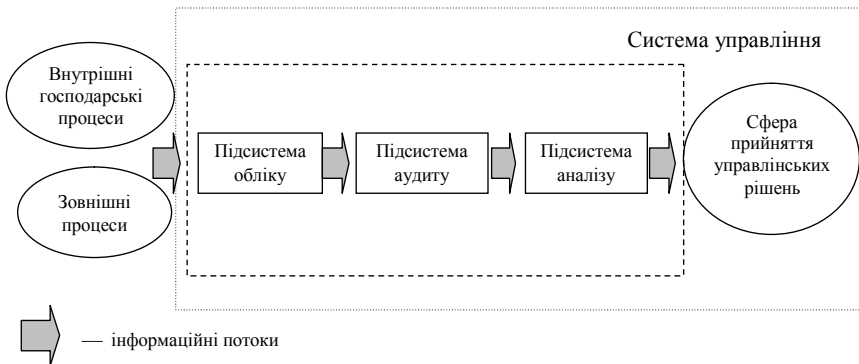

Рисунок 2.1 – Складові системи обліково-аналітичного забезпечення підприємства

Об'єктом системи обліково-аналітичного забезпечення виступає економічний суб'єкт, а предметом – сукупність господарчих процесів економічного суб'єкта.

Враховуючи різновиди господарчих процесів та підсистем управління у сучасних працях відокремлюють системи обліково-аналітичного забезпечення управління фінансами (фінансового менеджменту) [110,119,122,126,128],

стратегічного управління [109,112,120,129], управління витратами [125], управління якістю [131]. Проте, всі вони є складовими системи обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством та його розвитком.

До основних функцій системи обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством можна віднести такі: 1) інформаційна – забезпечення інформацією про діяльність підприємства внутрішніх і зовнішніх користувачів; 2) облікова – відображення фактів господарської діяльності підприємства та індикаторів зовнішніх процесів; 3) аналітична – здійснення на підставі первинних даних економічного аналізу поточної та перспективної діяльності підприємства; контрольна.

На базі означених функцій можна визначити й основні завдання обліково-аналітичної системи управління: 1) надання інформаційної підтримки у прийнятті управлінських рішень; 2) здійснення аналізу та оцінки ефективності діяльності підприємства в цілому та в різних аналітичних розрізах (за структурними підрозділами, бізнес-одинацями, тощо); 3) контроль і планування економічної ефективності діяльності підприємства; 4) обґрунтування пріоритетних напрямків розвитку.

Більш глибоке розуміння технології процесу обліково-аналітичного забезпечення передбачає виділення трьох основних його стадій:

- формування масиву первинної облікової інформації: виявлення, вимірювання, реєстрація та накопичення економічної інформації;
- узагальнення первинної облікової інформації та формування первинних аналітичних даних;
- аналітична обробка первинних аналітичних даних.

Отже, інформаційно-аналітична система управління забезпечується якісним виконанням робіт на усіх трьох стадіях обліково-аналітичного забезпечення. Невиконання або неякісне проходження хоча б одного з процесів призводить до викривлення остаточного результату обліково-аналітичного забезпечення – результативної інформації. Таким чином, процес оцінки ефективності системи обліково-аналітичного забезпечення складається із двох

частин: оцінки безпосередньо самого процесу збору та підготовки інформації (організації обліку і економічного аналізу) і оцінки кінцевого результату – результативної обліково-аналітичної інформації.

Система обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством подана на рис. 2.1 у вигляді узагальненої моделі. Проте, кожна підсистема складається з ідентичних блоків, що віддзеркалюють специфічні особливості певного виду забезпечення: «Методика», «Організаційна структура та управлінські процедури», «Технологія» [119].

Блок «Методика» містить відповідно методики облікового, аудиторського та аналітичного забезпечення. Облікове забезпечення ґрунтується на спеціальних методах обліку, орієнтованих на забезпечення розвитку підприємств та враховуючих специфіку його бізнес-процесів, що дозволяє формувати раціональне та прозоре облікове середовище, підвищувати якість облікової інформації. Аудиторське забезпечення будується на методиках, що дозволяють здійснити комплексну перевірку та поточний моніторинг облікового забезпечення. Метою аудиторського забезпечення є підтвердження достовірності облікового забезпечення та відповідності порядку ведення бухгалтерського обліку законодавчим вимогам. Аналітичне забезпечення використовує комплексні методики аналізу та оцінки розвитку підприємства, що дозволяє переорієнтувати його ресурси для досягнення стійко високих показників розвитку та розробляти оптимальну стратегію з урахуванням встановлених тенденцій. Метою аналітичного забезпечення є стійкий розвиток підприємства на засадах підвищення ефективності його діяльності.

Блок «Організаційна структура та управлінські процедури» містить: організаційні структури обліку, аналізу та аудиту, що представляють собою сукупність спеціалізованих функціональних підрозділів, взаємопов'язаних у процесі обґрунтування, виробітки, прийняття та реалізації управлінських рішень, дозволяють гнучко реагувати на зміни зовнішнього середовища та враховують інноваційні прийоми управлінської діяльності; управлінські процедури обліку, аналізу та аудиту, що містять формування цілей, завдань,

визначення складу та місця відповідних підрозділів, їх ресурсне забезпечення, розробку документів, положень, що регулюють форми, методи, процеси, здійснювані в організаційній системі управління.

Блок «Технологія» містить технології обліку, аналізу та аудиту, та відповідні технічні та програмні засоби, що містять сукупність сучасних засобів, способів, інструментів, форм, прийомів, а також регламент виконання та порядок здійснення контролю, за допомогою яких здійснюється кожний з вказаних процесів. Технології обліку, аудиту та аналізу регламентуються спеціально створеними нормативно-методичними документами.

Поєднуючим та узагальнюючим всі елементи розглянутих блоків є інформаційне забезпечення – сукупність засобів отримання, пошуку, збереження, накопичення, передачі, обробки інформації, організацію банків облікових та необлікових даних. Воно пронизує облікове, аудиторське, аналітичне забезпечення, інтегрує облікові, позаоблікові, аудиторські та аналітичні дані та їх носії, забезпечуючи збір, збереження, обробку і поширення інформації через використання гнучких інформаційних технологій, технічних та програмних засобів, що дозволяє забезпечувати рух інформаційних потоків між елементами системи обліково-аналітичного забезпечення управління.

Слід зазначити, що система обліково-аналітичного забезпечення управління інноваційними процесами та інноваційним розвитком досі окремо не розглядалася, незважаючи на безперечну актуальність забезпечення ефективності прийняття рішень саме у цій сфері. В сучасних умовах, коли розвиток підприємства є апріорі інноваційним, формування системи обліково-аналітичного забезпечення управління розвитком підприємства повинно враховувати вимоги управління інноваційними процесами, специфіку цих процесів та пов'язаної з ними обліково-аналітичної інформації.

Можна погодитися в цілому з тим, що *система обліково-аналітичного забезпечення управління інноваційним розвитком підприємства* являє собою єдність систем обліку, аудиту та аналізу, взаємодіючих та поєднаних через інформаційні потоки в процесі формування та передачі оперативної та якісної

обліково-аналітичної інформації для забезпечення обґрунтованості та ефективності прийняття управлінських рішень у системі управління інноваційно-інвестиційними процесами [111].

Враховуючи визначені у попередньому розділі ключові складові інноваційного розвитку це визначення може бути уточнено: *система обліково-аналітичного забезпечення управління інноваційним розвитком підприємства являє собою єдність систем обліку, аудиту та аналізу, взаємодіючих та поєднаних через інформаційні потоки в процесі формування та передачі оперативної якісної обліково-аналітичної інформації для забезпечення обґрунтованості та ефективності прийняття управлінських рішень у системі управління інноваційним розвитком та його складовими (інноваційною діяльністю, інноваційним потенціалом та якісними змінами стану підприємства).*

В результаті дослідження сформовано основні аспекти концепції системи обліково-аналітичного забезпечення управління інноваційним розвитком підприємства (рис. 2.2). Метою її функціонування є формування та передача оперативної якісної обліково-аналітичної інформації для забезпечення обґрунтованості та ефективності прийняття управлінських рішень у системі управління інноваційним розвитком підприємства. Об'єктом системи є підприємство, а предметом – його потенціал та економічна діяльність, спрямовані на інноваційний розвиток.

Система виконує інформаційну, облікову, аналітичну та контрольну функції та відповідні їм завдання, що забезпечують досягнення мети: надання інформаційної підтримки у прийнятті управлінських рішень в сфері інноваційного розвитку; облік потенціалу підприємства та операцій щодо його формування та використання в інноваційній діяльності; аналіз процесів та результатів розвитку, інноваційності розвитку, складових інноваційного розвитку; контроль економічної діяльності підприємства за аналітичними індикаторами інноваційного розвитку.

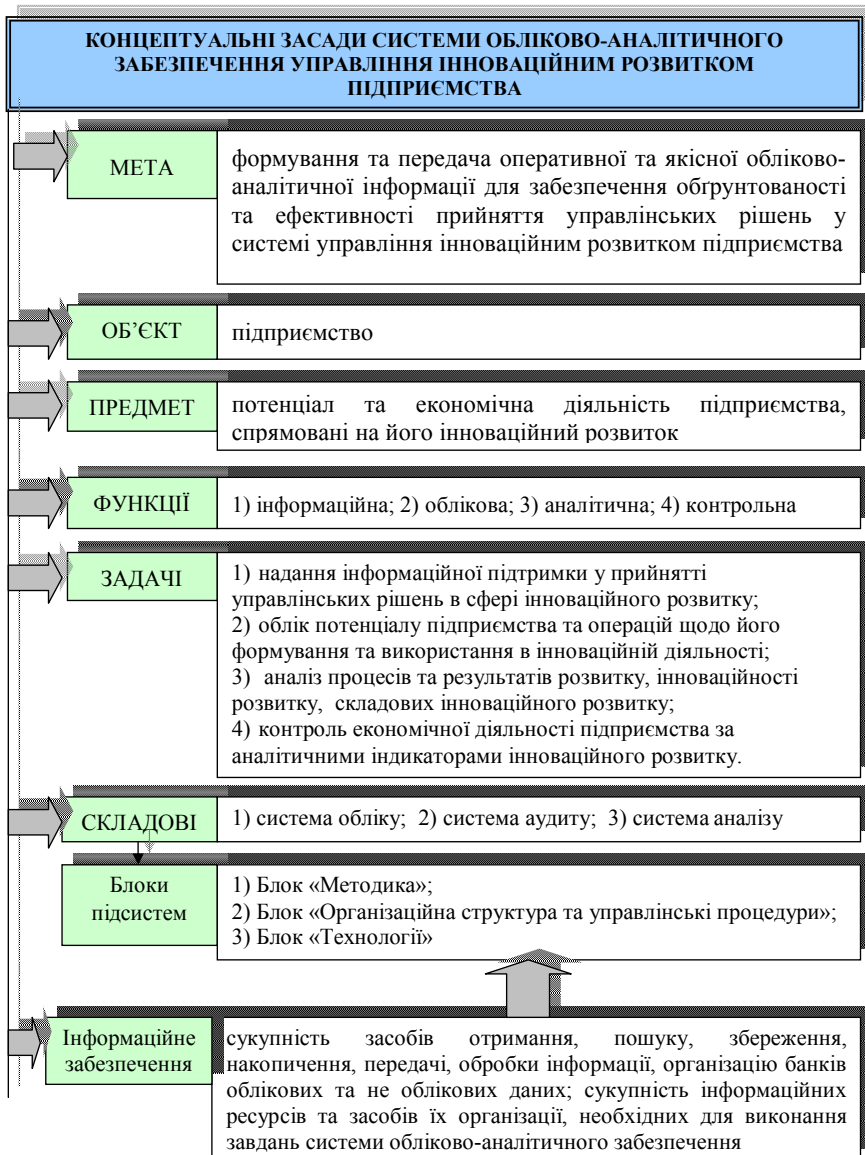

Рисунок 2.2 – Концептуальні засади системи обліково-аналітичного забезпечення управління інноваційним розвитком підприємства

(джерело: дороблено на основі [111])

Складовими системи є підсистеми: господарського обліку; аудиту та внутрішнього фінансового контролю; економічного аналізу. Кожна зі складових містить відповідні блоки: «методика»; «організаційна структура та управлінські процедури»; «технології».

Всі елементи системи поєднані через інформаційне забезпечення, що забезпечує формування та рух інформаційних потоків між ними за допомогою сукупності засобів пошуку, отримання, збереження, накопичення, передачі та обробки інформації.

Отже, ключовими в системі обліково-аналітичного, та, відповідно, інформаційно-аналітичного забезпечення управління інноваційним розвитком є підсистема обліку та підсистема економічного аналізу, основні характеристики яких потрібно дослідити поглиблено.

2.2 Облікова система підприємства як базис інформаційно-аналітичного забезпечення управління інноваційним розвитком

Облік є однією з функцій управління, а система обліку – необхідною складовою загальної системи управління підприємства. Система обліку виконує перш за все завдання інформаційного забезпечення управління, без якого прийняття будь-яких управлінських рішень є неможливим. Облік поєднує між собою господарчу діяльність, та осіб що приймають рішення.

Основні джерела інформації, що необхідна для прийняття управлінських рішень, формуються саме в системі обліку [133]. Це:

– звітність підприємства, в якій сконцентрована система показників діяльності підприємства за конкретний звітний період. Згідно з чинним законодавством України обов'язковими для підприємств є фінансова, податкова та статистична звітність;

– первина документація та реєстри бухгалтерського обліку й оподаткування, в яких міститься інформація про господарські операції, що відбулися на підприємстві за певний звітний період, та накопичені суми валових доходів, валових витрат, податкового зобов'язання з ПДВ, податкового кредиту з ПДВ, тощо;

– дані спеціальних обстежень, що проводяться у випадках, коли необхідної інформації для розрахунку показника фахівці не можуть отримати з джерел першого та другого рівнів.

Облік – це інформаційна система, в якій первинна розрізнена інформація про господарські процеси перетворюються в інформаційні дані (сутності), необхідні для управління господарством, раціонального використання ресурсів, для інших цілей, зумовлених завданнями підприємницької діяльності.

Метою облікової системи є надання її користувачам корисної інформації для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Належність обліку до функції управління вивчалися багатьма вченими. Однак, незважаючи на якби-то повну якість в цьому питанні конкретних висновків і науково обґрунтованих рішень щодо удосконалення системи обліку, як функцій управління, сформувані так і не вдалося. Так, М. Чумаченко розглядає облік не як функцію управління, а як інструмент для здійснення оберненого зв'язку між об'єктом, яким керують і системою, що керують [21]. І.В. Валуєв вважає, що облік є загальною функцією управління; А.К. Катаєв – важливою функцією управління, В.В. Сопко – засобом економічного управління, М.С. Пушкар – інструментом, що забезпечує всі ланки управлінського апарату інформацією про стан об'єкту управління [135]; Ф.Ф. Бутинець розглядає питання бухгалтерського обліку з точки зору управління, тобто надання облікових даних фахівцям для прийняття управлінських рішень на основі отриманої облікової інформації [136].

Аналіз наведених вище точок зору про роль обліку в управлінні виробництвом свідчить, що дослідники в своїх підходах, судженнях і оцінках функцій управління прийшли до загальної думки тільки в одному. Вони

характеризують в основному інформаційні властивості обліку, тобто зводять поняття обліку до поняття інформаційної функції управління, залишаючи поза полем зору інші сторони обліку, його властивості і функції [133].

Облік – це також складова системи управління. Неможливо управляти, не володіючи знаннями про систему бухгалтерського обліку. Вона, завдяки своїй методології здатна пов'язати і узагальнити в єдине ціле господарські засоби та господарські процеси. Тобто, бухгалтерський облік певною мірою утворює економічний каркас системи управління. У зв'язку з цим кожному керівнику господарської системи необхідно знати основи побудови та організацію ведення бухгалтерського обліку [136].

Облік має базисні положення, які регламентують порядок збору, оцінки та розповсюдження фінансової інформації про підприємство. Тому облік показує, як підприємство використовує обмежені за своєю наявністю ресурси. Таким чином, облік збирає, оцінює, тлумачить фінансові дані та звітує з фінансової інформації про ті ж вади діяльності, що їх економіка [132]. Економіка ж має справу із зв'язками на концептуальному рівні, в той час як облік інформує про економічні зв'язки, що існують на практиці. Проте оцінки в обліку узгоджуються, наскільки це можливо, із загальними економічними концепціями. Обліку доводиться мати справу зі складними практичними проблемами визначення у грошовому вимірюванні економічного ефекту операції обміну. Ці операції впливають на активи, зобов'язання та капітал підприємства. Обіг облікової інформації, пов'язаний з діяльністю підприємства, відображено на рис. 2.3.

Рисунок 2.3 – Обіг економічної інформації в системі обліку [133]

Як цілісний економічний організм будь-яке підприємство функціонує на основі плану-прогнозу. Забезпечити систему прогнозування і планування необхідними вихідними даними, здійснити суцільний взаємозв'язок та контроль за виконанням накреслених завдань, дати оцінку результатам роботи можна лише на основі бухгалтерського обліку, що забезпечує взаємозв'язок відображення засобів і процесів господарювання одночасно і в статиці, і в динаміці [137]. Це дозволяє використовувати результати обліку в різних аспектах, а саме як спосіб:

- комунікацій бухгалтерський облік сприяє одержанню інформації персоналом підприємства про управлінські прогнози;
- притягнення уваги, облік сигналізує про проблеми, які необхідно проаналізувати і можливо прийняти міри. Цей процес називається оборотним зв'язком;
- оцінки облік допомагає продемонструвати рівень роботи персоналу підприємства і служить основою для підвищення заробітної плати, матеріальних і моральних заохочень, підвищення або звільнення з посади.

Бухгалтерський облік пов'язаний зі всіма видами діяльності підприємства і особлива увага приділяється на використанню облікової інформації в процесі прийняття управлінських рішень. Облік може виступати як процес визначення, виміру і передачі економічної інформації для прийняття обґрунтованих оцінок і рішень користувачами цієї інформації.

Відіграючи важливу роль в системі управління господарської діяльності підприємства облік виконує наступні функції: 1) контрольна; 2) захисна; 3) слідоутворююча; 4) інформаційна; 5) зворотного зв'язку; 6) аналітична. Контрольна функція полягає в простеженні фактичного виконання бізнес-планів. Захисна – забезпечення повного збереження майна власників через документування фактів та встановлення матеріальної відповідальності. Слідоутворююча – через документування в ретроспективному порядку виявляють сліди правопорушень. Інформаційна – це джерело інформації, яка надходить різним рівнем управління. На її підставі приймаються відповідні рішення. Інформація повинна бути правдивою, об'єктивною, своєчасною

оперативною, що дозволяє швидко вивчати, приймати оптимальні управлінські рішення та надаватися згідно чинного законодавства. Зворотного зв'язку - облік формує та передає інформацію зворотного зв'язку, тобто інформацію про фактичні параметри розвитку об'єкта управління. Основними компонентами інформаційної системи зворотного зв'язку в якості входу є неупорядковані дані, процесу – обробка даних, виходу – упорядкування інформації. Облік, з точки зору, системи управління, є частиною інформаційної системи зворотного зв'язку з її основою. Він покликаний забезпечувати всі рівні управління підприємства інформацією про фактичний стан об'єкту, яким керують, а також про всі суттєві відхилення від загальних параметрів. Тобто, призначення обліку полягає в наданні повної та точної картини господарювання (не тільки його стану на визначений момент), але і самого руху всіх без винятку операцій, які притаманні даному підприємству. Аналітична – вивчення всієї системи прийняття рішень з метою її удосконалення. А тому необхідно зрозуміти виконання завдань і причини невиконання; недоліки контролю і планування, неправильний вибір мети. В умовах розвитку ринкових відносин аналітична функція дозволяє дослідити перспективи розвитку даного підприємства, виявити недоліки, знайти шляхи удосконалення всіх напрямків господарської діяльності.

Таким чином, облік – це система реєстрації, відображення та систематизації фактів господарського життя підприємства за певними принципами з урахуванням гармонізації та конвергенції з метою надання інформації для управління та об'єктивної фінансової звітності відповідним користувачам. Він є універсальною і еластичною системою з інформаційно-контрольним відображенням процесів і результатів діяльності господарюючих одиниць [133].

Універсальність обліку полягає в можливості його застосування на підприємстві різних правових форм, сфер і масштабів діяльності, в здатності до одночасного виконання різних функцій і широкомасштабних завдань, а також ведення його за різними організаційними формами та технологіями. Властивість універсальності вказує на широкі можливості отримання

необхідної інформації з метою управління діяльністю та використання даних обліку зовнішніми користувачами. Раціональна побудова і ефективне функціонування обліку обумовлює його можливості до реалізації виробничої місії та стратегії, виконання поставлених перед ним завдань.

В сучасній теорії та практиці обліку відокремлюють декілька видів господарчого обліку або підсистем облікової системи підприємства, проте досі не існує єдиної точки зору щодо класифікації обліку. Наприклад, відокремлюють такі види обліку: 1) бухгалтерський, оперативний та статистичний [112,120]; 2) оперативний, статистичний, бухгалтерський та управлінський [138]; 3) оперативний, статистичний, бухгалтерський, податковий [139]. Враховуємо доцільним класифікувати види обліку за декількома рівнями ієрархії (див. рис. 2.4). У відповідності до цільових користувачів та ключових принципів відокремлювати на 1-му рівні бухгалтерський, статистичний та оперативний облік.

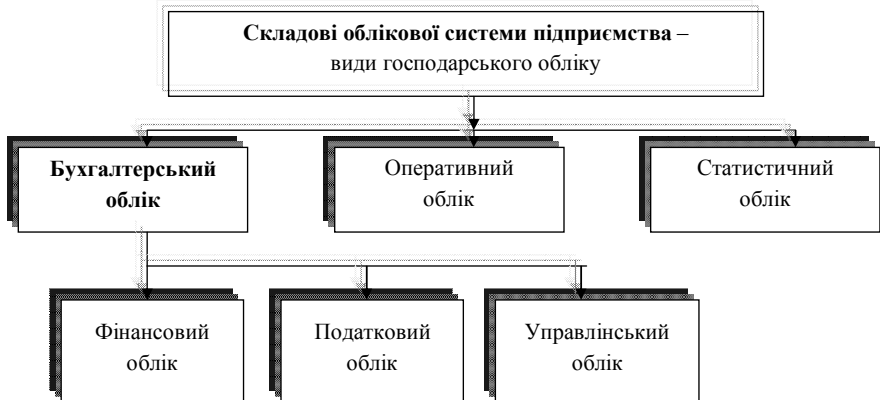

Рисунок 2.4 – Складові системи обліку підприємства

Саме бухгалтерський облік є основою усього інформаційного забезпечення системи управління господарською одиницею. Бухгалтерський облік – процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та

внутрішнім користувачам для прийняття рішень [140]. Основним завданням бухгалтерського обліку в сучасній вітчизняній теорії визначено, як зазначає Ф.Ф. Бутинець, «створення такої системи інформації, яка забезпечувала б реальне керівництво та примноження доходу господарства».

З організаційно-технічної точки зору система бухгалтерського обліку – це комплекс реєстрів за обораною формою обліку, групування аналітичних реєстрів обліку первинних документів [114].

На рівні вітчизняного законодавства [140] відокремлюється бухгалтерський (фінансовий) та управлінський (внутрішньогосподарський). Отже, бухгалтерський облік ототожнюється з фінансовим, а управлінський є окремим видом господарського обліку. На практиці ж, в рамках системи бухгалтерського обліку на підприємствах існують фінансовий, податковий та управлінський облік. Бухгалтерський облік є обов'язковим видом обліку, який ведеться підприємством. Фінансова, податкова, статистична та інші види звітності, що використовують грошовий вимірник, ґрунтуються на даних бухгалтерського обліку.

Фінансовий облік є по суті процесом формування фінансової звітності з метою надання достовірної інформації всім зацікавленим користувачам. Метою фінансового обліку є отримання даних необхідних для складання фінансової звітності. Податковий облік має метою використання інформації для правильного розрахунку податкових платежів та податкового планування. Фінансовий та податковий облік є обов'язковими на будь-якому підприємстві.

Метою ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства [140]. І тому, правильне ведення бухгалтерського обліку є гарантом своєчасності нарахування і сплати податків і обов'язкових платежів.

Управлінський облік охоплює ті види облікової інформації, які необхідні менеджерам підприємства в цілях внутрішнього фінансового управління. Управлінський (внутрішньогосподарський) облік – система обробки та

підготовки інформації про діяльність підприємства для внутрішніх користувачів у процесі управління підприємством [140]. Управлінський облік грає важливу роль при рішенні завдань прогнозного характеру: щодо рентабельності нових видів продукції, визначення очікуваного доходу, оцінки інвестицій та їх ефективності.

В порівнянні з фінансовим управлінський облік має переваги для забезпечення управління фінансами: може відображати не тільки вартісні, але й натуральні показники, бути наданий з будь-якою періодичністю, бути структурованим в будь-якому розрізі – центри відповідальності, види фінансової діяльності та ін. На відміну від фінансової інформації управлінського обліку не належить публікації та є комерційною таємницею підприємства [141]. Якщо фінансовий облік регулюється міжнародними та національними стандартами, то головним критерієм організації управлінського обліку служить корисність отримуваної інформації для оцінки, контролю та прийняття управлінських рішень на різних рівнях.

Застосування обліку повинне давати змогу власнику вільно орієнтуватися в економічних показниках, необхідних для керівництва господарством: оцінити фінансово-економічне становище, визначити результат діяльності. Його організація повинна відповідати потребам ефективного прийняття управлінських рішень. Всі підприємства ведуть облік і складають фінансову звітність за єдиними вимогами, визначеними Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Проте у звітності кожного є свої особливості, тому що кожне підприємство має свою облікову політику. Облікова політика – це сукупність принципів, методів і процедур, які підприємство використовує для складання і подання фінансової звітності. В її структурі три переплетених елементи. Так, принципи обліку – фундамент, на якому будують методи і процедури обліку. У свою чергу, методи впливають на вибір процедур обліку [142]. Загальну структуру облікової політики підприємства і зміст кожного її елемента показано на рис. 2.5.

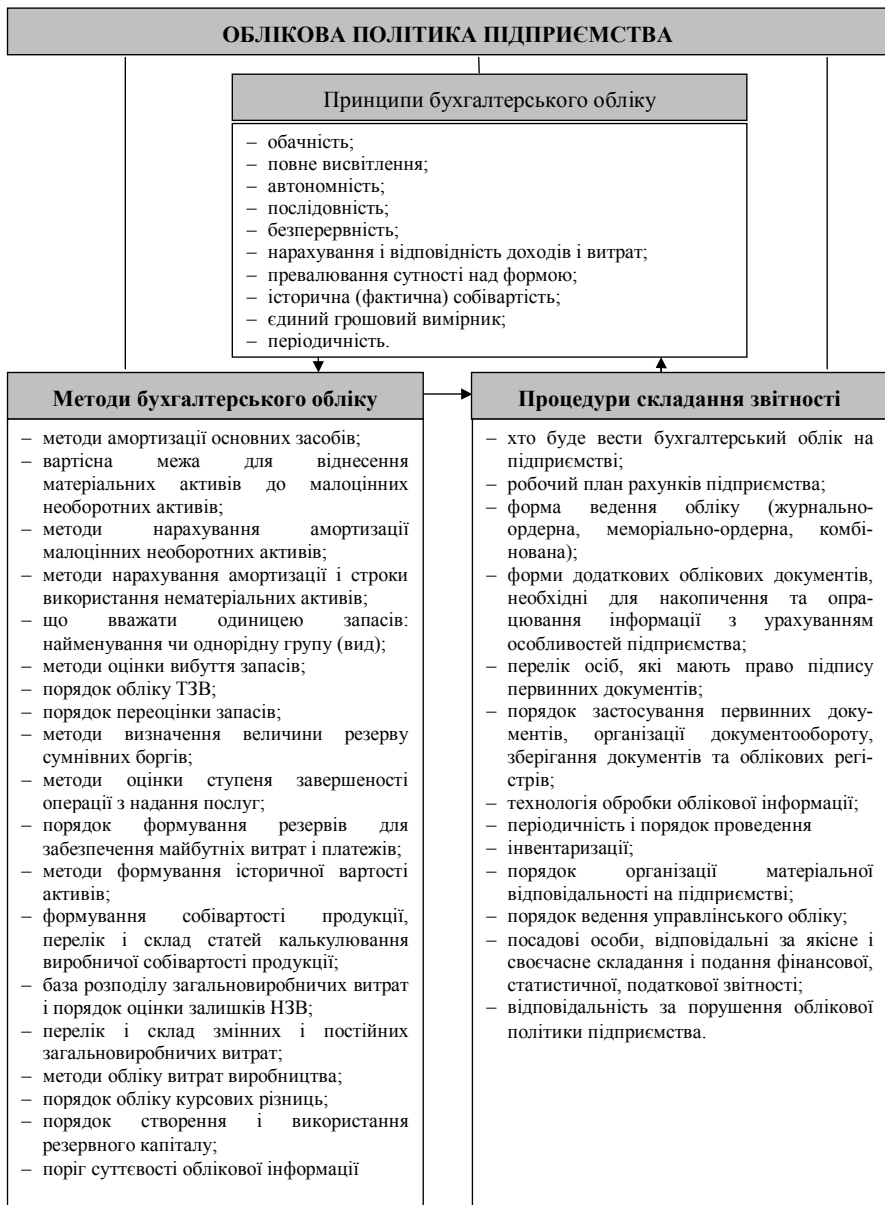

Рисунок 2.5 – Засади формування облікової політики підприємства [142]

Принципи обліку – це ті правила, за якими вимірюють, оцінюють і реєструють господарські операції, відображають їх результати у фінансовій звітності, та керуючись якими встановлюють два інших елементи облікової політики – методи і процедури обліку. Методи обліку – це способи і прийоми, за якими господарські операції показують в обліку, встановити метод для облікової політики означає вибрати облікову оцінку статей фінансової звітності. Можливі варіанти облікових оцінок передбачені відповідними Національними стандартами. А кожне підприємство обирає з них ту, яка дозволить максимально точно уявити його фінансову картину [142]. Процедури бухгалтерського обліку на рівні Закону про бухгалтерський облік та Національних стандартів не виділені, але зазвичай до них відносять форму ведення, порядок документообігу і технологію обробки облікової інформації, іншими словами, порядок організації обліку на підприємстві.

Результатом фінансового обліку є фінансова звітність підприємства. Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» [140] фінансова звітність – це бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період.

Фінансова звітність ґрунтується на даних бухгалтерського обліку. Склад, зміст та вимоги фінансової звітності на підприємствах України регламентовані Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (НП(С)БО1), затвердженим Наказом Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013. Головними вимогами до фінансової звітності є достовірність, повнота та відкритість для ознайомлення користувачів [143]. Метою складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух коштів підприємства.

Фінансова звітність забезпечує інформаційні потреби користувачів щодо: придбання, продажу та володіння цінними паперами; участі в капіталі підприємства; оцінки якості управління; оцінки здатності підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання; забезпеченості зобов'язань

підприємства; визначення суми дивідендів, що підлягають розподілу; регулювання діяльності підприємства; інших рішень.

Фінансова звітність повинна містити лише доречну інформацію, яка впливає на прийняття рішень користувачами, дає змогу вчасно оцінити минулі, теперішні та майбутні події, підтвердити та скорегувати їхні оцінки, зроблені у минулому [141,143]. Фінансова звітність повинна бути достовірною та надавати користувачам можливість порівнювати: фінансові звіти підприємства за різні періоди; фінансові звіти різних підприємств.

Передумовою зіставності є наведення відповідної інформації попереднього періоду та розкриття інформації про облікову політику і її зміни.

Згідно з НП(С)БО1 фінансова звітність складається з утворюючих єдине ціле взаємозалежних показників балансу, звіту про фінансові результати, звіту про рух грошових коштів, звіту про власний капітал і приміток до них (рис. 2.6).

Баланс (форма№ 1) – це підсумкова оцінка загального господарського стану підприємства на кінець звітного періоду. Користувачі фінансової звітності в цьому документі знайдуть повну та достовірну інформацію щодо активів, зобов'язань та власного капіталу підприємства, в тому числі щодо складу та структури майна, розмірах власного та позикового капіталу. Ця інформація дозволяє приймати ефективні управлінські та інвестиційні рішення.

Звіт про фінансові результати (Форма № 2) складається з метою надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про доходи, витрати, прибутки і збитки від діяльності підприємства за звітний період.

Звіт про рух грошових коштів (Форма № 3) складається з метою надання інформації про зміни, що відбулися у грошових коштах підприємства та їх еквівалентах. У звіті про рух грошових коштів наводяться дані про рух грошових коштів протягом звітного періоду в результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Він показує якими є джерела надходження грошових коштів та які основні напрямки їх використання, оцінює як здатність суб'єкта генерувати грошові потоки, так і його потреби в них.

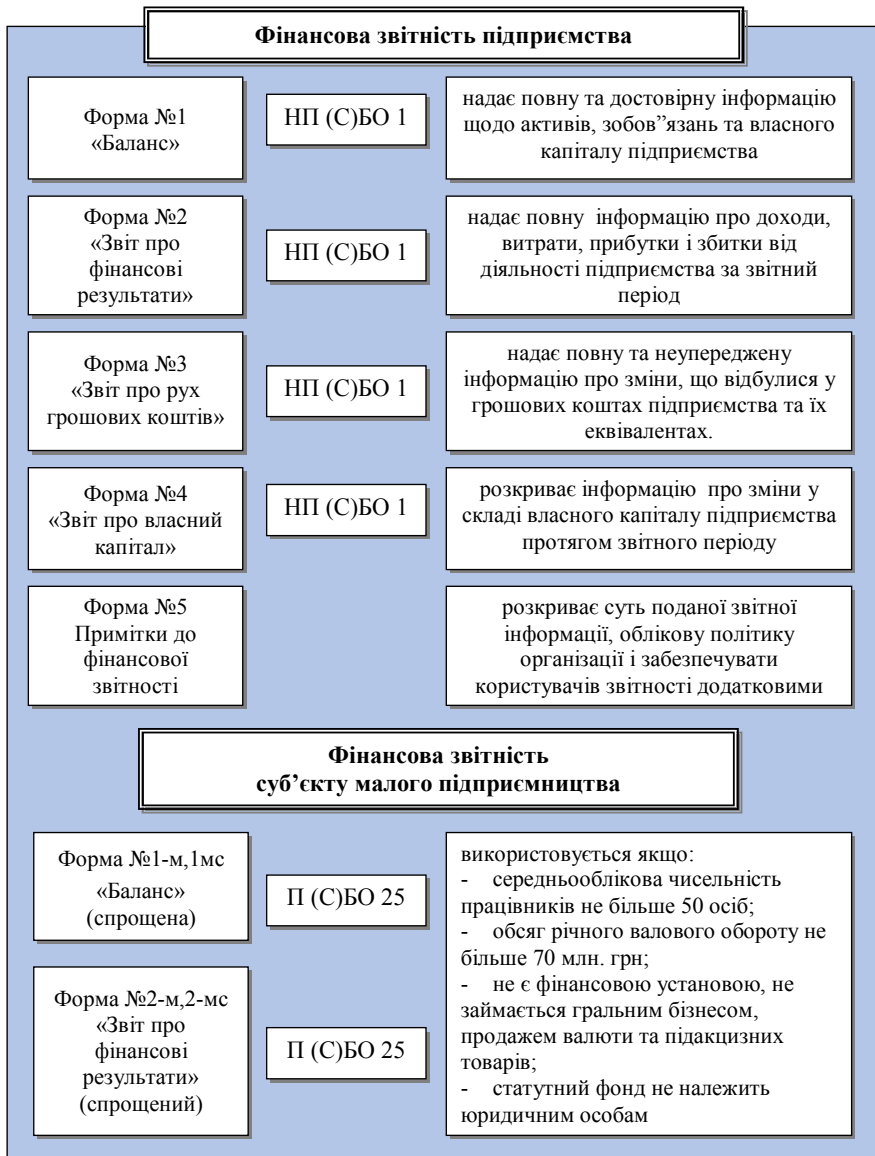

Рисунок 2.6 – Склад та мета фінансової звітності підприємства

Звіт про власний капітал (Форма № 4) складається з метою розкриття інформації про зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду. Він містить дані не тільки про розмір власного капіталу на початок та кінець звітного періоду, але й причини, завдяки яким власний капітал зазнав позитивної чи негативної динаміки.

Примітки до річної фінансової звітності (Форма № 5) є найбільш об'ємним із звітних документів, так як він деталізує та доповнює їх.

Вимоги до форми та складу статей фінансової звітності підприємств (крім фінансових та бюджетних установ) визначені НП(С)БО 1 та Методичними рекомендаціями щодо заповнення форм фінансової звітності (наказ Мінфіну від 28.03.2013 р. № 433 [144]). Традиційно, баланс підприємства та звіт про фінансові результати служать індикатором для оцінки фінансового стану та ефективності діяльності підприємства. Ключові індикатори фінансового стану засновані на статтях фінансової звітності, тому її аналіз має першочергове значення при дослідженні динаміки розвитку підприємства.

Отже, система бухгалтерського обліку є основою усього інформаційного забезпечення системи управління підприємством та «фундаментом» системи обліково-аналітичного забезпечення управління інноваційним розвитком.

До основних облікових інструментів в управлінні підприємством та процесами його розвитку можна віднести: 1) реєстри обліку; 2) план рахунків синтетичного та аналітичного обліку, зокрема управлінського; 3) облікову політику; 4) фінансову, статистичну та управлінську звітність.

Апріорі облікове забезпечення присутнє на будь-якому підприємстві, що веде бухгалтерський облік згідно із законодавством України, але нерідко рівень такого забезпечення не є достатнім для повноцінного інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю та розвитком. Для забезпечення сучасних потреб управління облік не може залишатися в рамках так званого фінансового, а повинен набути рис системи – оперативного, бухгалтерського, управлінського, стратегічного. Відповідно, *до ключових завдань облікових інструментів в управлінні інноваційним розвитком треба*

віднести формування такої обліково-звітної інформації, що максимально достовірно віддзеркалює інноваційні процеси, інноваційну діяльність та інноваційний потенціал підприємства в різних аналітичних розрізах.

2.3 Аналітична система підприємства як складова інформаційно-аналітичного забезпечення управління інноваційним розвитком підприємства

Ніяке управлінське рішення не ухвалюється без належного аналітичного забезпечення. Аналіз – це філософія обґрунтування управлінських рішень, певний, логічно вивірений підхід до системи управління, у якому повинні гармонійно сполучатися формалізовані й неформалізовані методи [132]. Основною функцією аналізу, з погляду В.К. Савчука, є «обґрунтування управлінських рішень» [145].

Можна погодитись з думками М.І. Баканова, А.Д. Шеремета, [146] В.В. Ковальова [132], Г.В. Савицької [147], та інших авторів, що вважають, що аналітична система забезпечує кількісні та якісну оцінку змін що відбуваються у керованому об'єкті. Вона дозволяє своєчасно побачити тенденції розвитку як небажаних, так і прогресивних явищ. На основі різних методик аналізу розробляються варіанти управлінських рішень, які дозволяють загальмувати розвиток негативних тенденцій та створити сприятливі умови для прогресивного та стійкого розвитку. За допомогою аналізу виявляють невикористані внутрішні резерви, що дозволяє прискорити процеси інноваційної трансформації та розвитку підприємства [112]. Отже, аналітична система – це основа виробітки оптимальних управлінських рішень для управління трансформаційними процесами та розвитком.

Методологічною базою аналітичної системи промислового підприємства є економічний аналіз, що являє собою систематизовану сукупність аналітичних процедур, які мають метою одержання висновків і рекомендацій економічного

характеру відносно певного об'єкта (країни, ринку, підприємства, проекту, собівартості, ціни й т.п.). Під економічним аналізом у широкому змісті розуміють аналіз в економіці, як сукупності відносин, що виникають у процесі проведення, обміну, розподілу й споживання благ [132]. Економічний аналіз поєднує безліч видів і напрямків, виділених за різними критеріями. Дотепер єдиного підходу до структуризації й класифікації видів економічного аналізу не існує.

Сукупності аналітичних процедур у системі макро- і мікроекономіки називають відповідно макроекономічним і мікроекономічним аналізом. Ядром мікроекономіки є поведінка підприємства, як основної економічної ланки, тому відокремлюють аналіз економіки підприємства або аналіз господарської діяльності підприємства, суть якого, як зазначає В.К. Савчук, «проявляється через його принципи, функції, роль в управлінні та його завдання» [145]. У свою чергу він підрозділяється на аналіз фінансово-господарчої діяльності підприємства й техніко-економічний аналіз [132].

Техніко-економічний аналіз являє собою узагальнену характеристику аналітичних процедур, що мають метою вдосконалювання організації й управління підприємством у цілому, результати якого не обов'язково виражаються в термінах ефективності й становлять інтерес насамперед для лінійних керівників і не призначені для зовнішніх користувачів (наприклад, аналіз оргструктури, фірмових транспортних потоків, організації праці, організації системи ресурсного забезпечення підрозділів, рівня НТП, якості обслуговування й т.п.) [132].

Аналіз фінансово-господарчої діяльності за критерієм використовуваної інформаційної бази деякі автори [132,146,147] підрозділяють на фінансовий аналіз (зовнішній) і внутріфірмовий (управлінський) аналіз.

Внутріфірмовий (управлінський) аналіз – аналіз у загальній системі управлінського обліку й фінансового менеджменту, проведений з позиції осіб, що мають доступ до будь-яких інформаційних ресурсів, які циркулюють усередині підприємства. Найчастіше під внутріфірмовим аналізом розуміють

управлінський облік як сукупність аналітичних процедур, що мають метою оптимізацію системи керування витратами [146,147]. Проте, ряд науковців [148,149] вважають, що управлінський аналіз – це економічний аналіз, адаптований до цілей та завдань певного підприємства, який охоплює управлінські проблеми. Отже, він виконує значно ширші аналітичні завдання ніж оптимізація управління витратами підприємства та є окремим напрямком аналізу економіки, а не тільки аналізу фінансово-господарської діяльності.

Фінансовий аналіз – аналіз у системі фінансового менеджменту, проведений з позиції зовнішніх користувачів, що не мають доступу до внутріфірмової інформації, основу інформаційної бази якого становить доступна бухгалтерська звітність [151]. При цьому в різних наукових школах фінансовий аналіз розглядається від найбільш вузького розуміння – як аналіз фінансової звітності, до найбільш широкого, що охоплює всі аспекти системи фінансового менеджменту (аналіз інвестицій, оцінка бізнесу, аналіз фінансових ринків і т.п.) [150].

В системі економічного аналізу підприємства також виділяють такі окремі напрямки, як інвестиційний аналіз, стратегічний аналіз, маркетинговий аналіз, логістичний аналіз та ін. Отже, аналітичну систему підприємства можна представити у такий спосіб (рис. 2.7).

На практиці, всі наведені напрямки економічного аналізу підприємства тісно переплітаються між собою, використовуючи спільну інформаційну базу, методи та прийоми аналізу, хоч кожен має свої специфічні риси та призначення, що й ускладнює проблему класифікації. Означені підсистеми управління також носять умовний характер, та означають ті сфери, де та на базі яких даних формується аналітична інформація, так як використовується вона, як правило, у декількох підсистемах та на різних рівнях управління підприємством.

Як видно з рис. 2.7, такий напрям економічного аналізу як «інноваційний аналіз» або «аналіз інноваційного розвитку» в сучасних працях науковців досі не виділявся. Проте, враховуючи, що в основі інноваційного розвитку лежать інноваційні проекти, інноваційні процеси та інноваційна діяльність, об'єктом

аналізу вони часто виступають в рамках інвестиційного аналізу (аналізу інвестиційних проєктів), так як будь-які інноваційні проєкти є апіорі інвестиційними.

Рисунок 2.7 – Структура аналітичної системи підприємства за видами управлінської діяльності (фрагмент)

(джерело: авторська розробка)

Аналіз інноваційної діяльності (за фінансовими показниками, зокрема витрат на НДДКР, придбання та створення нематеріальних активів і т.і.) здійснюється в рамках фінансового аналізу. Обґрунтування вибору та аналіз інноваційних стратегій (стратегій інноваційного розвитку) здійснюється в рамках стратегічного аналізу.

Всі перелічені складові аналітичної системи орієнтовані на задоволення певних потреб системи управління процесами інноваційного розвитку підприємств, в залежності від сфери впровадження інновацій та прояву ефекту від цього впровадження. Проте, на наш погляд, важливість процесів інноваційного розвитку в діяльності сучасних підприємств вимагає виокремлення його складових як об'єктів аналізу в рамках певного напрямку економічного аналізу.

Найбільш простим (з методологічної точки зору) та доступним для будь-яких користувачів є саме фінансовий аналіз, зокрема аналіз фінансової звітності. Саме дані фінансового аналізу дають уявлення про фінансовий стан підприємства та його динаміку, дозволяють визначити ключові проблеми управління фінансами, а отже передумови активізації інноваційних процесів та інноваційної діяльності, а також надають інформацію щодо результатів інноваційного розвитку – через аналіз динаміки ключових показників оцінки фінансового стану та ефективності діяльності підприємств.

Однією з ключових особливостей фінансового аналізу є його базування на даних фінансової звітності та бухгалтерського обліку, проте не слід ототожнювати фінансовий аналіз лише з аналізом фінансової звітності. Дійсно, класичні методики фінансового аналізу [152,153], перш за все розглядають системи фінансових індикаторів, заснованих на даних форм фінансової звітності підприємства. Це, є так званим «першим рівнем» фінансового аналізу. Проте далі, якщо фінансовий аналіз проводиться внутрішніми аналітиками в інтересах внутрішньої системи фінансового менеджменту, ці методики поглиблюються на детальний аналіз «проблемних» статей звітності за даними вже бухгалтерського обліку. Тут фінансовий аналіз вже перетинається з

техніко-економічним, управлінським та іншими напрямками аналізу в частині використовуваних методів, моделей та аналітичних даних. Проте, його ключова особливість – використання в якості аналітичних даних лише фінансових показників (в грошовому вимірнику) зберігається. Отже, фінансовий аналіз за критерієм деталізації можна розглядати в двох рівнях (саме рівнях, а не напрямках): 1) аналіз фінансової звітності або перший рівень фінансового аналізу; 2) поглиблений фінансовий аналіз за даними бухгалтерського обліку (рис. 2.8)

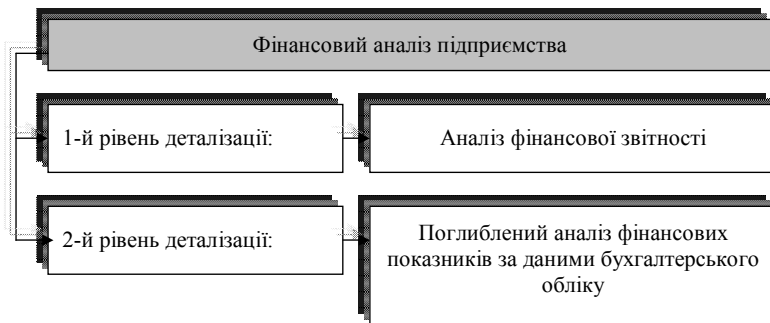

Рисунок 2.8 – Рівні фінансового аналізу підприємства

Предметом фінансового аналізу є фінансові відносини в системі управління господарюючим суб'єктом, його економічний потенціал і результати використання, отже він містить чотири базові елементи: фінансові відносини, ресурси, джерела фінансування й результати використання економічного потенціалу [132].

Фінансовий аналіз є невід'ємним елементом фінансового менеджменту й аудиту, результати якого виступають основою для прийняття оптимальних рішень у сфері управління фінансово-господарчою діяльністю підприємства. На думку [154], фінансовий аналіз – сукупність аналітичних процедур, що ґрунтуються, як правило, на загальнодоступній інформації фінансового

характеру й призначені для оцінки стану й ефективності використання економічного потенціалу підприємства, а також прийняття управлінських рішень відносно оптимізації його діяльності або участі в ньому. У такий спосіб фінансовий аналіз є основою фінансового менеджменту, невід'ємною частиною ефективною системи управління [150].

Аналіз фінансової звітності являє собою процес дослідження й методика оцінки поточного й перспективного фінансового стану й основних результатів фінансово-господарчої діяльності підприємства на основі вивчення залежності й динаміки показників фінансової звітності з метою підвищення його ринкової вартості й забезпечення ефективного розвитку.

До основних особливостей аналізу фінансової звітності відносяться: домінанта грошового вимірника в системі критеріїв; забезпечення загальної характеристики майнового й фінансового стану підприємства; пріоритетність оцінок платоспроможності, фінансової стабільності, рентабельності; базування на загальнодоступній інформації; доступність до результатів аналізу будь-яких користувачів; можливість уніфікації складу й змісту розрахунково-аналітичних процедур; високий рівень вірогідності (у межах вірогідності звітності).

Суть фінансового аналізу полягає у визначенні ключових параметрів, що дають об'єктивну оцінку фінансового стану підприємства (прибутків й збитків, стану й структури активів і пасивів, розрахунків з дебіторами й кредиторами, ліквідності, стабільності і т.д.) з урахуванням динаміки його змін за результатами господарської діяльності підприємства за аналізований період, з метою виявлення «вузьких місць» і факторів, що вплинули на ці зміни, прогнозування майбутнього фінансового стану підприємства (на найближчу й віддалену перспективу), а також розробки заходів щодо поліпшення організації фінансів і підвищенню ефективності їх використання.

Таким чином, головною метою фінансового аналізу є оцінка й ідентифікація внутрішніх проблем підприємства для підготовки, обґрунтування й прийняття управлінських рішень [150], що мають відношення до наступних основних напрямків його діяльності: 1) інвестиційна діяльність (куди вкласти

кошти, чи не варто змінити структуру активів, який повинен бути страховий запас тих або інших обігових коштів, чи оптимальний портфель фінансових інвестицій і т.п.); 2) пошук і оптимізація джерел фінансування (чи оптимальна структура джерел, чи може підприємство підтримувати структуру пасивів що склалася, які фінансові інструменти більш кращі для мобілізації додаткових джерел); 3) поточна діяльність (які основні тенденції розвитку підприємства, яке положення з ліквідністю й платоспроможністю, чи забезпечують оборотні кошти ритмічність виробничого процесу, чи оптимальна політика підприємства відносно своїх дебіторів і кредиторів і т.п.).

Фінансовий аналіз заснований на розрахунку відносних показників, що характеризують різні аспекти діяльності підприємства і його фінансове становище. Визначені показники, насамперед, дають можливість побачити зміни у фінансовому становищі та результатах діяльності й допомагають визначити тенденції й структуру таких змін, що, у свою чергу, може вказати керівництву компанії на погрози й можливості, які властиві підприємству. За етапом аналітичних процедур повинен впливати факт ухвалення управлінського рішення.

Аналіз діяльності підприємства на основі його фінансової звітності традиційно проводиться за такими напрямками [155]: 1) аналіз майна та джерел його формування; 2) аналіз ліквідності балансу, ліквідності та платоспроможності підприємства; 3) аналіз фінансової стійкості та типу фінансової ситуації; 4) аналіз швидкості обертання активів та капіталу (ділової активності); 5) аналіз фінансових результатів та рентабельності.

Таким чином, фінансовий аналіз дає можливість оцінити: 1) майновий стан підприємства; 2) ступінь підприємницького ризику; 3) достатність капіталу для поточної діяльності і довгострокових інвестицій; 4) потребу в додаткових джерелах фінансування; 5) здібність до нарощування капіталу; 6) раціональність залучення позикових засобів; 7) рівень ефективності діяльності та використання капіталу; 8) обґрунтованість політики розподілу і використання прибутку.

Методики фінансового аналізу детально викладені в багатьох джерелах, зокрема [147,150-152,154,156-159]. Перелік основних показників оцінки фінансового стану складений на основі узагальнення існуючого методичного забезпечення фінансового аналізу, наведено в табл. 2.2.

Таблиця 2.2 – Система ключових коефіцієнтів аналізу фінансової звітності промислового підприємства

Назва показника	Економічний зміст	Змістовна модель розрахунку
1	2	3
Показники динаміки розвитку підприємства		
Темп приросту вартості майна (валюти балансу)	Відносна динаміка вартості майна підприємства, у %	$\left(\frac{\Delta BB}{BB_{n,n}} - 1\right) \cdot 100\%$
Темп приросту виторгу від реалізації	Відносна динаміка чистого виторгу підприємства, у %	$\left(\frac{\Delta ЧВР}{ЧВР_{баз.n}} - 1\right) \cdot 100\%$
Темп приросту чистого прибутку	Відносна динаміка чистого прибутку підприємства, у %	$\left(\frac{\Delta ЧП}{ЧП_{баз.n}} - 1\right) \cdot 100\%$
Показники структури активів та пасивів		
Частка необоротних активів	Частка вартості необоротних активів у валюті балансу, у %	$\frac{\text{Необоротні активи}}{\text{Валюта балансу}} \cdot 100\%$
Частка власного капіталу (власних коштів)	Частка вартості власного капіталу (власних коштів) у валюті балансу, у %	$\frac{\text{Власні кошти}}{\text{Валюта балансу}} \cdot 100\%$
Показники ліквідності		
Абсолютна ліквідність	Спроможність покриття поточних зобов'язань за рахунок грошових коштів	$\frac{\text{Грошові кошти} + \text{ПФІ}}{\text{Поточні зобов'язання}}$
Швидка ліквідність	Спроможність покриття поточних зобов'язань за рахунок грошових коштів та дебіторської заборгованості	$\frac{\text{Грошові кошти} + \text{ПФІ} + \text{ДЗ}}{\text{Поточні зобов'язання}}$
Загальна ліквідність (коефіцієнт покриття)	Спроможність покриття поточних зобов'язань за рахунок поточних активів	$\frac{\text{Поточні активи}}{\text{Поточні зобов'язання}}$

Продовження таблиці 2.2

1	2	3
Оборотний капітал (ОК)	Сума коштів в обороті, що залишається після погашення всіх поточних зобов'язань	Поточні активи — — Поточні зобов'язання
Власний оборотний капітал (ВОК)	Сума власних коштів в обороті, що залишається після погашення всіх зовнішніх зобов'язань	Власні кошти(капітал) — — Необоротні активи
Маневреність власного капіталу	Яка частка власного капіталу вкладена у поточні активи	$\frac{ВОК}{\text{Власний капітал}}$
Показники фінансової ситуації та фінансової стійкості		
Коефіцієнт автономії	Частка власних коштів у валюті балансу	$\frac{\text{Власні кошти}}{\text{Валюта балансу}}$
Коефіцієнт «фінансового важеля»	Відношення позикових та власних коштів, скільки гривень позикових коштів припадає на кожну гривню власних	$\frac{\text{Позикові кошти}}{\text{Власні кошти}}$
Коефіцієнт покриття запасів власним оборотним капіталом	Частка запасів та витрат, що фінансується за рахунок власних коштів	$\frac{ВОК}{\text{Запаси та витрати}}$
Показники ділової активності		
Термін обороту майна	Тривалість одного обороту сукупних активів підприємства, у днях	$\frac{\overline{ВБ}}{\overline{ЧВР}/360}$
Термін обороту поточних активів	Тривалість одного обороту поточних активів підприємства, у днях	$\frac{\overline{ПА}}{\overline{ЧВР}/360}$
Термін обороту запасів $T_{обТМЗ}$	Тривалість одного обороту (перебування у матеріальній формі) товарно-матеріальних запасів, у днях	$\frac{\overline{\text{Запаси}}}{\overline{\text{Собівартість}}/360}$
Термін обороту дебіторської заборгованості $T_{обДЗ}$	Середній період інкасації дебіторської заборгованості, у днях	$\frac{\overline{ДЗ}}{\overline{ЧВР}/360}$
Термін обороту власного капіталу	Тривалість одного обороту власного капіталу (коштів) підприємства, у днях	$\frac{\overline{ВК}}{\overline{ЧВР}/360}$

Продовження таблиці 2.2

1	2	3
Термін обороту кредиторської заборгованості $T_{об\ ДЗ}$	Середня тривалість погашення кредиторської заборгованості, у днях	$\frac{\overline{КЗ}}{ЧВР/360}$
Операційний цикл	Період, протягом якого фінансові ресурси перебувають у матеріальних оборот-них активах та дебіторській заборгованості, у днях	$T_{ОЦ} = T_{об\ ТМЗ} + T_{об\ ДЗ}$
Фінансовий цикл	Період між моментом сплати постачальникам (погашення КЗ) та моментом надходження грошей від покупців за реалізовану продукцію (інкасації ДЗ)	$T_{ФЦ} = T_{ОЦ} - T_{об\ КЗ}$
Показники рентабельності		
Рентабельність сукупних активів $P_{СА}$	Величина чистого прибутку, отриманого з кожної гривні вкладеної в активи підприємства	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Сукупні активи}}$
Рентабельність власного капіталу $P_{СК}$	Величина чистого прибутку, отриманого з кожної гривні вкладеної власниками (акціонерами) підприємства	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Власний капітал}}$
Рентабельність продукції $P_{ПР}$	Величина валового прибутку на кожен гривню собівартості реалізованої продукції або з кожної гривні чистого виторгу від реалізації	$\frac{P_{вал}}{C_{пр}}$ або $\frac{P_{вал}}{ЧВР}$
Рентабельність продажу до оподаткування (операційної діяльності)	Величина прибутку операційної діяльності на кожен гривню витрат операційної діяльності або з кожної гривні чистого виторгу від реалізації	$\frac{P_{ОД}}{В_{ОД}}$ або $\frac{P_{ОД}}{ЧВР}$
Рентабельність діяльності	Величина чистого прибутку, що залишається на підприємстві з кожної гривні чистого виторгу від реалізації продукції	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{ЧВР}$

Використовувані методики та показники тісно пов'язані зі структурою фінансової звітності, правилами формування звітів. Значним ускладненням є те, що з 2000 року та досі фінансова звітність вітчизняних підприємств періодично зазнає змін, вносяться зміни до Положень (стандартів) бухгалтерського обліку, складу статей фінансової звітності, що потребує відповідних змін методик розрахунку фінансових показників. Зміни фінансової звітності також обумовлюють труднощі при порівнянні фінансових коефіцієнтів за декілька періодів.

Дослідження класичних та найбільш розповсюджених систем показників фінансового аналізу (аналізу фінансової звітності) дозволяє зробити висновок, що вони є недостатніми для аналізу інноваційного розвитку підприємства. Дійсно, за підсумками аналізу фінансової звітності можна пост-фактум ідентифікувати – наявність або відсутність розвитку (як результату, що віддзеркалюється у фінансових показниках) - на основі, як найменш динаміки вартості майна, доходів діяльності, фінансових результатів, але майже неможливо ідентифікувати вплив на цей розвиток інноваційних процесів, тобто міру його інноваційності. Крім того, саме інноваційні процеси (на їх перших стадіях) часто призводять до короткострокового погіршення показників фінансового стану, отже не виключено ситуацію коли при активізації інноваційної діяльності підприємства (що є невід'ємною ознакою інноваційного розвитку), показники фінансового стану будуть свідчити про зворотне.

Отже, ключові складові інноваційного розвитку, такі як інноваційна діяльність та інноваційний потенціал підприємства, як і якісні зміни його стану, не можуть бути повністю віддзеркалені інструментами фінансового аналізу за даними фінансової звітності.

Водночас, саме фінансовий аналіз (аналіз фінансової звітності) у вигляді відомої системи фінансових індикаторів майнового стану, ліквідності, фінансової стійкості, оборотності та ефективності, є єдиним повністю обліково-

забезпеченим напрямом економічного аналізу, так як стандартизована фінансова звітність є обов'язковим елементом обліку для всіх підприємств.

Таким чином, до основних аналітичних інструментів в управлінні інноваційним розвитком підприємства слід віднести: 1) методику та систему показників оцінки якісних змін стану підприємства за даними фінансової звітності; 2) методику та систему показників оцінки інноваційної діяльності; 3) методику та систему показників оцінки інноваційного потенціалу.

Незважаючи на відсутність означених методик, як згрупованих систем показників у наявному методичному інструментарії фінансового аналізу (аналізу фінансової звітності), деякі з ознак інноваційної діяльності та інноваційного потенціалу знаходять своє відображення у фінансовій та статистичній звітності підприємства, деякі – в управлінській звітності. Для формування означених методик аналізу інноваційного розвитку необхідне більш детальне дослідження сутності складових інноваційного розвитку як об'єктів обліку та аналізу, існуючого облікового та аналітичного забезпечення.

Висновки

Дослідження сутності та складових інформаційно-аналітичного забезпечення управління інноваційним розвитком підприємства дозволяє зробити такі висновки:

1. В сучасних умовах зростає роль інформаційно-аналітичного забезпечення управління господарською діяльністю підприємств, спрямованого на вирішення існуючих проблем розвитку. Дослідження визначених в працях фахівців складових інформаційно-аналітичного забезпечення показало, що вирішальна роль в ньому приділяється обліку, тому поняття інформаційно-аналітичного та обліково-аналітичного забезпечення управління часто ототожнюються. Визначено, що поняття інформаційно-аналітичного

забезпечення є ширшим, а система інформаційно-аналітичного забезпечення містить в якості складових систему обліково-аналітичного забезпечення і систему інформаційного забезпечення, де перша має переважно методичний характер та становить змістовне ядро, а друга – переважно технічний характер та є обслуговуючою. Система інформаційного забезпечення інтегрується в систему обліково-аналітичного забезпечення, і лише ефективність обох систем у комплексі здатна забезпечити ефективність інформаційно-аналітичного забезпечення системи управління підприємством в цілому.

2. За підсумками досліджень сутності та складових понять «інноваційний розвиток» та «обліково-аналітичне забезпечення» уточнено поняття *системи обліково-аналітичного забезпечення інноваційного розвитку підприємства*, яка являє собою єдність систем обліку, аудиту та аналізу, взаємодіючих та поєднаних через інформаційні потоки в процесі формування та передачі оперативної та якісної обліково-аналітичної інформації для забезпечення обґрунтованості та ефективності прийняття управлінських рішень у системі управління інноваційним розвитком та його складовими, зокрема інноваційною діяльністю, інноваційним потенціалом та якісними змінами стану підприємства.

3. Сформовано концептуальні засади системи обліково-аналітичного забезпечення управління інноваційним розвитком підприємства, зокрема, визначено мету, об'єкт, предмет, функції, задачі та складові системи, до яких віднесено підсистеми господарського обліку, аудиту та внутрішнього фінансового контролю, економічного аналізу. Кожна з підсистем структурована: за видами обліку – містить підсистеми фінансового, управлінського, податкового, статистичного, оперативного, стратегічного обліку; за напрямками економічного аналізу – підсистеми техніко-економічного аналізу, фінансового аналізу, управлінського аналізу, інвестиційного аналізу, маркетингового аналізу, логістичного аналізу, аналізу зовнішньоекономічної діяльності, стратегічного аналізу тощо, а також містить відповідні блоки: «методика»; «організаційна структура та управлінські

процедури»; «технології». Всі елементи системи поєднані через інформаційне забезпечення, що забезпечує формування та рух інформаційних потоків між ними за допомогою сукупності засобів пошуку, отримання, збереження, накопичення, передачі та обробки інформації. Проведені дослідження показали, що для більшості підприємств притаманна відсутність та безсистемність обліково-аналітичного забезпечення в управлінні.

4. Визначено перелік необхідних облікових інструментів управління інноваційним розвитком підприємства, до яких віднесено: 1) реєстри обліку; 2) план рахунків синтетичного та аналітичного обліку, зокрема управлінського; 3) облікову політику; 4) фінансову, статистичну та управлінську звітність. До ключових завдань облікових інструментів в управлінні інноваційним розвитком треба віднести формування такої обліково-звітної інформації, що максимально достовірно віддзеркалює інноваційні процеси, інноваційну діяльність та інноваційний потенціал підприємства в різних аналітичних розрізах.

5. В сучасній методології економічного аналізу такий напрям як «інноваційний аналіз» або «аналіз інноваційного розвитку» досі не виділявся, проте важливість процесів інноваційного розвитку в діяльності сучасних підприємств вимагає виокремлення його складових як об'єктів аналізу. Для цього найбільш доступним з методологічної точки зору є фінансовий аналіз, зокрема аналіз фінансової звітності, який є єдиним повністю обліково-забезпеченим напрямом економічного аналізу. Проте, класичні системи показників аналізу фінансової звітності є недостатніми для аналізу інноваційного розвитку підприємства, так як вони не віддзеркалюють всіх складових розвитку, зокрема, інноваційну діяльність та інноваційний потенціал підприємства. Отже, до основних аналітичних інструментів в управлінні інноваційним розвитком підприємства віднесено: 1) методику та систему показників оцінки якісних змін стану підприємства за даними фінансової звітності; 2) методику та систему показників оцінки інноваційної діяльності; 3) методику та систему показників оцінки інноваційного потенціалу.

6. Визначено, що специфіка управління інноваційними процесами, інноваційною діяльністю та розвитком має проявлятися у всіх складових системи обліково-аналітичного забезпечення управління інноваційним розвитком підприємства: у підсистемі обліку та аудиту – через формування обліково-звітної інформації, що максимально достовірно віддзеркалює інноваційні процеси, інноваційну діяльність та інноваційний потенціал підприємства в різних аналітичних розрізах; у підсистемі аналізу – через формування аналітичного інструментарію оцінки якісних змін стану підприємства як результатів інноваційного розвитку, оцінки інноваційної діяльності та інноваційного потенціалу.

7. Обґрунтовано, що вирішення завдань системи обліково-аналітичного забезпечення управління інноваційним розвитком підприємства потребує розв'язання існуючих методичних проблем як у системі обліку – щодо об'єктивного відображення результатів інноваційних процесів та розвитку, так і у системі економічного аналізу, де досі не є остаточно сформованим аналітичний інструментарій оцінки інноваційного розвитку підприємств. Це потребує дослідження існуючих методик та систем показників аналізу ключових складових інноваційного розвитку підприємства та їх облікового забезпечення та обґрунтування рекомендацій з формування системи аналітичних інструментів в управлінні інноваційним розвитком.

3 АНАЛІЗ МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

3.1 Інструментарій статистичного обліку та аналізу інноваційної діяльності та інноваційного розвитку промислових підприємств

Питанням оцінки інноваційної діяльності промислових підприємств на різних рівнях управління з використанням певної системи індикаторів (показників) присвячували свої дослідження відомі вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема Н.П. Гончарова, А.В. Гриньов, Б.М. Данилишин, П. Дойл, П. Друкер, Н.М. Захарченко, С.М. Ілляшенко, Д.О. Куліков, Р. Пейтон, Е. Роджерс, Б. Санто, Б. Твісс, Л.І. Федулова, Й. Шумпетер, Г.О. Швиданенко, Л.І. Шваб, Д.М. Черваньов, А.І. Яковлев та інші.

Окремим питанням обліково-аналітичного забезпечення управління інноваційною діяльністю присвячені роботи таких вітчизняних і зарубіжних вчених, як Ф.Ф. Бутинець, Б.І. Валуєв, З.В. Гуцайлюк, С.Ф. Голов, М.В. Кужельний, В.В. Сопко, В.С. Рудницький, Ю.А. Кузьмінський, О.В. Кантаєва, Я.Д. Крупка, Є.В. Мних, Н.В. Тарасенко, Ю.С. Цал-Цалко, М.Г. Чумаченко та інші. Однак, слід відзначити недостатнє розроблення кола питань, пов'язаних з побудовою комплексної системи обліково-аналітичного забезпечення управління інноваційною діяльністю та розвитком промислових підприємств.

Інноваційна активність та інноваційна діяльність промислових підприємств вже давно є об'єктом статистичних спостережень та статистичного аналізу на рівні держави, здійснення яких вимагає від підприємств ведення так званого статистичного обліку та складання статистичної звітності. Проте, деякі фахівці вважають, що статистичні показники щодо інновацій, які наводяться у статистичній звітності, не дозволяють зробити остаточного висновку про

ефективність інноваційної діяльності, її активізацію на конкретному підприємстві [160].

Зазвичай в країнах Євросоюзу для визначення ступеню інноваційного розвитку в кожній окремій країні розраховується так званий узагальнений інноваційний індекс (Summary Innovation Index (SII)). Розраховується він і для країн, що не входять до складу ЄС, таких як США та Японія [161]. SII є композитним показником, що враховує різномірні дані з різних сфер інноваційної діяльності. Методика розрахунку показника SII передбачає розрахунок – для кожної країни (регіону) 26 параметрів, що розбиті на 5 груп (табл. 3.1). Індикатори були сконструйовані на основі стандартних статистичних показників системи EUROSTAT. Результати розрахунків з 2000 року щорічно наводяться у так званому Європейському інноваційному табло (CIT) – European Innovation Scoreboard (EIS) [162].

Таблиця 3.1 – Показники Європейського інноваційного індексу (табло) [163]

Група показників	Найменування показників
1	2
індикатори провідників інновацій (innovation drivers)	<ul style="list-style-type: none"> – кількість випускників «природничо-наукових» та інженерних напрямків на 1000 осіб населення віком 20–29 років; – кількість населення, що отримало освіту вищу та середню, на 100 осіб віком 25–64 роки; – кількість користувачів високошвидкісних ліній Інтернету на 100 осіб; – кількість осіб, що одержують математичну, фізичну та технічну освіти, на 1000 жителів у віковій групі 20–29 років; – частка осіб у віковій групі 20–24 роки, що одержали принаймні середню освіту [167].
індикатори створення знань (knowledge creation)	<ul style="list-style-type: none"> – частка витрат (державних або підприємства) на дослідження та розробки у ВВП; – частка витрат у бізнесовому секторі на дослідження та розробки у ВВП;

Продовження таблиці 3.1

1	2
	<ul style="list-style-type: none"> – частка витрат на дослідження та розробки у середньо – та високотехнологічних секторах промисловості (% до загального обсягу фінансування досліджень та розробок в промисловості); – частка підприємств, що отримували публічне фінансування інновацій у загальній кількості промислових підприємств; – частка вузівських досліджень і розробок, що фінансуються бізнесом у загальному обсязі досліджень та розробок вузівського сектору.
індикатори дифузії інновацій (diffusion)	<ul style="list-style-type: none"> – частка малих та середніх промислових підприємств, що займались інноваційною діяльністю у загальній кількості малих та середніх промислових підприємств; – частка малих та середніх промислових підприємств, що налагодили коопераційні зв'язки у сфері інновацій у загальній кількості таких підприємств [167]; – частка інноваційних витрат промислових підприємств у загальному обороті [164]; – частка інвестицій у формі венчурного капіталу в заходи, що реалізуються на ранніх стадіях розвитку, у ВВП [165]; – частка у ВВП витрат на інформаційні та телекомунікаційні технології [166]; – частка малих та середніх промислових підприємств, що впроваджують організаційні інновації, у загальній кількості таких підприємств [166].
індикатори освоєння (впровадження) інновацій (applications)	<ul style="list-style-type: none"> – частка осіб, що працюють у секторі надання високотехнологічних послуг (% до середньорічної кількості найманих працівників); – частка високотехнологічної продукції в експорті країни; – частка реалізації нової ринкової продукції підприємствами (% до обороту); – частка нових або удосконалених виробів для підприємств;

Продовження таблиці 3.1

1	2
	– частка осіб, що працюють у сфері виготовлення середньо- та високотехнологічних секторах промисловості (% до середньорічної кількості найманих працівників).
індикатори інтелектуальної власності (intellectual property)	<ul style="list-style-type: none"> – кількість винаходів, що заявлені для одержання правового захисту до ЕПО (Європейське патентне агентство) на мільйон жителів [166]; – кількість патентних заявок, що надані USPTO (Патентне агентство США) на мільйон осіб [166]; – кількість т.з. tradic patents на мільйон жителів [166]; – кількість зареєстрованих торгівельних марок на мільйон осіб; – зареєстровані патенти на промислові зразки на мільйон осіб.

На сьогодні ЄІТ є потужним інструментом, що дозволяє виконувати наочну оцінку стану розвитку інноваційного процесу в країнах, динаміку змін в інноваційній активності, оцінювати сильні та слабкі сторони окремих країн і ступінь розриву між ними, а також накопичувати і використати за результатами аналізу досвід передових країн для вдосконалювання інноваційної політики.

Незважаючи, що ця європейська методика оцінки інноваційного розвитку працює на макrorівні, аналіз її показників ще раз дозволяє визначити ключові складові інноваційного розвитку держави, та індикатори які можуть бути спроецировані на рівень підприємств: 1) показники людського інноваційного потенціалу (1 група показників); 2) показники інноваційності витрат у різних сферах (на рівні ВВП, у бізнес-секторі, у високотехнологічних секторах, у промисловості, в тому числі витрат на ІТТ); 3) показники структури джерел фінансування інновацій; 4) показники інноваційної активності підприємств (частка малих та середніх промислових підприємств, що займалися інноваційною діяльністю, частка високотехнологічної продукції в експорті, реалізація нової ринкової продукції підприємствами); 5) показники зайнятості в

інноваційних сферах; б) показники інтелектуального капіталу – об'єктів інтелектуальної власності.

Спроби визначити аналогічний індекс інноваційного розвитку України (за європейською методикою) викликав труднощі у зв'язку з різною методологією статистичного аналізу інноваційної діяльності в країнах ЄС та Україні [168].

Загальна оцінка стану інноваційної діяльності промислових підприємств в Україні на макрорівні передбачає застосування сучасного статистичного інструментарію, що запроваджений Державним комітетом статистики України та представлений у вигляді певних індикаторів (показників) [169].

Така оцінка потребує певного групування кількісних та якісних індикаторів (показників) за ознакою інноваційної активності та поширення інновацій, що пропонується нижче [170].

До показників першої групи (рівні інноваційної активності) належать:

- інноваційна активність промислових підприємств за напрямами здійснених інновацій;
- обсяги інноваційних витрат у промисловості за напрямами інноваційної діяльності;
- розподіл загального обсягу фінансування інноваційної діяльності за джерелами;
- кількість промислових підприємств, що впроваджували інновації;
- кількість промислових підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію.

Дослідження показників інноваційної активності промислових підприємств за напрямами проведених інновацій здійснюється за кількістю підприємств, що займалися інноваційною діяльністю за її напрямами, та у розрізі регіонів і видів економічної діяльності.

Оцінка обсягів інноваційних витрат у промисловості за напрямами інноваційної діяльності здійснюється у розрізі регіонів та видів економічної діяльності в національній валюті й включає обсяги витрат на:

- дослідження й розробку, зокрема внутрішні та зовнішні;

- придбання інших зовнішніх знань, зокрема придбання патентів і ліцензій на винаходи, корисні моделі, промислові зразки;
- придбання машин, обладнання та програмного забезпечення;
- інші напрямки, зокрема навчання та підготовка персоналу і ринкове запровадження інновацій, обсяги витрат на технологічну підготовку виробництва: виробниче проектування, інші види підготовки виробництва для випуску нових продуктів, впровадження нових методів їх виробництва.

Дослідження складової фінансування інноваційної діяльності здійснюється у розрізі регіонів та видів економічної діяльності в національній валюті за джерелами розподілу: власний, державний та місцевий бюджет, позабюджетні фонди, вітчизняні та іноземні інвестори, кредити й інші джерела.

Оцінка кількості промислових підприємств, що впроваджували інновації, здійснюється в розрізі регіонів та видів економічної діяльності за видами інновацій: технологічних та організаційно-маркетингових.

Оцінка кількості промислових підприємств, які реалізовували інноваційну продукцію, зокрема ту, що була новою для ринку та новою тільки для підприємства, здійснюється у розрізі регіонів та видів економічної діяльності.

До показників другої групи (рівні поширення інновацій) належать:

- кількість впроваджених інновацій;
- кількість впроваджених інноваційних процесів;
- кількість впроваджених інноваційних видів продукції;
- обсяг реалізованої інноваційної продукції;
- експорт інноваційної продукції;
- кількість придбаних та переданих нових технологій;
- кількість підприємств, що здійснили трансфер технологій (технічні досягнення) за формами прийому-передачі;
- кількість трансфертних технологій (технічні досягнення) за формами прийому-передачі.

Дослідження впроваджених інновацій на промислових підприємствах здійснюється за кількістю впроваджених інноваційних технологій та кількістю впровадженої інноваційної продукції в розрізі регіонів та видів економічної діяльності.

Оцінка впровадження інноваційних процесів відбувається за кількістю нових технологічних процесів, зокрема маловідходних та ресурсозберігаючих. А оцінка впровадження інноваційних видів продукції здійснюється за їх кількістю.

Дослідження обсягів реалізованої інноваційної продукції, зокрема тієї, яка була новою для ринку та новою тільки для підприємства, відбувається в національній валюті в розрізі регіонів та видів економічної діяльності.

Оцінка реалізації інноваційної продукції за межами України (експорт інноваційної продукції) здійснюється за кількістю таких підприємств та за обсягом реалізації такої продукції в національній валюті в розрізі регіонів та видів економічної діяльності.

Дослідження придбаних та переданих нових технологій (технічні досягнення) здійснюється за кількістю таких підприємств і кількістю нових технологій за формами їх прийому-передачі:

- права на патенти, ліцензії на використання винаходів, промислових зразків, корисних моделей;
- результати досліджень та розробок; ноу-хау, угоди на придбання (передачу) технологій;
- придбання (продаж) устаткування;
- цілеспрямований прийом (перехід) на роботу кваліфікованих фахівців;
- інші форми трансферу в Україні та за її межами в розрізі регіонів та видів економічної діяльності [170].

За даними статистичного аналізу інноваційної діяльності в Україні за методикою Державної служби статистики, у 2013р. інноваційною діяльністю у промисловості займалися 1715 підприємств, або 16,8% обстежених промислових підприємств (у 2012р. – 1758 підприємств, або 17,4%).

На технологічні інновації підприємства витратили 9,6 млрд. грн. (порівняно з 11,5 млрд. грн. у 2012р.). Частка коштів на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення скоротилася до 58%, проте на внутрішні та зовнішні науково-дослідні розробки зросла до 17,1% (відповідно 13,7% і 3,4%); як і в попередні роки досить незначна частка коштів (0,9%) витрачається на придбання інших зовнішніх знань (придбання нових технологій).

Основним джерелом фінансування інноваційної діяльності залишаються власні кошти підприємств – 72,9% загального обсягу витрат (проти 63,9% у 2012р.), фінансова підтримка держави – 1,9% (проти 2,2% у 2012р.), кошти вітчизняних та іноземних інвесторів – 1,3% і 13,1% відповідно (1,3% і 8,7% у 2012); частка кредитів значно скоротилася і склала 6,6% (порівняно з 21,0% у 2012).

Впровадженням інновацій у 2013р. займалися 1312 підприємств (77% загальної кількості інноваційно активних). Впроваджували інноваційні види продукції 683 підприємства, кількість таких видів становила 3138 найменувань, з них 809 – машини, устаткування, апарати, прилади. Нові технологічні процеси у звітному періоді запровадили 557 підприємств; кількість процесів склала 1576, у тому числі маловідходних, ресурсозберігаючих – 502.

У 2013р. 1031 підприємство реалізувало інноваційної продукції на 35,9 млрд.грн., або 3,3% загального обсягу реалізованої промислової продукції (у 2012р. відповідно 36,2 млрд. грн. та 3,3%). Реалізацію продукції за межі України здійснювали 344 підприємства, обсяг якої склав 44,7% від загального обсягу реалізованої інноваційної продукції, у тому числі в країни СНД – 25,3%.

Майже кожне четверте підприємство реалізовувало продукцію, що була новою для ринку. Обсяг такої продукції склав 12,4 млрд. грн., більш ніж половину якої (53,0%) 102 підприємства поставили на експорт. Слід зазначити, що більшість підприємств у звітному періоді (86,0%) реалізовували продукцію, яка була новою виключно для підприємства. Її обсяг склав 23,5 млрд. грн., 40,4% якої 271 підприємство реалізувало за межі України [171].

У 2013р. кількість підприємств і організацій України, які займалися створенням і використанням передових технологій та об'єктів права інтелектуальної власності, а також використанням раціоналізаторських пропозицій порівняно з 2012р. зменшилась на 2,6% і становила 2224.

Протягом 2013р. передові технології створювали 176 підприємств. При цьому загальна кількість створених технологій склала 486, у т.ч. 86,4% – нові для України, 13,6% – принципово нові. Із загальної їх кількості 16,0% створювалися за державним контрактом. На створені у 2013р. передові технології в цілому або на їх елементи було видано 1012 охоронних документів: 189 на винаходи, 715 на корисні моделі і 108 на промислові зразки.

У 2013р. кількість підприємств та організацій, що використовували передові технології у своїй діяльності, зменшилась порівняно з 2012р. на 2,9%, і становила 2073. У 2013 році підприємствами та організаціями України було використано 14038 передових технологій, з яких 41,6% достатньо нові – термін їхнього упровадження у виробничу діяльність до 3 років; 39,3% – від 4 до 9 років; кожна п'ята технологія використовується 10 і більше років. Крім передових технологій 428 підприємств також використовували об'єкти права інтелектуальної власності [171].

Отже, майже за всіма показниками інноваційної діяльності підприємств України в 2013р. спостерігалось погіршення відносно попереднього періоду, і це погіршення має стійку динаміку, що підтверджують дані табл. 3.2.

Таблиця 3.2 – Статистика інноваційної діяльності промислових підприємств України у 2008-2013рр. (джерело: на основі даних [171])

Показники	Роки					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	2	3	4	5	6	7
Кількість промислових підприємств, у т.ч.	10728	10995	10606	10350	10089	10208
а) займалися інноваційною діяльністю	1397	1411	1462	1679	1758	1715

Продовження таблиці 3.2

1	2	3	4	5	6	7
темп зростання (до попереднього року), %	–	101,0	103,6	114,8	104,7	97,6
у % до загальної кількості	13,0	12,8	13,8	16,2	17,4	16,8
б) впроваджували інновації	1160	1180	1217	1327	1362	1312
темп зростання (до попереднього року), %	97,8	101,7	103,1	109,0	103,3	95,7
у % до загальної кількості	10,8	10,7	11,5	12,8	13,5	12,8
у % до кількості інноваційно-активних	83,0	83,6	83,2	79,0	77,5	77,0
в) впроваджували інноваційні процеси	582	540	593	677	703	557
темп зростання (до попереднього року), %	–	92,8	109,8	114,2	103,8	79,2
у % до загальної кількості	5,4	4,9	5,6	6,5	6,9	5,5
у % до кількості інноваційно-активних	41,6	38,3	40,5	40,3	40,0	32,5
г) освоювали виробництво інноваційних видів продукції	667	614	615	731	704	683
темп зростання (до попереднього року), %	–	92,1	100,2	118,9	96,3	97,0
у % до загальної кількості	6,2	5,6	5,8	7,1	6,9	6,7
у % до кількості інноваційно-активних	47,7	43,5	42,1	43,5	40,0	39,8
д) реалізували інноваційну продукцію	993	994	964	1043	1073	1031
темп зростання (до попереднього року), %	–	100,1	97,0	108,2	102,8	96,1
у % до загальної кількості	9,3	9,0	9,1	10,1	10,3	10,1
у % до кількості інноваційно-активних	71,1	70,5	65,9	62,1	59,0	60,1

Продовження таблиці 3.2

1	2	3	4	5	6	7
з них продукцію, що була новою для ринку	322	288	270	260	243	145
продукцію, що була новою тільки для підприємства	792	816	812	882	889	886
е) реалізували інноваційну продукцію за межі України	341	334	343	378	332	344
темп зростання (до попереднього року),%	–	98,0	102,7	110,2	87,8	103,6
у % до загальної кількості	3,2	3,0	3,2	3,7	3,3	3,3
у % до кількості інноваційно-активних	24,4	23,7	23,5	22,5	18,9	20,0

Як видно з наведених даних, більшість показників макроекономічної оцінки інноваційної діяльності промислових підприємств мають переважно кількісний характер і практично не корелюють з вартісними показниками.

Інформаційною базою макроекономічного статистичного аналізу є статистична звітність підприємств.

На теперішній час в статистичному обліку підприємств України застосовуються такі форми статистичної звітності, що віддзеркалюють інноваційну діяльність та процеси створення інноваційного потенціалу на підприємствах:

– форма державного статистичного спостереження N 1-інновація «Обстеження інноваційної діяльності промислового підприємства» [172].

– форма державного статистичного спостереження N 1-технологія «Звіт про створення та використання провідних технологій та об'єктів права інтелектуальної власності» [173].

Аналізуючи дані форми № 1-інновація та методичні рекомендації з її заповнення [169], основні показники інноваційної діяльності промислових підприємств було згруповано за напрямками аналізу (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Показники статистичного аналізу інноваційної діяльності промислових підприємств в Україні

	Показники
1	«Інноваційна діяльність та витрати підприємства»
1.1	<i>Інноваційна діяльність</i> – зазначається, чи було підприємство протягом останніх трьох років роботи задіяне в інноваційній діяльності, такий як:
1.1.1	проведення науково-дослідних робіт (далі – НДР) власними силами для розробки нових або вдосконалених продуктів та процесів (уключаючи розробку програмного забезпечення);
1.1.2	придбання результатів НДР, виконаних іншими організаціями для розробки нових або вдосконалених продуктів та процесів (уключаючи розробку програмного забезпечення);
1.1.3	придбання машин, обладнання та комп'ютерної техніки чи програмного забезпечення для виробництва нових і значно вдосконалених продуктів та процесів, а також машин та обладнання, які не вдосконалюють виробничі потужності, але необхідні для випуску нової продукції;
1.1.4	придбання нових технологій, які використовуються для реалізації технологічних інновацій, урахуваючи придбання підприємством виключних майнових прав власності на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, ліцензії, ліцензійних договорів на використання зазначених об'єктів; комерційних таємниць; проєктів; технологій у розукомплектованому вигляді; товарних знаків; інших інжинірингових, консалтингових послуг (виключаючи дослідження і розробки), придбаних від сторонніх організацій, приватних осіб тощо, як у матеріальній, так і в нематеріальній формі;
1.1.5	навчання та підготовка персоналу підприємства для розробки та/або запровадження нових чи значно вдосконалених продуктів та процесів;
1.1.6	діяльність щодо ринкового запровадження підприємством нових чи значно вдосконалених товарів та послуг з урахуванням ринкового дослідження та рекламної кампанії;

Продовження таблиці 3.3

1	2
1.1.7	інші роботи, пов'язані зі створенням і впровадженням інновацій;
1.1.8	впровадження організаційних інновацій;
1.1.9	впровадження маркетингових інновацій.
1.2	<i>Інноваційні витрати</i> – зазначається сума витрат за звітний період (з початку року незалежно від того, на якій стадії перебуває інноваційний процес). Загальна сума витрат, пов'язаних з інноваціями, протягом звітного року за напрямками:
1.2.1	внутрішні НДР (без амортизації, включають капітальні витрати на споруди та обладнання для виконання НДР);
1.2.2	придбання НДР (зовнішні НДР);
1.2.3	придбання машин, обладнання та програмного забезпечення (за винятком витрат на обладнання для НДР);
1.2.4	придбання інших зовнішніх знань;
1.2.5	інші витрати;
1.3	<i>Фінансування витрат на інновації</i> за джерелами – вказується сума фінансування з певного джерела:
1.3.1	за рахунок власних коштів;
1.3.2	за рахунок коштів державного бюджету;
1.3.3	за рахунок коштів місцевих бюджетів;
1.3.4	за рахунок коштів позабюджетних фондів;
1.3.5	за рахунок коштів вітчизняних інвесторів;
1.3.6	за рахунок коштів іноземних інвесторів;
1.3.7	за рахунок кредитів, з них – на пільгових умовах;
1.3.8	за рахунок коштів інших джерел.
2	«Інноваційна продукція (послуги, роботи)»
2.1	впровадження підприємством («так» чи «ні») нової або вдосконаленої продукції (за винятком простого перепродажу нових товарів, придбаних в інших підприємств, та змін лише естетичного характеру), в тому числі:
2.1.1	впровадження продукції нової для ринку;
2.1.2	впровадження продукції нової для підприємства.
2.2	кількість упроваджених у виробництво інноваційних видів продукції;

Продовження таблиці 3.3

1	2
2.2.1	кількість упроваджених у виробництво інноваційних видів продукції, нових лише для підприємства;
2.3	кількість упроваджених у виробництво інноваційних видів машин, устаткування, приладів, апаратів тощо;
2.3.1	кількість упроваджених у виробництво інноваційних видів машин, устаткування, приладів, апаратів тощо, нових лише для підприємства
2.4	загальний обсяг реалізованої інноваційної продукції (продукція вважається інноваційною протягом трьох років з моменту її впровадження), виконаних робіт, послуг протягом звітнього року (за ціною продажу відвантаженої за межі підприємства готової продукції (виконаних робіт, послуг));
2.4.1	обсяг реалізованої інноваційної продукції (робіт, послуг), що є новими для ринку підприємства;
2.4.2	обсяг реалізованої інноваційної продукції (робіт, послуг), що є новими тільки для підприємства.
3	«Інноваційні процеси»
3.1	Впровадження інноваційних процесів – зазначається, чи впроваджувало підприємство протягом останніх трьох років інноваційні процеси, в т.ч:
3.1.1	впровадження нових або вдосконалених методів обробки або виробництва продукції;
3.1.2	впровадження нових або вдосконалених методів логістики, доставки або розповсюдження продукції;
3.1.3	впровадження нової або вдосконаленої діяльності з підтримки процесів підприємств, таких як системи матеріально-технічного обслуговування або операції щодо закупівель, обліку або розрахунків.
3.2	кількість впроваджених у виробництво нових технологічних процесів у звітному періоді;
3.2.1	кількість упроваджених у виробництво маловідходних, ресурсозберігаючих технологічних процесів.
3.3	кількість придбаних та переданих підприємством нових технологій чи окремих технічних досягнень за період з початку року;
3.3.1	кількість придбаних та переданих технологій за межами України;
3.3.2	кількість придбаних та переданих технологій у країнах СНД

Отже, методика статистичного аналізу інноваційної діяльності промислових підприємств акцентує увагу на таких її проявах: 1) факт здійснення підприємством інноваційної діяльності в розрізі її різновидів (інноваційна активність); 2) інноваційні витрати (в грошовому вимірнику) та їх структура за напрямками використання та джерелами фінансування; 3) впровадження (у натуральному вимірі) та реалізація (у грошовому вимірі) інноваційної продукції (останнє в розрізі рівня новизни та ринку збуту); 4) впровадження інноваційних процесів, зокрема нових технологічних процесів, придбання та передача нових технологій (у натуральному вимірі).

Жодного показника, щоб міг би характеризувати вигоди (ефект) підприємства від провадження інноваційної діяльності та пов'язати показники інноваційної активності з розвитком підприємства у статистичному аналізі немає.

Форма державного статистичного спостереження N 1-технологія «Звіт про створення та використання провідних технологій та об'єктів права інтелектуальної власності» мала б частково відображати процес формування інноваційного потенціалу підприємства (в частині об'єктів права інтелектуальної власності).

Аналізуючи дані форми N 1-технологія та методичні рекомендації з її заповнення, можна визначити такі напрямки (показники) аналізу: 1) створення передових технологій (у натуральному вимірі) в розрізі а) виду технології; б) області призначення; в) ступеню новизни; г) виду охоронних документів; д) патентної частоти; 2) використання передових технологій (у натуральному вимірі) в розрізі а) напрямів впровадження; б) термінів впровадження; в) кількості винаходів у використовуваних технологіях; 3) використання об'єктів права інтелектуальної власності (у натуральному вимірі) в розрізі видів ОПІВ та фінансування за рахунок держбюджету. Жодного фінансового показника, або показника ефекту в звіті немає.

Отже, на нашу думку, існуючі дані вітчизняної статистики щодо інноваційної діяльності підприємств є недостатніми, як для повної

характеристики інноваційної діяльності та інноваційного потенціалу, так і для визначення впливу інноваційної діяльності на інноваційний розвиток підприємств.

Для формування аналітичних інструментів управління інноваційним розвитком необхідно також дослідити існуюче методичне забезпечення та системи показників, що застосовуються в аналізі інноваційної діяльності та інноваційного потенціалу вітчизняними науковцями.

3.2 Характеристика сучасного методичного забезпечення аналізу інноваційної діяльності промислових підприємств

Як вже було визначено, інноваційна діяльність є однією з ключових складових інноваційного розвитку підприємства. Так як інноваційний розвиток часто пов'язується саме з результатами інноваційної діяльності, то й оцінку інноваційного розвитку часто здійснюють саме на основі показників інноваційної діяльності підприємства. Крім даних статистичних звітів, що використовуються здебільшого для макроекономічного аналізу інноваційних процесів в промисловості, фахівці пропонують й окремі методики оцінки інноваційної діяльності підприємств для цілей внутрішнього управління процесами інноваційного розвитку. Тому, дослідження існуючого методичного забезпечення аналізу інноваційної діяльності на рівні підприємства є вкрай доцільним в рамках даного дослідження.

Огляд літературних джерел дає змогу стверджувати, що останнім часом з'являється чимало публікацій, присвячених інноваціям та інноваційній діяльності, серед яких особливої значущості набувають дослідження існуючих показників, що використовуються для характеристики інновацій та інноваційної діяльності вітчизняних підприємств. Узагальнення показників, наведених у літературних джерелах дає змогу стверджувати, що переважна їх

більшість повторюється, і за основу найчастіше беруть статистичні дані, які використовуює вітчизняна офіційна статистика для характеристики інновацій та інноваційної діяльності на мікро-, мезо- та макрорівнях. Саме такі показники найчастіше використовують дослідники у процесі виконання досліджень, тематикою яких є інновації та інноваційна діяльність.

В табл. 3.4 наведені основні показники оцінки інноваційної діяльності підприємств, що зазначають автори у своїх дослідженнях, згруповані за об'єктами оцінки відповідно до напрямків, зазначених в Європейському інноваційному таблицю, та вітчизняній статистичній формі №1 «Інновація».

Таблиця 3.4 – Основні показники оцінки інноваційної діяльності промислових підприємств (складено на основі джерел [160;170;174-188;55] та запропонованої класифікації показників)

Автор	Перелік показників
1	2
Інновації (структура та якість)	
С.В. Князь [175]	<ul style="list-style-type: none"> – кількість інновацій, реалізованих підприємством; кількість інновацій, реалізованих у сфері формування асортименту і номенклатури продукції підприємства; кількість інновацій, реалізованих щодо виробництва продукції; кількість інновацій, реалізованих у збутовій і маркетинговій діяльності підприємства; кількість інновацій, реалізованих у сфері управління підприємством; – рівень якості реалізованих підприємством інновацій; рівень частоти реалізації підприємством інновацій; кількість якісно нових інновацій; кількість покращених інновацій; кількість фактів застосування підприємством інновацій у новій сфері.
Інноваційна продукція	
А.Г. Загородній [176]	значення параметра якості інноваційної продукції підприємства; показник співвідношення значень

Продовження таблиці 3.4

1	2
	окремого параметра якості інноваційної продукції підприємства та конкурентів до максимального з цих значень; показник співвідношення мінімального значення окремого параметра якості інноваційної
А.Г. Загородній [176]	продукції підприємства та конкурентів до кожного з цих значень; рівень якості певного виду інноваційної продукції; груповий показник конкурентоспроможності інноваційної продукції підприємства за якістю; – ціна продажу інноваційної продукції; приведена ціна інноваційної продукції до максимального терміну експлуатації продукції; – експлуатаційні витрати внаслідок використання інноваційної продукції; загальні витрати на придбання та експлуатацію інноваційної продукції.
І.В. Литвин [177]	– обсяг реалізованої промислової інноваційної продукції.
Е.В. Павлиш [178]	– обсяг виробленої інноваційної продукції; – кількість освоєних нових видів продукції; – темпи зниження (збільшення) кількості освоєних нових видів інноваційної продукції. – обсяги реалізації інноваційної продукції; – частка інноваційної продукції, що експортується.
Державний комітет статистики України [179]	– кількість освоєних інноваційних видів продукції; кількість освоєних нових видів техніки.
В.М. Гесць, В.П.Семиноженко, Б.Є. Кваснюк [180]	– темпи оновлення номенклатури продукції. – обсяги випуску інноваційної продукції; – час окупності нового продукту; – обсяги експорту наукомісткої продукції.
І. Чижова [181]	– кількість нових видів продукції, що освоєні у виробництві.
Д.М. Черваньов [182] П.М. Куліков [183]	– динаміка нової продукції (тривалість життєвого циклу, частота появи нової продукції, технологічна новизна продукції);

Продовження таблиці 3.4

1	2
Н.В. Єжакова [160]	– коефіцієнт освоєння нової продукції (частка нової інноваційної продукції у загальному обсязі реалізації).
Інноваційні процеси та технології	
Е.В. Павлиш [178] Держкомстат України [180] І. Чижова [181]	– кількість впроваджених нових прогресивних технологічних процесів; кількість впроваджених маловідходних та ресурсозберігаючих та безвідходних технологічних процесів.
Д. Черваньов [182] П.М. Куліков [183] В. Захарченко [55]	– динаміка технології (тривалість життєвого циклу, частота появи нових технологій, кількість конкуруючих технологій).
Меркулов Н.Н. [184]	– кількість впроваджених у виробництво нових технологічних процесів.
В.В. Чайка [185]	– інтегральний показник інноваційного рівня виробництва; – темп приросту інтегрального показника інноваційного рівня виробництва.
Інноваційні витрати, інноваційні інвестиції, джерела фінансування інновацій	
Державний комітет статистики України [179]	– загальна сума витрат на здійснення інноваційної діяльності, придбання нових технологій; – обсяг витрат на придбання машин та обладнання, пов'язаних з впровадженням інновацій; – обсяг витрат на підготовку виробництва для впровадження інновацій; – розмір і частка власних коштів як джерела фінансування інновацій, а також коштів державного бюджету, іноземних інвесторів та з інших джерел.
І.В. Литвин [177]	– обсяг інвестицій в НДДКР; – обсяг інвестицій в технологічні інновації; – обсяг витрат на НДДКР.
Е.В. Павлиш [178]	– обсяги фінансування інноваційної діяльності; – обсяги витрат на технологічні інновації; – частка інноваційних витрат на технологічну підготовку виробництва; – частка НДДКР, що виконуються власними силами підприємства.

Продовження таблиці 3.4

1	2
<p>В.М. Гесць, В.П.Семиноженко, Б.С. Кваснюк [180]</p>	<ul style="list-style-type: none"> – інноваційні капітальні витрати; – розмір витрат на технологічні інновації; – частка витрат на дослідження і розробки у загальній структурі витрат; – витрати на придбання інноваційних машин і обладнання, – частка витрат на придбання машин та обладнання; – частка витрат на продуктові інновації; – розмір витрат на НДДКР; – структура загальних витрат на технологічні інновації; динаміка фінансування витрат на НДДКР за джерелами (власні джерела, внутрішні інвестори, зовнішні інвестори); вартість прогресивних машин та устаткування.
<p>І. Чижова [181]</p>	<ul style="list-style-type: none"> – сума витрат на технологічні інновації; – частка витрат на дослідження і розробки у загальній сумі інноваційних витрат; – частка витрат на маркетингові дослідження та рекламу нової продукції; – обсяг фінансування інноваційної діяльності у розрізі окремих джерел; – питома вага кредитів у фінансуванні технологічних інновацій.
<p>Д. Черваньов [182] П.М. Куліков [183] В. Захарченко [55]</p>	<ul style="list-style-type: none"> – обсяги та джерела фінансування НДДКР; – обсяги капітальних інвестицій у матеріальні та нематеріальні активи, необхідні для виконання НДДКР. – обсяги інвестицій у НДДКР; – частка витрат на НДДКР у прибутку; – частка інноваційних витрат від обсягу продажів.
<p>Н.В. Єжакова [160]</p>	<ul style="list-style-type: none"> – частка прибутку, спрямованого на інновації у загальному обсязі використаного підприємством прибутку. – коефіцієнт інноваційного зростання (частка витрат на інноваційну діяльність у загальному обсязі витрат).

Продовження таблиці 3.4

1	2
Н.Н. Меркулов [184]	– вартість власних досліджень та конструкторських розробок.
Ю.В. Каракай [186]	– частка власних коштів у загальній сумі фінансування витрат на інновації.
О.В. Станіславик [187]	– обсяг фінансування інноваційної діяльності загалом та за окремими джерелами.
О.І. Юдіна [188]	<ul style="list-style-type: none"> – темп збільшення витрат на інновації; – частка витрат на закупівлю машин, устаткування, установок у загальному обсязі витрат на інновації; – частка витрат на виробниче проектування і підготовку до впровадження інновацій у загальному обсязі витрат на інновації; – частка витрат на придбання нових технологій у загальному обсязі витрат на інновації; – частка витрат на дослідження та розробки у загальному обсязі витрат на інновації; – витрати на інноваційну діяльність на одну грошову одиницю прибутку; – загальні витрати на інновації на одиницю собівартості продукції; – індекс зростання інноваційних витрат на придбання машин, устаткування до собівартості.
Ефективність інноваційної діяльності	
Е.В. Павлиш [178]	– рівень ефективності інноваційної діяльності.
Н.Н. Меркулов [184]	<ul style="list-style-type: none"> – рівень економічного ефекту від впровадження результатів НДДКР; – рівень економічної ефективності витрат на проведення НДДКР; – рівень середньої тривалості циклу «дослідження-виробництво».
Д. Черваньов [182] П.М. Куліков [183] В. Захарченко [55]	– показники підвищення техніко-організаційного рівня виробництва завдяки запровадженій інновації: характеристики щодо зниження собівартості продукції; зростання фондоозброєності, продуктивності праці; збільшення обсягу реалізації продукції або обсягу

Продовження таблиці 3.4

1	2
	<p>продажу; підвищення рентабельності продажів та інших виробничих і фінансових показників;</p> <ul style="list-style-type: none"> – приріст продуктивності праці, відносне відхилення чисельності працюючих і фонду оплати праці; – приріст матеріаловіддачі (зниження матеріаломісткості); відносний приріст фондівіддачі (зниження фондомісткості) основних виробничих засобів, відносне відхилення основних виробничих засобів; – приріст швидкості обігу обігових коштів, відносне відхилення (вивільнення або зв'язування) обігових коштів; – приріст обсягу випуску продукції за рахунок інтенсифікації використання виробничих ресурсів.
<p>Ю.В. Каракай [186]</p>	<ul style="list-style-type: none"> – термін окупності інновацій; – рівень ризику від впровадження інновацій.
<p>Людський капітал (людський інноваційний потенціал)</p>	
<p>Е.В. Павлиш [178]</p>	<ul style="list-style-type: none"> – кількість працівників, що задіяні у сфері НДДКР.
<p>І. Чижова [181]</p>	<ul style="list-style-type: none"> – чисельність фахівців, які займаються науковими та науково-технічними роботами на підприємстві.
<p>Н.В. Єжакова [160]</p>	<ul style="list-style-type: none"> – коефіцієнт кваліфікації персоналу, зайнятого в інноваційній сфері (частка працівників, зайнятих в інноваційній сфері).
<p>В.М. Іванков [170]</p>	<ul style="list-style-type: none"> – склад, кількість, структура, кваліфікація персоналу, який обслуговує НДДКР;
<p>О.І. Юдіна [188]</p>	<ul style="list-style-type: none"> – коефіцієнт забезпечення працівників інноваційним устаткуванням;
<p>Н.Н. Меркулов [184]</p>	<ul style="list-style-type: none"> – кількість співробітників, котрі виконують науково-технічні роботи; – рівень забезпеченості кадрами вищої кваліфікації; – рівень забезпеченості кадрами з вищою освітою; – рівень фондо-, капіталоозброєності праці науково-технічного персоналу; – рівень інформаційної озброєності науково-технічного персоналу.

Продовження таблиці 3.4

1	2
Інтелектуальна власність	
Е.В. Павлиш [178]	– кількість поданих заявок для одержання патентів.
Н.В. Єжакова [160]	– коефіцієнт забезпеченості інтелектуальною власністю (частка об'єктів інтелектуальної власності у структурі нематеріальних активів).
Н.Н. Меркулов [184]	– коефіцієнт ефективності придбаної ліцензії; строк окупності витрат на придбання та освоєння ліцензій – ступінь патентної захищеності закінчених НДВКР; кількість авторських свідоцтв, патентів, ліцензій на закінчені НДДКР.
В.М. Іванков [170]	– вартість патентів та ліцензій на об'єкти права інтелектуальної власності.
Ресурсне забезпечення інноваційної діяльності	
В.М. Гесць, В.П.Семиноженко, Б.Є. Кваснюк [180]	– частка прогресивної техніки в загальній вартості машин та устаткування; – озброєність прогресивними машинами та устаткуванням.
Н.В. Єжакова [160]	– коефіцієнт забезпеченості устаткуванням, необхідним для інноваційної сфери (частка вартості виробничого устаткування, пов'язаного з технологічними інноваціями у загальній вартості устаткування виробничого призначення).
О.В. Станіславик [187]	– частка виробничих потужностей, що придатні для виготовлення конкурентоспроможної продукції.
В.М. Іванков [170]	– оснащеність дослідно-експериментальним обладнанням, матеріалами, приладами, оргтехнікою, комп'ютерами, автоматичними пристроями та ін.; – стан інформаційних ресурсів, науково-технічної інформації, поточної наукової періодики, науково-технічної документації у вигляді звітів, регламентів, технічних проектів та іншої проектно-конструкторської документації.
Інноваційна культура, інноваційний клімат	
С.В. Князь [175]	– коефіцієнт поінформованості працівників щодо особливостей реалізації інновацій.

Аналізуючи сукупність показників наведених в табл. 3.4, можна зробити наступні висновки:

– аналіз інноваційної діяльності засновується як на аналізі кількісних абсолютних показників, що віддзеркалюють інноваційну активність підприємства (кількість впроваджених інновацій, обсяг реалізованої інноваційної продукції, обсяг інноваційних витрат, тощо), так і на аналізі якісних (відносних) показників (частка інноваційної продукції у загальному обсязі, частка інноваційних витрат у загальному обсязі, темпи зростання кількості інноваційної продукції, тощо);

– незважаючи на «хаотичність» показників в різних методиках, в їх сукупності чітко простежується декілька рівнів деталізації аналізу інноваційної діяльності підприємства, що дозволяють виокремити такі етапи аналізу: 1) аналіз інноваційної діяльності в цілому по підприємству (його інноваційної активності) – в показниках загальної кількості впроваджених та реалізованих інновацій, загального обсягу інноваційних витрат, загальної ефективності інноваційної діяльності, тощо; 2) аналіз структури інноваційної діяльності підприємства – в показниках структури інновацій (продукції та технологій) за видами, структури інноваційних витрат за напрямками, структури інноваційних інвестицій за джерелами фінансування, тощо; 3) аналіз окремих видів інновацій (продукції, проєктів, процесів) – в показниках якості, конкурентоспроможності, новизни тощо певної інноваційної продукції, тривалості певного інноваційного процесу, ефективності впровадження певної інновації, тощо;

– в системах показників оцінки інноваційної діяльності часто зустрічаються й показники, що характеризують складові інноваційного потенціалу підприємства, зокрема це стосується показників, що віднесені до груп «людський капітал», «інтелектуальна власність», «ресурсне забезпечення», «інноваційна культура»; вважаємо, що інноваційна діяльність та інноваційний потенціал підприємства – це різні об'єкти аналізу, що потребують окремого методичного забезпечення, відповідно системи показників інноваційного потенціалу потребують окремих подальших досліджень;

– угруповання існуючих показників аналізу інноваційної діяльності підприємства дозволило виокремити такі групи індикаторів за напрямками (об'єктами) аналізу: 1) аналіз інноваційної продукції (розробка, випуск, реалізація, якісні характеристики); 2) аналіз інноваційних процесів та технологій (впровадження, розробка та реалізація інноваційних технологій); 3) аналіз фінансової складової інноваційної діяльності (інноваційні витрати, інноваційні інвестиції, джерела фінансування інноваційної діяльності); 4) аналіз ефективності інноваційної діяльності;

– деякі показники мають абстрактний описовий характер (в якому не простежуються базові показники фінансової або статистичної звітності, необхідні для їх розрахунку), що ускладнює їх розуміння та застосування на практиці;

– досі в літературних джерелах немає чітко ієрархічно збудованої системи показників оцінки інноваційної діяльності підприємства, отже отримані проміжні результати та висновки мають стати основою для її формування.

Отже, для оцінки та розвитку інноваційної діяльності підприємства важливе значення мають як кількісні, так і якісні показники, структуровані за об'єктами аналізу (критеріями та складовими інноваційної діяльності), які потребують класифікації та побудови у вигляді ієрархічної системи показників. Застосування такої системи показників на практиці потребує належного облікового забезпечення, яке, ймовірно, не зможе бути реалізовано в межах обов'язкового фінансового та статистичного обліку, а вимагатиме відповідного удосконалення управлінського обліку на підприємстві.

3.3 Методичне забезпечення аналізу інноваційного потенціалу промислових підприємств: характеристика змісту та основних недоліків

Найважливішим фактором інноваційного розвитку підприємств є підвищення інноваційного потенціалу. Підприємство може успішно розвивати інноваційну діяльність тільки за умов достатнього інноваційного потенціалу. Розвинений інноваційний потенціал дозволяє підприємству підвищити свою конкурентоспроможність за рахунок найбільш повного задоволення потреб споживачів на основі постійних інновацій в процесі виробництва і реалізації товарів і послуг. Інноваційний потенціал, з управлінської точки зору, має на меті забезпечення заданих (бажаних) темпів інноваційної активності підприємства [189]

Кожному суб'єкту господарювання необхідно знати й розуміти теоретичні основи, закономірності процесу формування, структуру, джерела зростання, методи оцінки й напрями ефективного використання інноваційного потенціалу, що дасть змогу об'єктивно оцінювати свої можливості, розробляти нові напрями інноваційної діяльності, формувати ефективну стратегію інноваційного розвитку [190].

Аналіз інноваційного потенціалу підприємства провадиться з метою визначення достатності у підприємства матеріальних, кадрових і фінансових ресурсів для здійснення інноваційної діяльності [160].

Як зазначає В. Чабан [191], «неможливе впровадження нових технологій на підприємстві без попередньої оцінки його інноваційного потенціалу, оскільки може не вистачити фінансових ресурсів для завершення початих інноваційних проєктів, а також інших ресурсів, що є складниками інноваційного потенціалу».

Як об'єкт обліку та аналізу інноваційний потенціал є досить складною категорією. Тому, незважаючи на численну кількість напрацювань в цьому напрямку досі не існує єдиної методики його оцінки на будь-якому рівні, не

існує й методики статистичного обліку та аналізу інноваційного потенціалу підприємств. Методики оцінки інноваційного потенціалу різняться в залежності від того, як їх автори розуміють сутність інноваційного потенціалу.

Так, на думку Чабан В.Г. [191], інноваційний потенціал є здатністю і готовністю підприємства досягати поставлених інноваційних цілей за наявних матеріальних, трудових, фінансових, інформаційних та інших ресурсів, тобто являє собою систему, що складається з багатьох компонентів. Ці компоненти по різному впливають на інноваційний потенціал підприємства. Характеристику структурних елементів інноваційного потенціалу наведено в табл. 3.5.

Таблиця 3.5 – Характеристика структури інноваційного потенціалу [191]

Структурні елементи	Характеристика структурних елементів
Виробничі ресурси	Необхідні для ефективного ведення виробничої діяльності (оборотні кошти, основні виробничі фонди)
Технологічні ресурси	Наявність прогресивних технологій, які забезпечують інноваційний характер продукції, що випускається
Кадрові ресурси	Визначають виробничий і науковий рівень кваліфікації персоналу підприємства, здатного до сприйняття, освоєння нових технологій та виробництва нової продукції
Організаційно-управлінські ресурси	Представляють здатність організаційної структури управління підприємством забезпечити здійснення ефективної інноваційної діяльності
Маркетингові ресурси	Забезпечують маркетингові дослідження у вигляді сучасних видів рекламування інноваційної продукції
Науково-дослідні ресурси	Представлені у вигляді наявності власних наукових розробок, «ноухау», а також наявності науковців, зайнятих в інноваційній сфері
Інвестиційні ресурси	Власні засоби підприємства, а також наявність сприятливого інвестиційного клімату для залучення додаткових інвестицій (кошти інвесторів, банківські кредити, бюджетні кошти та ін.)
Інформаційні ресурси	Забезпечують підприємство інформацією, яка необхідна для ухвалення інноваційних рішень, обмін знаннями і досвідом в інноваційній сфері, підвищення інноваційної культури суспільства

Як видно, здатність підприємства досягати інноваційних цілей представлена організаційно-управлінськими ресурсами, а також частково кадровими та інформаційними ресурсами.

Деякі автори [33,36] вважають, що «інноваційний потенціал промислового підприємства – це інтегрована сукупність матеріального та інтелектуального потенціалу, що включає в себе всі наявні матеріальні та інтелектуальні ресурси підприємства, які можуть використовуватися в інноваційній діяльності для досягнення цілей інноваційного розвитку». Їх підхід до оцінки інноваційного потенціалу можна узагальнити в такий спосіб (табл. 3.6).

Таблиця 3.6 – Чинники та показники оцінки інноваційного потенціалу підприємства [33,36]

Вхідні чинники	Показники, що характеризують чинники на вході	Вихідні чинники	Показники, що характеризують чинники на виході
1	2	3	4
Етап 1: «Генерування ідей і створення інновацій»			
1. Фінансування НДДКР	1.1. Частка витрат на НДДКР у обсягах продажу підприємства	5. Ліцензійна діяльність	5.1. Кількість (або вартість) проданих ліцензій
	2.1. Кількість працівників з науковим ступенем доктора, кандидата		5.2. Кількість (або вартість) придбаних ліцензій
2. Кваліфікація і професіоналізм науково-дослідного персоналу	2.2. Кількість наукових публікацій	6. Патентна діяльність	6.1. Кількість зареєстрованих в Україні патентів
	2.3. Кількість отриманих наукових ступенів		6.2. Кількість зареєстрованих за кордоном патентів
3. Відповідність технічного та	3.1. Рівень забезпечення науково-дослідним обладнанням	7. Ефективність НДДКР	7.1. Кількість реалізованих науково-дослідних тем

Продовження таблиці 3.6

1	2	3	4
інфраструктурного забезпечення НДДКР	3.2 Рівень інформатизації НДДКР		7.2. Кількість дослідних зразків, розроблених власними силами
4. Відповідність організаційно-управлінських підходів	4.1. Рівень інноваційного клімату		7.3. Кількість дослідних зразків, розроблених підрядником на замовлення
	4.2. Рівень міжфункціональної співпраці у проведенні НДДКР		
Етап II: «Освоєння і комерціалізація інновацій»			
8. Технічний і технологічний розвиток підприємства	8.1. Рівень забезпечення підприємства основними засобами	А. Цінності для клієнта	
	8.2. Показники фізичного і морального зносу основних засобів	11. Новизна інновації	11.1. Рівень новизни інновації
		12. Якість інновації	12.1. Індекс якості інновації
	8.3. Показники оновлення і вибуття основних засобів		
	8.4. Кількість нових технологій	13. Ціна інновації	13.1. Індекс економічних параметрів
8.5. Рівень інформатизації підприємства	14. Обслуговування інновації	14.1. Рівень обслуговування клієнта	
9. Кваліфікація і професіоналізм персоналу	9.1. Частка працівників з вищою освітою по відношенню до інших груп працівників	Б. Критерії і показники цінності для підприємства	
	9.2. Рівень професіоналізму персоналу	15 Прибутковість	15.1 Величина чистого прибутку у поточному році

Продовження таблиці 3.6

1	2	3	4
	9.3. Рівень підвищення каліф. та стажування персоналу		15.2 Показник рентабельності реалізованої інновації
10. Ефективність інноваційного менеджменту на підприємстві	10.1. Рівень інноваційного клімату на підприємстві		15.3. Коефіцієнт прибутковості загального капіталу
	10.2. Рівень міжфункціональної співпраці в інноваційній діяльності (або наявність венчурних підрозділів)	16. Конкурентоспроможність	16.1. Інтегральний показник конкурентоспроможності товару
			16.2. Кількість (обсяг) експортованих товарів (послуг, технологій)
			16.3. Частка нових товарів (послуг, технологій) у річних обсягах продаж
	10.3. Рівень освоєння сучасних концепцій управління (менеджмент якості, стратегічне планування інновацій, бюджетування, технологій інтерактивного управління)	17. Ринкові позиції	17.1 Частка ринку підприємства в галузі
	10.4. Рівень ефективності системи стимулювання раціоналізаторства		17.2 Відносна частка ринку стосовно найважливішого конкурента
			17.3 Показник лояльності клієнтів
17.4 Кількість нагород, з конкурсів і виставок за інновації			
		17.5 Оцінка сформованого іміджу підприємства	
		17.6 Рівень співпраці з партнерами	
		17.7. Ефект синергії партнерства	

У роботі [192] інноваційний потенціал регіону був оцінений за допомогою показників, зведених у п'ять груп: 1) показники наукового потенціалу; 2) показники кадрового потенціалу; 3) показники технічного потенціалу; 4) показники фінансово-економічного потенціалу; 5) показники інфокомунікаційної складової.

А. Трифілова, Н. Єжакова пропонують використовувати розрахункові показники [160;193], які допоможуть визначити ступінь забезпеченості підприємства економічними ресурсами в інноваційній сфері (табл. 3.7), і порівнювати їх з установленими нормативними величинами. Під нормативними розуміються показники інноваційної активності за минулий рік або середньогалузеві значення, або дані щодо інноваційної діяльності конкурентів. Залежно від досягнутих результатів в інноваційній сфері і співвідношення їх із нормативними показниками обирається стратегія або інноваційного лідера, або послідовника.

Таблиця 3.7 – Показники забезпечення підприємства ресурсами для інноваційної діяльності (інноваційного потенціалу) [193]

Показник	Розрахунок показника	Нормативне значення
1	2	3
Коефіцієнт забезпеченості інтелектуальною власністю, $K_{i.v}$	Частка об'єктів права інтелектуальної власності (підсумки за рах.123, 124) у нематеріальних активах	$K_{i.v} = 0,10-0,15$ – стратегія інноваційного лідера; $K_{i.v} = 0,05-0,10$ – стратегія інноваційного послідовника
Коефіцієнт кваліфікації персоналу, зайнятого в інноваційній сфері, $K_{пер}$	Чисельність працівників, зайнятих в інноваційній сфері / Середня чисельність працівників підприємства	$K_{пер} = 0,20-0,25$ – стратегія інноваційного лідера; $K_{пер} = 0,15-0,20$ – стратегія інноваційного послідовника
Коефіцієнт забезпеченості	Вартість виробничого устаткування,	$K_{з.у} = 0,25-0,30$ – стратегія інноваційного

Продовження таблиці 3.7

1	2	3
устаткуванням, необхідним для інноваційної сфери, Кз.у	пов'язаного з технологічними інноваціями / Вартість устаткування виробничого призначення	послідовника; Кз.у = 0,15-0,25 – стратегія інноваційного лідера
Коефіцієнт освоєння нової техніки, Кн.т	Вартість уведених основних фондів / Середньорічна вартість основних виробничих	Кн.т = 0,35-0,40 – стратегія лідера; Кн.т = 0,30-0,35 – стратегія послідовника;
Коефіцієнт освоєння нової продукції, Кн.п	Обсяг реалізації нової продукції / Загальний обсяг реалізації	Кн.п = 0,45-0,50 – стратегія інноваційного лідера
		Кн.п = 0,40-0,45 – стратегія інноваційного послідовника
Коефіцієнт інноваційного зростання Кі.з	Витрати підприємства на інноваційну діяльність / Загальний обсяг витрат підприємства	Кі.з=0,55-0,60 – стратегія інноваційного лідера; Кі.з = 0,50-0,55 – стратегія інноваційного послідовника

На нашу думку, запропоновані показники дуже обмежено оцінюють інноваційний потенціал, зокрема не враховуючи здатність підприємства та персоналу до реалізації та сприйняття інновацій, проте перевагою є те, що всі вони можуть бути розраховані за існуючими даними фінансового та статистичного обліку.

На думку Заглумінної Н.А. [73], інноваційний потенціал характеризує фактори внутрішнього середовища підприємства, необхідні для здійснення інновацій. Інноваційний потенціал досліджується автором як здатність підприємства досягати поставлених інноваційних цілей при наявних фінансових, кадрових, науково-технічних, організаційно-управлінських, інформаційно-методичних та маркетингових ресурсах. В роботі пропонується

визначати інноваційній потенціал в як сукупність шістьох компонент, для кожної з яких наведено ключові показники оцінки (табл. 3.8).

Як видно, система містить як кількісні так і якісні показники. Для отримання інтегрального показника інноваційного капіталу в статті Н.А. Заглуміної [73] одиничні показники представлені у вигляді відносних балів і експертним шляхом їм присвоєні вагові коефіцієнти залежно від значущості кожного параметра.

Таблиця 3.8 – Структура інтегрального показника інноваційного потенціалу

Складова інноваційного потенціалу	Показники оцінки складової потенціалу
1	2
Фінансовий потенціал	<ul style="list-style-type: none"> – коефіцієнт співвідношення між позиковими і власними коштами; – коефіцієнт поточної ліквідності; – питома вага позикових коштів, спрямованих на НДДКР у загальному обсязі позикових коштів.
Кадровий потенціал	<ul style="list-style-type: none"> – питома вага персоналу, зайнятого в НДДКР, у загальній чисельності персоналу; – питома вага працівників, які пройшли підготовку та перепідготовку в загальній кількості зайнятих; – питома вага працівників, які пройшли підготовку та перепідготовку в загальній кількості зайнятих; – рівень мотивації персоналу до проведення інноваційної діяльності.
Науково-технологічний потенціал	<ul style="list-style-type: none"> – коефіцієнт майна, призначеного для НДР і ДКР; – коефіцієнт забезпеченості інтелектуальною власністю; – коефіцієнт освоєння нової техніки.
Організаційно-управлінський потенціал	<ul style="list-style-type: none"> – система управління інноваційною діяльністю; – рівень розвитку інноваційних комунікацій; – основні цілі та критерії успіху організації в області інновацій.
Маркетинговий потенціал	<ul style="list-style-type: none"> – наявність спеціальних підрозділів, що займаються маркетингом нової продукції; – зв'язок організації з постачальниками, споживачами та

Продовження таблиці 3.8

1	2
	виробниками нової продукції; – зв'язок організації з постачальниками, споживачами та виробниками нової продукції; – питома вага бюджету на рекламу інноваційної продукції в загальному обсязі рекламного бюджету організації.
Інформаційно-методичний потенціал	– рівень інформаційно-аналітичної діяльності підприємства; – наявність підрозділу, що відповідає за збір, зберігання та обробку інформації; – наявність конфіденційності і відстеження ймовірності «витоку» інформації.

Інноваційний потенціал (ІП) досліджується у вигляді суми всіх шести оціночних потенціалів з обґрунтованими експертним шляхом ваговими коефіцієнтами:

$$ІП = k_{ФП} \times ФП + k_{КП} \times КП + k_{НТП} \times НТП + k_{ОУП} \times ОУП + k_{МП} \times МП + k_{ІМП} \times ІМП, \quad (3.1)$$

де ФП, КП, НТП, ОУП, МП, ІМП – фінансовий, кадровий, науково-технологічний, організаційно-управлінський, маркетинговий та інформаційно-методичний потенціали відповідно;

$k_{ФП}$, $k_{КП}$, $k_{НТП}$, $k_{ОУП}$, $k_{МП}$, $k_{ІМП}$ – коефіцієнти вагомості фінансового, кадрового, науково-технологічного, організаційно-управлінського потенціалів, потенціалу маркетингу та інформаційно-методичного потенціалу відповідно.

Якщо спробувати узагальнити вищенаведені точки зору щодо сутності інноваційного потенціалу, які лежать в основі підходів до його оцінки, то можна зробити висновок, що інноваційний потенціал уособлює в собі дві ключові складові: 1) інноваційні ресурси, необхідні для здійснення інноваційної діяльності (науково-дослідні, виробничі, технологічні, фінансові, маркетингові, кадрові) та 2) здатність підприємства (системи управління) формувати та використовувати ці інноваційні ресурси в інноваційній діяльності. При цьому ця здатність проявляється двічі – у так

званому інтелектуальному потенціалі, який а) є частиною інноваційних ресурсів (кадрових, науково-дослідних, інформаційних, організаційно-управлінських) та б) є фактором, що забезпечує використання інноваційного потенціалу.

Відтак, *єдиної методики та системи показників оцінки інноваційного потенціалу досі не існує, різняться й класифікації складових елементів інноваційного потенціалу*. Проте, у багатьох працях простежується єдиний підхід до оцінки, за яким оцінка інноваційного потенціалу здійснюється спочатку в розрізі його складових елементів (різновидів інноваційних ресурсів) із застосуванням як кількісних, так і якісних показників, що їх характеризують. Для отримання інтегрального показника застосовуються різні підходи до побудови багатофакторних моделей. Враховуючи різну природу показників складових інноваційного потенціалу, інтегральний показник як правило вимірюється в умовних одиницях.

Якщо розглядати інноваційний потенціал як складову інноваційного розвитку підприємства, то такий спосіб оцінки складає певну методологічну проблему. Крім того, характеристика показників оцінки складових інноваційного потенціалу в більшості праць не містить необхідних для їх розрахунку джерел облікової інформації, що також ускладнює їх застосування на практиці.

Висновки

Проведене дослідження існуючого методичного, зокрема статистичного, забезпечення аналізу інноваційного розвитку промислових підприємств у розрізі його ключових складових: інноваційної діяльності (активності) та інноваційного потенціалу дозволило зробити такі висновки та визначити напрями подальших розробок:

1. Аналіз європейської методики оцінки інноваційного розвитку країн та регіонів (European Innovation Index, European Innovation Scoreboard) дозволило визначити ключові складові інноваційного розвитку держави та відповідні

індикатори, які можуть бути спроецировані на рівень підприємств: 1) показники людського інноваційного потенціалу; 2) показники інноваційності витрат у різних сферах; 3) показники структури джерел фінансування інновацій; 4) показники інноваційної активності підприємств; 5) показники зайнятості в інноваційних сферах; 6) показники інтелектуального капіталу – об'єктів інтелектуальної власності. Спроби визначити аналогічний індекс інноваційного розвитку України викликає труднощі у зв'язку з різною методологією статистичного аналізу інноваційної діяльності в країнах ЄС та Україні.

2. Дослідження вітчизняної методології статистичного аналізу інноваційної діяльності промислових підприємств дозволило зробити висновок, що вона акцентує увагу на таких її проявах: 1) факт здійснення підприємством інноваційної діяльності в розрізі її різновидів (інноваційна активність); 2) інноваційні витрати та їх структура за напрямками використання та джерелами фінансування; 3) впровадження та реалізація інноваційної продукції в розрізі рівня новизни та ринку збуту; 4) впровадження інноваційних процесів, зокрема нових технологічних процесів, придбання та передача нових технологій.

Жодного показника, щоб міг би характеризувати вигоди (ефект) підприємства від провадження інноваційної діяльності та пов'язати показники інноваційної активності з розвитком підприємства у статистичному аналізі немає. Таким чином, існуючі дані вітчизняної статистики щодо інноваційної діяльності підприємств є недостатніми, як для повної характеристики інноваційної діяльності та інноваційного потенціалу, так і для визначення впливу інноваційної діяльності на інноваційний розвиток підприємств.

3. На засадах попередніх досліджень основні показники оцінки інноваційної діяльності підприємств, що зазначають фахівці та науковці у своїх працях, були згруповані за об'єктами оцінки відповідно до напрямків: 1) структура та якість інновацій; 2) інноваційна продукція; 3) інноваційні процеси та технології; 4) інноваційні витрати, інноваційні інвестиції, джерела фінансування інновацій; 5) ефективність інноваційної діяльності; 6) людський капітал; 7) інтелектуальна власність; 8) ресурсне забезпечення інноваційної діяльності; 9) інноваційна культура.

Аналіз сукупності існуючих показників дозволив визначити такі характерні риси та недоліки сучасного методичного забезпечення оцінки інноваційної діяльності підприємств: 1) чітко ієрархічно збудована система показників оцінки інноваційної діяльності підприємства досі відсутня; 2) аналіз інноваційної діяльності засновується як на кількісних (абсолютних), так і на якісних (відносних) показниках; 3) в системах показників оцінки інноваційної діяльності часто зустрічаються й показники, що характеризують складові інноваційного потенціалу підприємства, хоча інноваційна діяльність та інноваційний потенціал – це різні об'єкти аналізу, та потребують окремого методичного забезпечення; 4) деякі показники мають описовий характер в якому не простежуються дані фінансової або статистичної звітності, необхідні для розрахунку, та отже потребують розробки належного облікового забезпечення.

Водночас, в сукупності досліджених показників чітко простежується декілька рівнів деталізації аналізу: 1) аналіз інноваційної діяльності в цілому по підприємству (його інноваційної активності); 2) аналіз структури інноваційної діяльності підприємства; 3) аналіз окремих видів інновацій (продукції, проектів, процесів), та основні групи індикаторів за напрямками аналізу: 1) аналіз інноваційної продукції; 2) аналіз інноваційних процесів та технологій; 3) аналіз фінансової складової інноваційної діяльності; 4) аналіз ефективності інноваційної діяльності.

4. Дослідження методичного забезпечення оцінки інноваційного потенціалу показало, що існуючі авторські методики суттєво різняться в залежності від того, як автори розуміють сутність інноваційного потенціалу, а методики статистичного обліку та аналізу інноваційного потенціалу підприємств не існує.

Узагальнення досліджених в роботі точок зору фахівців щодо сутності інноваційного потенціалу, які лежать в основі підходів до його оцінки, дозволило визначити дві ключові складові інноваційного потенціалу: 1) інноваційні ресурси, необхідні для здійснення інноваційної діяльності, та 2) здатність підприємства (системи управління) формувати та використовувати ці інноваційні ресурси в інноваційній діяльності, яка проявляється двічі – у так званому інтелектуальному

потенціалі, який а) є частиною інноваційних ресурсів, та б) є фактором, що забезпечує використання інноваційного потенціалу.

Визначено, що незважаючи на відсутність єдиної методики та системи показників авторами зазвичай застосовується єдиний підхід до оцінки інноваційного потенціалу, яка здійснюється в два етапи: 1) в розрізі його складових елементів (різновидів інноваційних ресурсів) із застосуванням як кількісних, так і якісних показників, що їх характеризують; 2) з використанням інтегрального показника, для отримання якого застосовуються різні підходи до побудови багатофакторних моделей. Водночас, існуючі методики оцінки мають характерні недоліки: 1) враховуючи різну природу показників складових інноваційного потенціалу, інтегральний показник, як правило, вимірюється в умовних одиницях, що складає певну методологічну проблему; 2) характеристика показників оцінки складових інноваційного потенціалу часто не містить необхідних для їх розрахунку джерел облікової інформації, отже, також потребує розробки рекомендацій з облікового забезпечення такої оцінки.

5. Обґрунтовано, що для оцінки інноваційного розвитку підприємства важливе значення мають як кількісні, так і якісні показники, структуровані за об'єктами аналізу (критеріями якісних змін стану підприємства, складовими інноваційної діяльності та інноваційного потенціалу), які потребують класифікації та побудови у вигляді ієрархічної системи показників.

Застосування такої системи показників на практиці потребує належного облікового забезпечення, яке, ймовірно, не зможе бути реалізовано в межах обов'язкового фінансового та статистичного обліку, а вимагатиме відповідного удосконалення управлінського обліку на підприємстві.

Виявлені в ході проведених досліджень нароби та недоліки існуючого методичного забезпечення та аналітичного інструментарію управління інноваційним розвитком промислових підприємств обумовили напрями подальших досліджень та розробок.

4 МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ АНАЛІТИЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Дослідження, проведені у попередніх розділах показали, що інноваційний розвиток підприємства як об'єкт управління є багатовимірною та складною категорією, що обумовлює труднощі формування його аналітичного забезпечення. Незважаючи на те, що основні елементи інформаційно-аналітичного та обліково-аналітичного забезпечення управління інноваційним розвитком підприємств, зокрема, роль та завдання системи обліку та системи аналізу, вже були визначені деякими науковцями, *досі не існує ані системи обліково-аналітичних інструментів, що акцентує увагу саме на процесах інноваційного розвитку підприємства, ані рекомендацій з її формування.*

Численні окремі наробки зосереджують увагу на окремих елементах інноваційного розвитку – інноваційній активності, інноваціях, інноваційному потенціалі. При тому пропонувані аналітичні інструменти (напрями аналізу, окремі показники, тощо) розглядаються без урахування їх облікового забезпечення. Навпаки, існуючі інструменти статистичного обліку (закладені у формах статистичної звітності підприємств) застосовуються лише для макроекономічного аналізу інноваційної діяльності підприємств, та є недостатніми для оцінки інноваційного розвитку, так як віддзеркалюють лише одну з його складових.

Отже, методичне та обліково-аналітичне забезпечення управління інноваційним розвитком підприємства, в частині його діагностики та моніторингу, потребує розробки практичних рекомендацій з формування системи відповідних аналітичних інструментів.

4.1 Складові та етапи формування системи аналітичних інструментів управління інноваційним розвитком промислового підприємства

Система аналітичних інструментів управління інноваційним розвитком (*дали* – *CAI VIP*) має містити дві складові:

- 1) аналітичну – систему індикаторів інноваційного розвитку підприємства;
- 2) облікову – систему інструментів обліку інноваційного розвитку, яка має забезпечити аналітичну систему необхідним обліковими даними.

До основних аналітичних інструментів в управлінні інноваційним розвитком підприємства слід віднести власне методика та систему показників аналізу інноваційного розвитку підприємства, побудовану в розрізі визначених ключових складових інноваційного розвитку.

До основних облікових інструментів в управлінні підприємством та процесами його розвитку можна віднести: 1) реєстри обліку; 2) план рахунків синтетичного та аналітичного обліку, зокрема управлінського; 3) облікову політику; 4) фінансову, статистичну та управлінську звітність.

Відповідно, процес формування CAI VIP здійснюється послідовно у двох напрямках (етапах):

- 1) обґрунтування індикаторів інноваційного розвитку, необхідних системі управління для діагностики та моніторингу інноваційного розвитку, зміст яких обумовлює вимоги до системи облікових інструментів;
- 2) визначення необхідних облікових даних та формування (удосконалення) відповідних облікових інструментів в системі обліку підприємства.

Слід відзначити, що визначальними є саме аналітичні інструменти та індикатори розвитку, а облікові грають обслуговуючу роль, як джерела облікових даних, а не навпаки, як часто розглядається в працях з питань обліково-аналітичного забезпечення управління.

Загальна принципова схема побудови системи аналітичних інструментів управління інноваційним розвитком підприємства наведена на рис. 4.1.

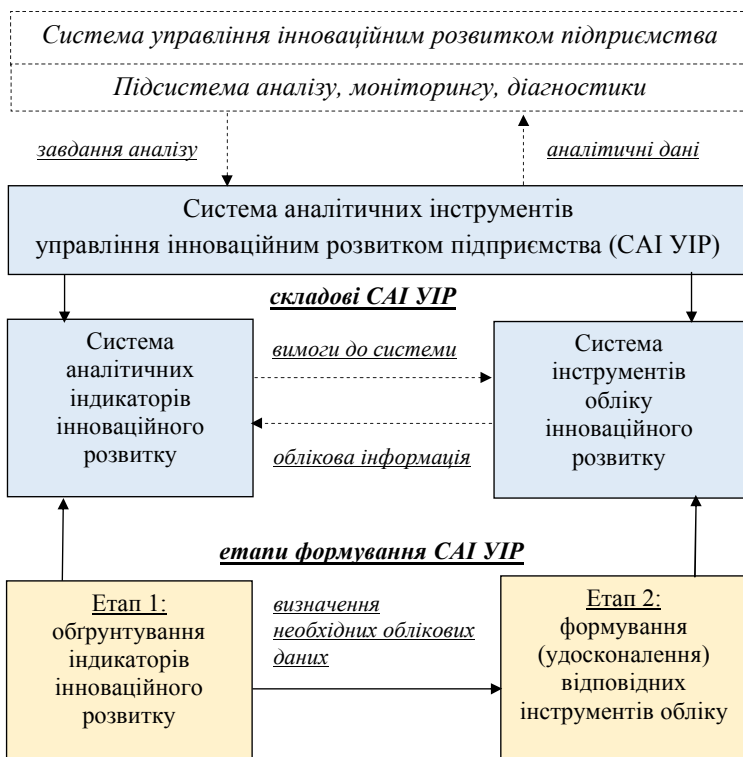

Рисунок 4.1 – Загальна принципова схема побудови системи аналітичних інструментів управління інноваційним розвитком підприємства
(джерело: авторська розробка)

Обґрунтування системи індикаторів інноваційного розвитку, необхідних для його оцінки, діагностики та моніторингу, необхідно здійснювати у розрізі визначених ключових складових інноваційного розвитку підприємства, які виступають окремими об'єктами управління: 1) стан підприємства та його якісні зміни; 2) інноваційна діяльність підприємства; 3) інноваційний потенціал підприємства.

Відповідно аналіз інноваційного розвитку містить 3 основні напрями (етапи): 1) аналіз стану підприємства та його якісних змін; 2) аналіз

інноваційної активності та інноваційної діяльності підприємства; 3) аналіз інноваційного потенціалу підприємства.

На першому етапі аналізу має здійснюватися ідентифікація фактів розвитку підприємства – мав він місце чи ні в аналізованому періоді. Розвиток підприємства може проявлятися в зростанні фінансових показників (майнового стану, доходів та фінансових результатів, фінансової ефективності, ринкової вартості тощо) та покращенні якісних характеристик (ліквідність, фінансова незалежність, ефективність, конкурентоспроможність, інвестиційна привабливість тощо). Проте, не завжди зміни стану підприємства, навіть позитивні, обумовлені його інноваційною діяльністю. Водночас, на початкових етапах інноваційних процесів активізація інноваційної діяльності на підприємстві може негативно відобразитись на загальних показниках розвитку.

На наступних етапах визначається ступінь інноваційності розвитку – зв'язок розвитку підприємства з його інноваційною діяльністю та інноваційним потенціалом. Він може проявлятися в зростанні інноваційної активності підприємства, зростанні його інноваційного, зокрема, інтелектуального потенціалу.

В методології економічного, зокрема фінансового, аналізу розповсюджений підхід, що передбачає його умовний поділ на 2 види: 1) експрес-аналіз та 2) деталізований (комплексний аналіз).

Дослідження існуючих методик оцінки інноваційної діяльності, проведене у попередньому розділі, також виявило декілька рівнів деталізації аналізу: 1) аналіз інноваційної діяльності в цілому по підприємству (його інноваційної активності); 2) аналіз структури інноваційної діяльності підприємства; 3) аналіз окремих видів інновацій (продукції, проєктів, процесів).

Для оцінки інноваційного розвитку підприємства важливе значення мають як кількісні, так і якісні показники, структуровані за об'єктами аналізу (критеріями якісних змін стану підприємства, складовими інноваційної діяльності та інноваційного потенціалу), які потребують класифікації та побудови у вигляді ієрархічної системи показників.

Отже, за кожним напрямом аналізу інноваційного розвитку підприємства доцільно передбачити декілька рівнів деталізації з розробкою систем показників для кожного рівня. Модель ієрархії системи показників – індикаторів інноваційного розвитку наведено на рис. 4.2.

Рисунок 4.2 – Модель ієрархії системи показників аналізу інноваційного розвитку підприємства за напрямками аналізу та рівнями деталізації
(джерело: авторська розробка)

До показників першого рівня доцільно віднести загальні індикатори розвитку підприємства, його інноваційної активності та інноваційного потенціалу – ті, що є максимально обліково-забезпеченими існуючими

інструментами фінансового та статистичного обліку (відображені у фінансовій та статистичній звітності). Таким чином, результати аналізу показників першого рівня можуть бути доступні не лише внутрішнім, а й зовнішнім користувачам, та застосовуватися для зовнішнього аналізу інноваційного розвитку підприємств.

До показників другого рівня доцільно віднести показники факторів розвитку, структури інноваційної діяльності та інноваційного потенціалу, як такі що доступні у фінансовому та статистичному обліку, так і ті, що вимагають формування додаткової управлінської звітності та відповідного розвитку системи управлінського обліку на підприємстві.

Такий підхід дозволить здійснювати поетапне впровадження САІ УІР в обліково-аналітичній діяльності підприємств, водночас з процесами удосконалення системи управлінського обліку.

Кожен з означених напрямів потребує розробки окремої методики та системи індикаторів, а також розробки рекомендацій з застосування існуючих або формування необхідних облікових інструментів.

Отже, потрібно обґрунтувати рекомендації з формування трьох складових системи індикаторів інноваційного розвитку: 1) системи показників аналізу змін стану підприємства; 2) системи показників аналізу інноваційної діяльності; 3) системи показників оцінки інноваційного потенціалу.

4.2 Обґрунтування системи показників аналізу змін фінансового стану та відповідних індикаторів розвитку промислового підприємства

Як вже зазначалось вище, розвиток підприємства може проявлятися у поліпшенні його фінансових показників та відповідних якісних характеристик фінансового стану та фінансової ефективності. Система показників оцінки фінансового стану заснована на даних фінансової звітності підприємства та

детально розглянута у другому розділі роботи (див. табл. 2.2). Зокрема, серед загальних показників розвитку підприємства в табл. 2.2 зазначаються: 1) темп приросту вартості майна; 2) темп приросту виторгу від реалізації; 3) темп приросту чистого прибутку. Отже, факт розвитку віддзеркалюється в зростанні цих показників, що відображається відносними показниками темпу росту або приросту абсолютних значень статей звітності. Проте, цих трьох показників, на нашу думку, недостатньо для ідентифікації фактів розвитку підприємства та вони мають бути доповнені.

Таким чином, *критеріями (індикаторами) розвитку є зміна показників, що має позитивний характер* (це стосується й показників, для яких зменшення є позитивним явищем, наприклад, знос основних засобів, період інкасації дебіторської заборгованості і т.і.), *а показниками розвитку – статистичні відносні величини темпу росту (приросту) базових показників.*

Крім власне фінансових показників та похідних від них фінансових коефіцієнтів розвиток може проявлятися в позитивній зміні якісних характеристик стану підприємства, яка не може бути відображена у вигляді відносної статистичної величини темпу росту або приросту (враховуючи описовий характер характеристики стану підприємства). Отже, при формуванні системи індикаторів розвитку доцільно розмежовувати кількісні та якісні показники, так як показники розвитку в них будуть різнитися. Так, для якісних показників показники розвитку можуть формуватися на засадах шкали: покращення – «+1», без змін – «0», погіршення – «-1».

Аналізуючи систему показників оцінки фінансового стану, що застосовується в методиках аналізу фінансової звітності, можна виокремити три групи показників розвитку: 1) показники, засновані на статтях фінансової звітності підприємства; 2) показники засновані на абсолютних та відносних показниках оцінки фінансового стану та фінансової ефективності діяльності підприємства; 3) показники, засновані на якісних характеристиках стану підприємства, отриманих внаслідок попереднього аналізу. Всі вони можуть бути визначені за даними фінансової звітності підприємства, отже є обліково-

забезпеченими, й тому в системі показників можуть бути віднесені до 1-ого рівня деталізації аналізу.

Крім того, за межами аналізу фінансової звітності залишається низка важливих показників та якісних характеристик стану підприємства, що також мають засвідчувати його розвиток. Це, зокрема стосується характеристик конкурентоспроможності, інвестиційної привабливості, кредитоспроможності, безпечності, і т.і. Вони потребують не тільки розвитку системи управлінського обліку для отримання необхідних даних, але й здійснення ґрунтовного аналізу та порівняння з іншими підприємствами. Проте, складовими перелічених якісних характеристик можуть бути кількісні, що стосуються безпосередньо підприємства, як наприклад, доля ринку, кількість замовників продукції (робіт, послуг) і т.і. Такі показники можуть бути віднесені до 2-го рівня деталізації аналізу.

Отже, система індикаторів розвитку підприємства має містити такі елементи: 1) *базові показники*, зміна яких віддзеркалює тенденції розвитку підприємства; 2) *критерії розвитку* – визначення вектору змін базових показників, що характеризує розвиток; 3) *показники розвитку*: для кількісних показників – темпи (індекси) росту базових показників, для якісних – шкала «+1, 0, -1».

Для визначення критеріїв та показників розвитку значення базових показників за звітний період (на звітну дату) порівнюються із значеннями відповідних показників у базовому періоді (на базову дату), прийнятими за базу порівняння.

При відборі показників до системи індикаторів розвитку (на першому рівні деталізації аналізу) доцільно дотримуватись таких принципових рекомендацій: 1) уникати надмірної деталізації (за статтями звітності) та дублювання показників, ідентичних за змістом; 2) обирати показники, для яких позитивні зміни мають однаковий вектор (збільшення або зменшення); 3) обирати показники, зміна яких може бути наслідком (проявом) процесів розвитку (або стагнації) підприємства.

На першому рівні деталізації аналізу пропонується така система показників розвитку підприємства, заснована на даних фінансової звітності та показниках її аналізу (табл. 4.1).

Таблиця 4.1 – Система індикаторів розвитку підприємства за даними фінансової звітності (джерело: авторська розробка за даними [155])

Базові показники	Джерело даних, модель визначення	Критерій розвитку	Показник розвитку <i>ip</i>
1	2	3	4
1. Показники, засновані на даних статей фінансової звітності			
Вартість майна (валюти балансу)	Ф.1. ряд. 1300	збільшення	темپ росту
Вартість власного капіталу	Ф.1. ряд. 1495	збільшення	темп росту
Вартість основних засобів	Ф.1. ряд. 1010	збільшення	темп росту
Вартість нематеріальних активів	Ф.1. ряд. 1000	збільшення	темп росту
Обсяг чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг)	Ф.2. ряд. 2000	збільшення	темп росту
Обсяг прибутку від операційної діяльності	Ф.2. ряд. 2190 (2195)	збільшення	темп росту
Обсяг чистого прибутку	Ф.2. ряд. 2350 (2355)	збільшення	темп росту
Обсяг чистого грошового потоку	Ф.3. ряд. 3400	збільшення	темп росту
2. Кількісні показники, засновані на даних аналізу фінансової звітності			
Рівень придатності основних засобів, %	Ф.1.ряд.1010./ ряд.1011	збільшення	темп росту
Власний оборотний капітал	Ф.1: ряд 1495- ряд.1095	збільшення	темп росту
Забезпеченість запасів власним оборотним капіталом	Ф.1.ряд: (1495-1095) /Ф.1.ряд.(1100+1170)	збільшення	темп росту
Коефіцієнт загальної ліквідності	Ф.1.(ряд.1195+1200) /Ф.1(ряд.1695+1700)	збільшення	темп росту
Коефіцієнт фінансової незалежності	Ф.1 ряд. 1495 / ряд.1900	збільшення	темп росту

Продовження таблиці 4.1

1	2	3	4
Коефіцієнт оборотності сукупних активів	Ф.2. ряд. 2000 / / Ф.1.ряд.1300	збільшення	темپ росту
Коефіцієнт оборотності запасів	Ф.2. ряд.2050 / / Ф.1. ряд.1100	збільшення	темп росту
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги	Ф.2. ряд. 2000 / /Ф.1 ряд.1125	збільшення	темп росту
Коефіцієнт продуктивності праці	Ф.2. ряд. 2000 / / Ф.2 ряд.2505+2510	збільшення	темп росту
Коефіцієнт фондівіддачі	Ф.2. ряд. 2000 / / ф.1 ряд. 1095	збільшення	темп росту
Коефіцієнт матеріалівіддачі	Ф.2. ряд. 2000 / / Ф.2. ряд. 2500	збільшення	темп росту
Рентабельність сукупних активів	Ф.2. ряд.2350 / / Ф.1. ряд.1300	збільшення	темп росту
Рентабельність власного капіталу	Ф.2. ряд.2350 / / ф.1 ряд. 1495	збільшення	темп росту
Рентабельність продукції	Ф.2. ряд. 2090/ряд.2050	збільшення	темп росту
Загальна рентабельність діяльності підприємства	Ф.2 ряд.2350/ряд.2000	збільшення	темп росту
3. Якісні показники, засновані на даних аналізу фінансової звітності			
Тип фінансової ситуації	Визначається за показниками покриття запасів та витрат різними джерелами фінансування	покращення	+1; 0; -1
Рівень фінансової безпеки (стійкості фінансового стану)	Визначається на основі моделей прогнозування банкрутства	покращення	+1; 0; -1

До запропонованої системи було навмисно відібрано ті базові показники, для яких критерієм (індикатором) розвитку є збільшення. Отже, нормативним значенням показника розвитку є індекс росту $> 1,0$.

Всі перелічені показники є загальновідомими в теорії та практиці економічного та фінансового аналізу [134, 136, 146, 147, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159]. Тому, наведення тут їх економічної сутності та змісту не має сенсу. Проте наведемо стисле обґрунтування віднесення саме цих показників до індикаторів розвитку підприємства.

Зростання вартості майна є загальноприйнятим слідством розвитку фінансово-господарської діяльності підприємства. Одночасне зростання вартості основних засобів – може свідчити про розширення виробничої бази для подальшого розвитку виробництва, а зростання рівня придатності основних засобів – про розширення на основі оновлення парку устаткування, зростання при цьому вартості нематеріальних активів може свідчити про нарощування інтелектуальної складової виробничої бази (або інтелектуального потенціалу).

Зростання вартості власного капіталу свідчить про збільшення власних джерел фінансування діяльності, зокрема інноваційної, що є слідством – або ефективної діяльності в попередньому періоді (що відобразиться у зростанні нерозподіленого прибутку), або залучення додаткового акціонерного капіталу (що може свідчити про зростання інвестиційної привабливості підприємства внаслідок розвитку).

Розвиток підприємства звісно віддзеркалюється у зростанні обсягів реалізації та фінансових результатів операційної та загальної діяльності. При впровадженні інноваційних технологій має зменшуватись питома собівартість продукції, що призводить до зростання питомого валового прибутку, а інновації в системі управління та збуту мають призводити до зростання обсягів реалізації, що в купі має проявлятися в зростанні прибутку операційної діяльності.

Показники ліквідності та фінансової незалежності не є прямими індикаторами розвитку підприємства, більш того в процесі розвитку (в сьогоденних умовах здійснення господарської, та зокрема інноваційної діяльності) можуть й погіршуватися. Проте, їх збереження на нормативному

рівні або покращення свідчать про високий рівень безпечності розвитку підприємства.

Розвиток за рахунок впровадження нових технологій та оптимізації процесів логістики, виробництва та збуту продукції, має призвести до скорочення тривалості операційного циклу, та відповідного зростання оборотності активів, запасів та дебіторської заборгованості. Якщо продукція конкурентоспроможна – вона не має довго накопичуватися та залишатися на складі готової продукції, та не має реалізовуватись на умовах не вигідного підприємству довгострокового товарного кредиту. Відповідно, розвиток та удосконалення технологічних та управлінських процесів на підприємстві має призвести до зростання продуктивності праці, фондо- та матеріаловіддачі.

І наприкінці, передумовою та метою будь яких процесів удосконалення роботи підприємства, як підприємницької структури, є підвищення фінансової ефективності діяльності та ефективності використання вкладеного капіталу. Отже, зростання показників рентабельності є одними з важливіших індикаторів розвитку, хоча і не засвідчують його інноваційний характер.

Якісні показники є скоріше додатковими у даній системі, так як майже всі їх кількісні складові в ній до того аналізуються. Проте, вони грають роль інтегральних показників, що дозволяють узагальнити результати аналізу. Отже, якщо спостерігається перехід від нестійкого фінансового стану до кризового, або від середнього рівня фінансової безпеки (середнього рівня ймовірності банкрутства) до низького (високого рівня ймовірності банкрутства) – навряд чи це є ознакою розвитку.

Додатково до розглянутої системи показників пропонується визначати (при необхідності) інтегральний показник розвитку підприємства, який може бути розраховано двома способами:

1) як підсумковий індекс розвитку – перемноженням індексів росту за всіма базовими показниками:

$$I_p = \prod ip_i \quad (4.1)$$

2) як середній показник розвитку – за моделлю середньої геометричної:

$$I_p = \sqrt[n]{\prod ip_i} \quad (4.2)$$

Значення інтегрального показника розвитку може бути об'єктом аналізу в динаміці за декілька періодів, контролю та моніторингу, а також порівняння з аналогічними показниками підприємств-контрагентів.

До переваг наведеної методики слід віднести такі: 1) вона дозволяє чітко ідентифікувати факти розвитку підприємства, виявити ключові «точки розвитку» та «точки стагнації»; 2) є повністю обліково-забезпеченою даними фінансової звітності, що дозволяє віднести її до інструментів моніторингу розвитку підприємства як внутрішніми, так і зовнішніми користувачами.

Визначення ступеню інноваційності розвитку та його зв'язку з інноваційними процесами на інноваційною діяльністю на підприємстві має відбуватися на наступних етапах аналізу.

4.3 Методичні засади формування системи індикаторів інноваційного розвитку за показниками аналізу інноваційної діяльності промислового підприємства

Проведене дослідження існуючих методик оцінки інноваційної діяльності дозволило визначити такі групи індикаторів за напрямками (об'єктами) аналізу: 1) аналіз інноваційної продукції (розробка, випуск, реалізація, якісні характеристики); 2) аналіз інноваційних процесів та технологій (впровадження, розробка та реалізація інноваційних технологій); 3) аналіз фінансової складової інноваційної діяльності (інноваційні витрати, інноваційні інвестиції, джерела фінансування інноваційної діяльності); 4) аналіз ефективності інноваційної діяльності.

Також було виявлено декілька рівнів деталізації аналізу:

- 1) аналіз інноваційної діяльності в цілому по підприємству (його інноваційної активності);
- 2) аналіз структури інноваційної діяльності підприємства;
- 3) аналіз окремих видів інновацій (продукції, проектів, процесів).

Отже, на першому рівні деталізації аналізу доцільно здійснення оцінки загальних показників інноваційної активності підприємства та визначення впливу інноваційної діяльності на розвиток підприємства.

На подальших рівнях деталізації аналізу має здійснюватися: 1) аналіз структури інноваційної діяльності (за видами інновацій, інноваційної продукції, інноваційних процесів, видом джерел фінансування інновацій, спрямуванням інноваційних витрат, тощо), який частково може бути заснований на даних фінансового та статистичного обліку, але у повному обсязі потребує даних управлінського обліку; 2) аналіз окремих інноваційних проектів та їх ефективності, що потребує даних управлінського обліку, систем бізнес-планування та бюджетування.

Основним джерелом облікової інформації системи індикаторів 1-го рівня мають стати існуючі дані фінансового та статистичного обліку, зокрема, наведені у формах фінансової звітності «Баланс» (Б), «Звіт про фінансові результати» (ЗФР) та формі статистичної звітності №1 «Інновація» (ІН).

Слід зазначити, що форма звітності № 1 «Інновація» (ІН), як та що застосовується в більшій мірі для макроекономічного статистичного аналізу, надає дуже обмежену інформацію для аналізу інноваційної діяльності підприємства, та її впливу на ефективність його фінансово-господарської діяльності. Вагома частка показників формі «Інновація» засвідчує лише факт («так» чи «ні») здійснення підприємством певного виду інноваційної діяльності, впровадження інноваційної продукції та технологій, що не супроводжується відповідними кількісними або вартісними показниками. Отже, за даними цієї форми можливо відстежити лише обмежену кількість загальних

показників інноваційної активності підприємства, та деякі показники структури інноваційної діяльності.

Як і в попередній системі показників (п. 4.2), система індикаторів інноваційної активності має містити такі групи: 1) показники, засновані на абсолютних значеннях статей обліку та звітності (в натуральному або грошовому виразі); 2) показники засновані на порівнянні певних статей фінансової та статистичної звітності (відносні показники); 3) показники, засновані на якісних характеристиках інноваційної діяльності, отриманих внаслідок попереднього аналізу.

Інноваційний розвиток підприємства проявляється в активізації інноваційної діяльності (зростанні інноваційної активності) та навпаки, активізація інноваційних процесів є передумовою інноваційного розвитку, це є взаємообумовлючі явища.

Отже, *індикаторами розвитку*, як і в попередній системі, є не самі значення показників інноваційної активності, а вектор їх змін, що характеризує розвиток. Безпосередньо показниками розвитку виступають відносні величини динаміки базових показників – індекси динаміки (індекси росту), нормативне значення яких становить $> 1,0$. Пропонована система показників 1-го рівня наведена в табл. 4.2.

Таблиця 4.2 – Система індикаторів інноваційної активності підприємства за даними фінансового та статистичного обліку (*джерело: авторська розробка*)

Базові показники	Джерело даних	Критерій розвитку	Показник розвитку
1	2	3	4
1. Абсолютні показники, засновані на даних фінансового та статистичного обліку та звітності			
Кількість видів інноваційної діяльності, в яких задіяне підприємство (від 0 до 9)	Ф.№1 «Інновація», ряд.101-109	збільшення	темп росту

Продовження таблиці 4.2

1	2	3	4
Кількість впроваджених інноваційних видів продукції	Ф.№1 «Інновація», ряд.204	збільшення	темп росту
Обсяг реалізованої інноваційної продукції (робіт, послуг)	Ф.№1 «Інновація», ряд.206	збільшення	темп росту
Обсяг реалізованої інноваційної продукції (робіт, послуг), нової для ринку	Ф.№1 «Інновація», ряд.207	збільшення	темп росту
Кількість придбаних нових технологій	Ф.№1 «Інновація», ряд.306	збільшення	темп росту
Кількість переданих нових технологій	Ф.№1 «Інновація», ряд.306	збільшення	темп росту
Загальний обсяг інноваційних витрат	Ф.№1 «Інновація», ряд.110	збільшення	темп росту
Обсяг інноваційних витрат на внутрішні НДР	Ф.№1 «Інновація», ряд.111	збільшення	темп росту
Обсяг витрат на об'єкти прав інтелектуальної власності	рах.123,124,125	збільшення	темп росту
2. Відносні показники, засновані на даних фінансового та статистичного обліку			
Частка реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі реалізації	Ф.1 Інновація, ряд.206	збільшення	темп росту
	Ф.2 ЗФР, ряд. 2000		
Частка інноваційної продукції нової для ринку в загальному обсязі реалізованої продукції	Ф.1 Інновація, ряд.207	збільшення	темп росту
	Ф.2 ЗФР, ряд. 2000		
Частка інноваційних витрат в загальному обсязі витрат підприємства	Ф.1 Інновація, ряд.110	збільшення	темп росту
	Ф.2 ЗФР, ряд.2550 або 2050+2130+2150+2180		
Рентабельність інноваційних витрат (за прибутком операційної діяльності)	Ф.2 ЗФР, ряд. 2190	збільшення	темп росту
	Ф.1 Інновація, ряд.110		
3. Якісні показники, засновані на попередніх розрахунках			
Рівень інноваційної активності	визначається на основі порівняння з середньостатистичним показником (на рівні регіону або держави)	зростання	+1; 0; -1

Як і в попередній розробці, показники до даної системи були відібрані за принципами: 1) облікової забезпеченості; 2) одновекторності позитивних змін; 3) необхідності та достатності (уникнення надмірної деталізації).

В якості показника ефективності в запропонованій системі зазначено рентабельність інноваційних витрат (як відношення прибутку операційної діяльності до інноваційних витрат підприємства). Цей вибір є обґрунтованим.

Сферою спрямування інноваційних витрат є, в першу чергу, операційна діяльність підприємства, де ефект від впровадження інновацій має проявлятися в зниженні питомих витрат операційної діяльності при бажаному зростанні обсягу реалізації продукції (робіт, послуг). Отже, визначення ефективності доцільне саме за показником фінансового результату операційної діяльності.

Як показали дослідження, проведені в п. 3.1 в статистичній формі звітності № 1 «Інновація» не міститься жодного показника ефекту або ефективності інноваційної діяльності. Дослідження методик оцінки інноваційної активності та інноваційної діяльності підприємств, проведені в п. 3.2 дозволили зробити висновок, що до показників ефективності інноваційної діяльності здебільшого відносять: 1) приріст відповідних фінансових показників та коефіцієнтів: вартості активів, основних засобів та нематеріальних активів; виручки від реалізації продукції, прибутку операційної діяльності та чистого прибутку; продуктивності праці, матеріаловіддачі та фондівіддачі; рентабельності активів та продукції; 2) показники ефективності окремих інноваційних проектів, або реалізації окремих видів інноваційної продукції.

Перші з перелічених вже були враховані в системі загальних індикаторів розвитку підприємства (п. 4.2), отже буде недоцільним їх дублювання в пропонованій системі індикаторів інноваційної активності. Другі можуть бути розраховані лише на наступних рівнях деталізації аналізу із застосуванням даних управлінського обліку в розрізі інноваційних проектів та окремих видів інноваційної продукції.

Враховуючи доступність більшості з запропонованих показників у відповідних звітах Держкомстату – в середньому по промисловості України, або у розрізі регіонів, доцільним є визначення в рамках аналізу якісного показника «рівень інноваційної активності підприємства». Для його розрахунку кожен із складових показників системи оцінки інноваційної активності порівнюється з аналогічним середньостатистичним показником, на основі отриманих відносних величин порівняння (індексів порівняння) із застосуванням моделі середньої геометричної визначається середній індекс порівняння. Відношення отриманого значення середнього індексу порівняння до «1» (яке віддзеркалює середньостатистичне значення) буде визначати якісну характеристику рівня інноваційної активності підприємства: 1) нижче середнього – при значенні індексу < 1 ; 2) на середньому рівні – призначенні індексу біля 1; 3) вище середнього – при значенні індексу > 1 .

Логічним завершенням аналізу є визначення інтегрального показника розвитку інноваційної активності (активізації інноваційної діяльності) підприємства *Iia*.

Однотипність побудови систем індикаторів розвитку дозволяє застосувати для визначення інтегрального показника розвитку інноваційної активності ті ж підходи та моделі (4.1 та 4.2), що були запропоновані у п. 4.2: 1) модель підсумкового індексу розвитку інноваційної активності – як добуток індексів росту за всіма базовими показниками; 2) модель середнього індексу розвитку інноваційної активності – як середня геометрична індексів інноваційної активності підприємства.

Отриманий інтегральний показник розвитку інноваційної активності також може бути порівняний з середньостатистичними значеннями.

Відтак, запропонована система показників є повністю обліково-забезпеченою даними фінансової та статистичної звітності, що дозволяє віднести її до інструментів моніторингу інноваційної активності підприємства як внутрішніми так і зовнішніми користувачами.

4.4 Методичні засади формування системи індикаторів інноваційного розвитку за показниками аналізу інноваційного потенціалу промислового підприємства та його складових

Інноваційний потенціал є третім ключовим складовим елементом інноваційного розвитку як об'єкта обліку та аналізу. Як і у випадку з інноваційною активністю, зростання інноваційного потенціалу та інноваційний розвиток є взаємообумовлюючими явищами. Отже, об'єктом аналізу має стати зміна інноваційного потенціалу підприємства.

З точки зору облікової забезпеченості інноваційний потенціал є найбільш складним з трьох. Як показали дослідження, проведені в п. 3.3, інноваційний потенціал, як об'єкт оцінки, розглядається як сукупність ресурсів (складових), при тому погляди на його структуризацію дуже різняться. Кожна складова містить в собі як кількісні, так і якісні елементи, деякі з яких можуть бути оцінені переважно експертним шляхом (наприклад, інноваційна культура, сприйняття інновацій персоналом, тощо). Така комплексність та багатовимірність обумовлює переважно якісний характер інтелектуального потенціалу, як інтегрального показника. Це викликає труднощі при побудові системи індикаторів розвитку інноваційного потенціалу.

По-перше, система індикаторів має бути побудована в розрізі ключових складових інноваційного потенціалу.

Узагальнення існуючих підходів до структуризації інноваційного потенціалу дозволило зробити висновок, що він уособлює в собі дві ключові складові: 1) інноваційні ресурси, необхідні для здійснення інноваційної діяльності (науково-дослідні, виробничі, технологічні, фінансові, маркетингові, кадрові) та 2) здатність підприємства (системи управління) формувати та використовувати ці інноваційні ресурси в інноваційній діяльності. При цьому ця здатність проявляється двічі – у так званому інтелектуальному потенціалі,

який а) є частиною інноваційних ресурсів (кадрових, науково-дослідних, інформаційних, організаційно-управлінських) та б) є фактором, що забезпечує використання інноваційного потенціалу. В свою чергу інноваційні ресурси можуть бути структуровані на дві складові: 1) фінансові та 2) матеріальні.

Отже, *інноваційний потенціал доцільно розглядати у розрізі трьох складових: 1) фінансова; 2) матеріальна; 3) інтелектуальна.* Цей підхід співпадає й з підходом до виокремлення ключових складових інноваційного розвитку підприємства, зазначеним в [108]. Якщо розглядати кожну складову як інтегральний якісний або кількісний показник – модель оцінки розвитку інноваційного потенціалу може мати вигляд, запропонований у табл. 4.3.

Таблиця 4.3 – Система індикаторів розвитку інноваційного потенціалу підприємства за складовими (джерело: авторська розробка)

Складові інноваційного потенціалу	Джерело даних	Критерій розвитку	Показник розвитку
Фінансовий потенціал	результати попереднього аналізу	зростання	+1; 0; -1
			темп росту
Матеріальний потенціал	результати попереднього аналізу	зростання	+1; 0; -1
			темп росту
Інтелектуальний потенціал	результати попереднього аналізу	зростання	+1; 0; -1
			темп росту
Інноваційний потенціал	сума (або індекс) показників розвитку за складовими	зростання	$-3 < \text{ІП} > +3$
			$\text{І}_{\text{ФП}} \times \text{І}_{\text{МП}} \times \text{І}_{\text{ІП}}$

Наступною методичною проблемою стає побудова системи індикаторів розвитку кожної з перелічених складових інноваційного потенціалу.

Фінансовий потенціал являє собою фінансові ресурси підприємства, необхідні для формування матеріального та інтелектуального потенціалу та здійснення інноваційної діяльності.

Для його оцінки можна скористатися методикою, запропонованою А. Трифіловою [84], в якій рівень інноваційного потенціалу пов'язується з

типом фінансової ситуації на підприємстві. На нашу думку ототожнення інноваційного потенціалу лише з фінансовим станом підприємства є недоречним (так як не враховуються інтелектуальна складова), проте запропонований підхід може застосовуватись при оцінці фінансового потенціалу.

Методика визначення типу фінансової ситуації на основі показників покриття запасів та витрат різними джерелами фінансування загально відома в практиці фінансового аналізу. В ній достатність власного оборотного капіталу для фінансування запасів та витрат характеризує абсолютну фінансову стійкість, достатність власного оборотного капіталу та довгострокових зовнішніх джерел фінансування – нормальний фінансовий стан, достатність власного оборотного капіталу, довгострокових позикових джерел та короткострокових кредитів – передкризовий (нестійкий) фінансовий стан, а недостатність перелічених джерел для фінансування запасів та витрат, та, отже залучення для цього поточної кредиторської заборгованості – характеризує кризовий фінансовий стан підприємства [153,155].

Якщо провести аналогію між типом фінансового стану (фінансової стійкості) підприємства та рівнем фінансового потенціалу (на засадах підходу запропонованого А. Трифіловою), то відповідно фінансовий потенціал може бути якісно охарактеризований як високий – за умов абсолютної фінансової стійкості, середній – за умов нормального фінансового стану, низький – за умов нестійкого фінансового стану, та «нульовий» – у випадку кризового фінансового стану (див. табл. 4.4).

Наведена методика є повністю обліково-забезпеченою та надає достатньо об'єктивну якісну оцінку фінансового потенціалу. Відповідно, його розвиток буде проявлятися у підвищенні його рівня, або збереженні на високому рівні.

Кількісна оцінка розвитку фінансового потенціалу при застосуванні наведеного підходу може базуватись на відповідних фінансових показниках, що характеризують тип фінансової ситуації.

Таблиця 4.4 – Якісна оцінка фінансового потенціалу підприємства (джерело: удосконалено на основі [84])

Достатність джерел фінансування для покриття запасів та витрат	Тип фінансової ситуації (стійкості)	Рівень фінансового потенціалу	Характеристика рівня фінансового потенціалу
Власний оборотний капітал	абсолютна фінансова стійкість	високий	висока забезпеченість власними ресурсами, інноваційний розвиток підприємство може здійснювати без зовнішніх позичань
Власний оборотний капітал та довгострокові позикові джерела	нормальна фінансова стійкість	середній	нормальна фінансова забезпеченість виробничого процесу необхідними ресурсами, для впровадження нових технологій потребує залучення певних позикових коштів
Власний оборотний капітал, довгострокові позикові джерела, короткострокові кредити	нестійкий фінансовий стан	низький	задовільна фінансова підтримка поточних запасів та витрат, проте реалізація інноваційного розвитку потребує значного зовнішнього фінансування
Недостатність перелічених джерел, фінансування за рахунок поточної кредиторської заборгованості	кризовий фінансовий стан	«нульовий»	дефіцит або відсутність джерел формування запасів та фінансування витрат

А саме: сумі власного оборотного капіталу (ВОК) та коефіцієнті покриття запасів власним оборотним капіталом (значення коефіцієнта більше 1 свідчить про абсолютну фінансову стійкість), або сумі чистого оборотного капіталу (ЧОК) та коефіцієнті покриття запасів чистим оборотним капіталом (значення якого більше за 1 свідчить про нормальний фінансовий стан). Індикаторами розвитку фінансового потенціалу є зростання означених показників (табл. 4.5). Відповідно, інтегральний показник розвитку фінансового потенціалу розраховується як добуток всіх показників (індексів) розвитку або як середній індекс (за моделлю середньої геометричної).

Таблиця 4.5 – Кількісна оцінка фінансового потенціалу підприємства (джерело: удосконалено на основі [155])

Базові показники	Розрахункова модель	Критерій розвитку	Показник розвитку
Власний оборотний капітал, тис.грн	Ф.1(Б) : ряд.1495-ряд.1095	збільшення	темپ росту
Чистий оборотний капітал, тис.грн.	Ф.1 (Б): ряд.1495-ряд.1095	збільшення	темп росту
Коефіцієнт покриття запасів власним оборотним капіталом	Ф.1 (Б).ряд: (1495-1095) /Ф.1 (Б).ряд.(1100+1170)	збільшення	темп росту
Коефіцієнт покриття запасів чистим оборотним капіталом	Ф.1 (Б).ряд: (1495-1095) /Ф.1 (Б).ряд.(1100+1170)	збільшення	темп росту

Матеріальний потенціал віддзеркалює стан матеріальної бази виробництва та її здатність до впровадження інноваційних процесів та виробництва інноваційної продукції. До основних показників розвитку матеріальної складової інноваційного потенціалу можна віднести наступні (табл. 4.6).

Таблиця 4.6 – Система індикаторів розвитку матеріального потенціалу підприємства

Базові показники	Розрахункова модель або джерело даних	Критерій розвитку	Показник розвитку
Частка оновлених (уведених) основних засобів (ОЗ) в загальній вартості ОЗ	вартість введених ОЗ/ середньорічна вартість ОЗ (за балансом)	збільшення	темп росту
Частка прогресивної техніки в загальній вартості машин та устаткування	вартість прогресивної техніки / загальна вартість машин та устаткування	збільшення	темп росту
Частка матеріальних необоротних активів (МНОА), задіяних в НДДКР	вартість МНОА, задіяних в НДДКР/ загальна вартість МНОА	збільшення	темп росту
Частка виробничих потужностей, що придатні до виготовлення інноваційної продукції	вартість потужностей здатних до виробництва інноваційної продукції / загальна вартість виробничих потужностей	збільшення	темп росту
Кількість впроваджених нових технологічних процесів	Ф.1 «Інновація», ряд. 304	збільшення	темп росту
Кількість впроваджених нових методів логістики, доставки бо розповсюдження продукції	дані статистичного обліку	збільшення	темп росту
Кількість впроваджених нових управлінських технологій (АСУ)	дані управлінського обліку	збільшення	темп росту
Частка автоматизованих процесів (технологічних, управлінських)	дані управлінського обліку	збільшення	темп росту

Відповідно, індекс розвитку матеріальної складової розраховується як інтегральний індекс (добуток індексів всіх складових) або як середній індекс.

Для проведення якісної оцінки матеріального потенціалу ті ж самі показники можуть оцінюватися в балах відповідно до шкали (табл. 4.7).

Таблиця 4.7 – Шкала якісної оцінки елементів матеріального потенціалу

Бальна оцінка	Якісна оцінка рівня матеріального потенціалу	Характеристика рівня матеріального потенціалу
0	«нульовий»	елемент потенціалу відсутній або вкрай низький
1	низький	потребує значних радикальних змін, класифікується як слабка сторона потенціалу
2	середній	в цілому задовільний стан, потребує незначних змін для доведення до нормативної моделі потенціалу
3	високий	задовільний стан, відповідає нормативній моделі потенціалу, класифікується як сильна сторона потенціалу із запасом невикористаних можливостей

Відповідно, при «якісному підході» до оцінки інтегральна оцінка матеріального потенціалу буде оцінюватись як середня арифметична оцінок його елементів, а її рівень пропонується визначати за такою шкалою (табл. 4.8):

Таблиця 4.8 – Шкала інтегральної якісної оцінки матеріального потенціалу

Значення інтегральної оцінки матеріального потенціалу	0-0,5	0,5-1,5	1,5-2,5	2,5-3,0
Якісна оцінка рівня матеріального потенціалу	«нульовий»	низький	середній	високий

Інтелектуальний потенціал – уособлює в собі як сукупність інтелектуальних ресурсів (кадрових, науково-дослідних, інформаційних,

організаційно-управлінських, що можуть бути певним чином обліковані), так і здатність до їх застосування в інноваційній діяльності (що є комплексною якісною характеристикою). Тому він досі є найскладнішим об'єктом аналізу.

Якісну оцінку інтелектуального потенціалу можливо здійснювати на засадах рекомендацій, наведених вище (див. табл. 4.7, табл. 4.8) у розрізі його складових елементів. Серед ключових елементів інтелектуального потенціалу фахівці визначають кадри (людський потенціал) та інтелектуальну власність, а також інформаційне забезпечення та інноваційну культуру. Втім, інтелектуальний потенціал та його поелементний склад є досі предметом наукових дискусій, як й всі категорії пов'язані з інтелектуальною складовою розвитку. Досі не існує будь-якого уніфікованого переліку елементів інтелектуального потенціалу та єдиного підходу до його декомпозиції. Узагальнюючи численні погляди фахівців можна стверджувати, що інтелектуальний потенціал – це сукупність всіх наявних інтелектуальних ресурсів, що містить в собі ще нереалізовані можливості інноваційного розвитку. Безперечно, визначальним інтелектуальним ресурсом у складі інтелектуального потенціалу є персонал (людський потенціал) з властивими йому знаннями, компетенціями, особистими зв'язками та іншими особистісними культурними, соціальними, фізичними та психологічними ознаками, які можуть використовуватись в процесах інноваційного розвитку підприємства. Другим за важливістю елементом інтелектуального потенціалу вважаються нематеріальні активи, зокрема об'єкти інтелектуальної власності, які, будучи об'єктами бухгалтерського обліку, можуть бути оцінені не тільки якісно, але й кількісно. Такий елемент інтелектуального потенціалу як інформаційне забезпечення може розглядатись як сукупність технічних та програмних засобів збору, обробки та передачі інформації – з точки зору кількісної оцінки, та як, наприклад, налагодженість та швидкість інформаційних потоків – з точки зору якісної оцінки.

Отже, при якісній оцінці інтелектуального потенціалу підприємства основним предметом оцінки має стати: 1) кваліфікація персоналу, її

відповідність завданням розвитку, фізично-психологічна сприйнятливність персоналу до інноваційних змін; 2) наявність, достатність та ефективність використання об'єктів інтелектуальної власності; 3) достатність та якість управлінської інформації, швидкість інформаційних потоків.

Можливості кількісної оцінки інтелектуального потенціалу лімітовані даними бухгалтерського обліку підприємства. Основні кількісні показники оцінки розвитку інтелектуального потенціалу, що можуть бути застосовані на 1-му рівні деталізації аналізу, наведені в табл. 4.9.

Таблиця 4.9 – Система кількісних індикаторів розвитку інтелектуального потенціалу підприємства (джерело: авторська розробка)

Базові показники	Розрахункова модель або джерело даних	Критерій розвитку	Показник розвитку
1	2	3	4
1. Показники, засновані на даних фінансового обліку та звітності			
Частка нематеріальних активів у необоротних активах підприємства	Ф.1.ряд.1000 / / ф.1.ряд.1095	збільшення	темп росту
Вартість прав на об'єкти інтелектуальної власності	рах. 123, 124,125	збільшення	темп росту
Частка об'єктів прав інтелектуальної власності у нематеріальних активах	рах.123, 124, 125 / / ф.1.ряд.1000	збільшення	темп росту
Частка програмного забезпечення у вартості нематеріальних активів	рах.127 / / ф.1. ряд 1000	збільшення	темп росту
Кількість придбаних ліцензій	Ф1 Інновація, ряд. 307	збільшення	темп росту
Кількість цілеспрямовано прийнятих на роботу кваліфікованих фахівців	Ф1 Інновація, ряд. 311	збільшення	темп росту

Продовження таблиці 4.9

1	2	3	4
кількість поданих заявок для одержання авторських свідоцтв та патентів	дані управлінського обліку	збільшення	темپ росту
2. Показники засновані на даних управлінського обліку			
Кількість зареєстрованих авторських свідоцтв, патентів ліцензій на закінчені НДДКР	дані управлінського обліку	збільшення	темп росту
Частка власних розробок підприємства у загальному обсязі інноваційної продукції	дані управлінського обліку	збільшення	темп росту
Частка персоналу, задіяного в НДДКР	дані управлінського обліку	збільшення	темп росту
Частка персоналу, задіяного в інноваційній діяльності	дані управлінського обліку	збільшення	темп росту
Частка працівників з вищою освітою, задіяних в інноваційній діяльності	дані управлінського обліку	збільшення	темп росту
Частка робітників, що пройшли стажування та підвищення кваліфікації	дані управлінського обліку	збільшення	темп росту
Частка персоналу, ознайомленого з стратегією інноваційного розвитку	дані управлінського обліку	збільшення	темп росту
Кількість нагород, отриманих підприємством та працівниками на конкурсах і виставках	дані управлінського обліку	збільшення	темп росту
Витрати на рекламу	дані управлінського обліку	збільшення	темп росту

Індекс розвитку інтелектуального потенціалу визначається як добуток темпів росту (індивідуальних індексів) або як середній темп росту базових показників запропонованої системи.

Інтегральний показник оцінки розвитку інноваційного потенціалу підприємства визначається як добуток або середнє (за моделлю середньої геометричної) індексів розвитку його складових: фінансового, матеріального та інтелектуального потенціалу.

Запропонований підхід до оцінки розвитку інноваційного потенціалу, заснований на його декомпозиції та формуванні систем індикаторів розвитку в розрізі трьох ключових складових, та наведені системи кількісних показників оцінки, складає методичний інструментарій аналізу інноваційного потенціалу підприємства на першому рівні деталізації.

В сукупності, запропоновані у дослідженні системи показників: індикаторів розвитку підприємства (за змінами фінансового стану), індикаторів розвитку інноваційної активності, індикаторів розвитку інноваційного потенціалу, методичні підходи до їх формування та рекомендації з облікового забезпечення, утворюють перший рівень системи аналітичних інструментів індикативного управління інноваційним розвитком промислового підприємства. Формування систем показників наступних рівнів деталізації аналізу потребує більш детальної декомпозиції визначених складових інноваційного розвитку та відповідних удосконалень системи управлінського обліку підприємства.

Висновки

В результаті проведеного дослідження обґрунтовано методичні засади та розроблено рекомендації з формування системи аналітичних інструментів управління інноваційним розвитком промислового підприємства.

1. Визначено, що система аналітичних інструментів управління інноваційним розвитком має містити дві складові: 1) аналітичну – систему індикаторів інноваційного розвитку підприємства; 2) облікову – систему інструментів обліку інноваційного розвитку, яка має забезпечити аналітичну систему необхідним обліковими даними. Відповідно, процес формування системи аналітичних інструментів управління інноваційним розвитком підприємства має здійснюватись послідовно у двох напрямках (етапах): 1) обґрунтування індикаторів інноваційного розвитку, необхідних системі управління для діагностики та моніторингу інноваційного розвитку, зміст яких обумовлює вимоги до системи облікових інструментів; 2) визначення необхідних облікових даних та формування (удосконалення) відповідних облікових інструментів в системі обліку підприємства. Запропоновано відповідну загальну схему побудови системи аналітичних інструментів управління інноваційним розвитком промислового підприємства.

2. Обґрунтовано, що аналіз інноваційного розвитку має здійснюватися, відповідно до визначених ключових складових інноваційного розвитку за трьома основними напрямками (етапами): 1) аналіз розвитку підприємства, тобто його стану та якісних змін; 2) аналіз розвитку інноваційної діяльності; 3) аналіз розвитку інноваційного потенціалу підприємства, а кожний напрям аналізу має здійснюватися на декількох рівнях деталізації з розробкою систем показників для кожного рівня. Розроблено модель системи показників – індикаторів інноваційного розвитку підприємства.

3. Відповідно до розробленої моделі обґрунтовано методичні засади та рекомендації щодо формування трьох складових системи індикаторів інноваційного розвитку. Визначено, що критеріями (індикаторами) розвитку є зміна базових показників (фінансового стану, інноваційної діяльності, інноваційного потенціалу), що має позитивний характер, а показниками розвитку – статистичні відносні величини темпу росту (приросту) базових показників. Обґрунтовано, що система індикаторів інноваційного розвитку підприємства має містити такі елементи: 1) базові показники, зміна яких

віддзеркалює тенденції інноваційного розвитку підприємства за складовими: зміна стану підприємства, розвиток інноваційної діяльності, розвиток інноваційного потенціалу; 2) критерії розвитку – визначення вектору змін базових показників, що характеризує розвиток; 3) показники розвитку: для кількісних показників – темпи (індекси) росту базових показників, для якісних – показники за обраною шкалою бальної оцінки.

4. Запропоновано принципові рекомендації щодо відбору показників до системи індикаторів розвитку, на підставі яких розроблено системи показників аналізу: 1) розвитку підприємства за даними фінансової звітності; 2) інноваційної активності підприємства за даними фінансового та статистичного обліку; 3) розвитку інноваційного потенціалу підприємства за складовими: розвиток фінансового потенціалу, розвиток матеріального потенціалу; розвиток інтелектуального потенціалу, а також рекомендації щодо їх застосування та облікового забезпечення. В сукупності, розроблені системи показників, методичні підходи до їх формування та рекомендації з облікового забезпечення, утворюють перший рівень системи аналітичних інструментів індикативного управління інноваційним розвитком промислового підприємства. Формування систем показників наступних рівнів деталізації аналізу потребує більш детальної декомпозиції визначених складових інноваційного розвитку та відповідних удосконалень системи управлінського обліку підприємства, та є предметом подальших досліджень.

Запропоновані розробки мають завершений характер та практичну цінність як складові комплексної методики аналізу інноваційного розвитку та системи інформаційно-аналітичного забезпечення управління інноваційним розвитком промислових підприємств.

ВИСНОВКИ

В монографії наведено наукове обґрунтування теоретичних засад, методичних підходів та рекомендацій з формування системи аналітичних інструментів управління інноваційним розвитком промислового підприємства.

1. *Інноваційний розвиток підприємства* є комплексним та дуже складним об'єктом управління, що *потребує декомпозиції для побудови ефективної системи управління в розрізі його ключових складових, як окремих об'єктів управління*. Такими складовими, що тісно пов'язані між собою в процесі інноваційного розвитку, але можуть виступати окремими об'єктами управління та аналізу, в ході дослідження визначені: 1) *інноваційна діяльність підприємства* (що охоплює в собі інновації, інноваційні процеси, інноваційні проекти, що можуть бути керовані) – результати інноваційної діяльності можуть проявлятися в показниках інноваційної активності, ефективності інноваційних проектів і т.і.; 2) *інноваційний потенціал підприємства* (що являє собою ресурсну складову інноваційного розвитку, охоплює матеріальний та інтелектуальний потенціал інноваційного розвитку, та здатність системи управління ефективно використовувати цей потенціал для досягнення цілей розвитку) – процес формування та використання інноваційного потенціалу є окремим об'єктом управління, де зокрема здійснюється оцінка інноваційного потенціалу; 3) *якісні зміни стану підприємства*, що виступають як передумовою інноваційного розвитку (покращення фінансового стану, реорганізація системи управління та ринкових зв'язків, та ін. для забезпечення формування інноваційного потенціалу та здійснення ефективної інноваційної діяльності), так і метою та результатом інноваційного розвитку (розвиток підприємства на засадах інноваційної діяльності, впровадження інновацій віддзеркалюється в підвищенні ефективності його діяльності, укріпленні ринкових позицій і т.і).

2. *Обґрунтовано концептуальні засади інформаційно-аналітичного та обліково-аналітичного забезпечення управління інноваційним розвитком підприємства та визначено перелік необхідних інструментів управління інноваційним розвитком в системі обліку та аналізу. Система інформаційно-аналітичного забезпечення управління містить в якості складових систему обліково-аналітичного забезпечення і систему інформаційного забезпечення, де перша має переважно методичний характер та становить змістовне ядро, а друга – переважно технічний характер та є обслуговуючою. Система обліково-аналітичного забезпечення управління інноваційним розвитком підприємства являє собою єдність систем обліку, аудиту та аналізу, взаємодіючих та поєднаних через інформаційні потоки в процесі формування та передачі оперативної та якісної обліково-аналітичної інформації для забезпечення обґрунтованості та ефективності прийняття управлінських рішень у системі управління інноваційним розвитком, зокрема інноваційною діяльністю, інноваційним потенціалом та якісними змінами стану підприємства. Основними аналітичними інструментами в управлінні інноваційним розвитком підприємства визначено: 1) аналітичний інструментарій оцінки якісних змін стану підприємства за даними фінансової звітності; 2) аналітичний інструментарій оцінки інноваційної діяльності; 3) аналітичний інструментарій оцінки інноваційного потенціалу підприємства. До основних облікових інструментів в управлінні підприємством та процесами його розвитку віднесено: 1) реєстри обліку; 2) план рахунків синтетичного та аналітичного обліку, зокрема управлінського; 3) облікову політику; 4) фінансову, статистичну та управлінську звітність. Вирішення завдань системи обліково-аналітичного забезпечення управління інноваційним розвитком підприємства потребує розв'язання існуючих методичних проблем як у системі обліку – щодо об'єктивного відображення результатів інноваційних процесів та розвитку, так і у системі економічного аналізу, де досі не є остаточно сформованим аналітичний інструментарій оцінки інноваційного розвитку підприємств.*

3. Аналіз існуючого методичного, зокрема, статистичного забезпечення оцінки інноваційного розвитку промислових підприємств, та аналізу його складових (інноваційної діяльності (активності) та інноваційного потенціалу), показав відсутність системи інструментів аналізу інноваційного розвитку на мікрорівні, відсутність як єдиного підходу так і єдиного інструментарію аналізу його складових. Серед визначених недоліків ключовими є відсутність зв'язку в аналізі розвитку підприємства з оцінкою його інноваційності, а в аналізі інноваційної діяльності підприємства – з оцінкою її впливу на розвиток. Узагальнення сукупності існуючих показників оцінки інноваційної діяльності підприємств дозволило визначити: 1) рівні деталізації аналізу: а) аналіз інноваційної діяльності в цілому по підприємству (інноваційної активності); б) аналіз структури інноваційної діяльності підприємства; в) аналіз окремих видів інновацій (продукції, проектів, процесів); 2) основні напрямки аналізу: а) аналіз інноваційної продукції (розробка, випуск, реалізація, якісні характеристики); б) аналіз інноваційних процесів та технологій (впровадження, розробка та реалізація інноваційних технологій); в) аналіз фінансової складової інноваційної діяльності (інноваційні витрати, інноваційні інвестиції, джерела фінансування інноваційної діяльності); г) аналіз ефективності інноваційної діяльності. Узагальнення точок зору науковців щодо сутності інноваційного потенціалу, які лежать в основі підходів та методик до його оцінки, дозволило визначити: 1) ключові складові інноваційного потенціалу, як об'єкти оцінки: а) інноваційні ресурси, необхідні для здійснення інноваційної діяльності (науково-дослідні, виробничі, технологічні, фінансові, маркетингові, кадрові); б) здатність підприємства (системи управління) формувати та використовувати ці інноваційні ресурси в інноваційній діяльності; 2) двоетапний підхід до оцінки, яка на першому етапі здійснюється в розрізі складових елементів (різновидів інноваційних ресурсів) із застосуванням як кількісних, так і якісних показників, що їх характеризують, а на другому – за інтегральним показником. *Обірунтовано, що оцінка інноваційного розвитку підприємства потребує формування ієрархічної системи аналітичних*

інструментів на засадах застосування як кількісних, так і якісних показників, структурованих за складовими об'єктами аналізу (критеріями якісних змін стану підприємства, складовими інноваційної діяльності та інноваційного потенціалу).

4. Розроблено методичні рекомендації з формування системи аналітичних інструментів управління інноваційним розвитком підприємства. Визначено, що система аналітичних інструментів управління інноваційним розвитком має містити дві складові: 1) аналітичну – систему індикаторів інноваційного розвитку підприємства; 2) облікову – систему інструментів обліку інноваційного розвитку, яка має забезпечити аналітичну систему необхідним обліковими даними. Формування системи аналітичних інструментів управління інноваційним розвитком має здійснюватись послідовно у двох напрямках: 1) обґрунтування індикаторів інноваційного розвитку, необхідних системі управління для діагностики та моніторингу інноваційного розвитку, зміст яких обумовлює вимоги до системи облікових інструментів; 2) визначення необхідних облікових даних та формування (удосконалення) відповідних облікових інструментів в системі обліку підприємства. Запропоновано загальну схему побудови системи аналітичного забезпечення управління інноваційним розвитком промислових підприємств.

Обґрунтовано, що аналіз інноваційного розвитку має здійснюватися за 3-ма основними напрямками (етапами): 1) аналіз розвитку підприємства – аналіз стану підприємства та його якісних змін; 2) аналіз розвитку інноваційної діяльності; 3) аналіз розвитку інноваційного потенціалу підприємства, та на декількох рівнях деталізації з розробкою систем показників для кожного рівня. *Розроблено модель системи показників – індикаторів інноваційного розвитку підприємства. Відповідно до моделі обґрунтовано рекомендації з формування трьох складових системи індикаторів інноваційного розвитку: 1) системи показників аналізу змін стану підприємства; 2) системи показників аналізу інноваційної діяльності; 3) системи показників оцінки інноваційного потенціалу та їх облікового забезпечення.*

Визначено, що критеріями (індикаторами) розвитку є зміна базових показників (фінансового стану, інноваційної діяльності, інноваційного потенціалу), що має позитивний характер, а показниками розвитку – статистичні відносні величини темпу росту (приросту) базових показників. Запропоновано, що система індикаторів інноваційного розвитку підприємства має містити такі елементи: 1) базові показники, зміна яких віддзеркалює тенденції інноваційного розвитку підприємства за складовими: зміна стану підприємства, розвиток інноваційної діяльності, розвиток інноваційного потенціалу; 2) критерії розвитку – визначення вектору змін базових показників, що характеризує розвиток; 3) показники розвитку: для кількісних показників – темпи (індекси) росту базових показників, для якісних – показники за обраною бальною шкалою. Обґрунтовано принципові рекомендації щодо відбору показників до системи індикаторів розвитку (на першому рівні деталізації аналізу), зокрема: 1) уникання надмірної деталізації та дублювання показників, ідентичних за змістом; 2) відбір показників, для яких позитивні зміни мають однаковий вектор; 3) відбір показників, зміна яких може бути наслідком (проявом) процесів розвитку (або стагнації) підприємства.

На підставі означених рекомендацій *запропоновано*: 1) *систему показників аналізу розвитку підприємства* за даними фінансової звітності, рекомендації з її застосування та облікового забезпечення; 2) *систему показників аналізу інноваційної активності підприємства* за даними фінансового та статистичного обліку та рекомендації з її застосування; 3) *систему показників оцінки розвитку інноваційного потенціалу підприємства* за складовими: розвиток фінансового потенціалу, розвиток матеріального потенціалу; розвиток інтелектуального потенціалу, та рекомендації з її застосування та облікового забезпечення.

Запропоновані розробки мають завершений характер та практичну цінність як складові комплексної методики аналізу інноваційного розвитку та системи інформаційно-аналітичного забезпечення управління інноваційним розвитком промислових підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вікіпедія: вільна енциклопедія. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/Інновації>.
2. Шумпетер Й. Теорія економічного розвитку: избранне / Й. Шумпетер. – М. : ЕКСМО, 2008. – 157 с.
3. Rathwell R., Cardiner P. Invention, innovation, re-innovation and the role of the user // *Techonovation*. – 1985. – 3. – Р. 131–180.
4. Tidd J., Bessant J., Pavitt K. *Managing innovation*. – John wiley & Sons, LTD, Chichester, 2001.
5. Друкер П. Управління у час глибоких змін / П. Друкер // Аналітичний журнал з менеджменту «Синергія». – 2001. – № 1 (2). – С. 3–7.
6. Санто Б. Інновація як средство економічного розвитку / Б. Санто – М. : Прогрес, 1990. – 291 с.
7. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями / Б. Твисс; [сокр. пер. с англ. ; авт. предисл. и науч. ред. К. Ф. Пузыня]. – М.: Экономика, 1989. – 271 с.
8. Hippel V. L. U. S. high technology trade and competitiveness. *Staf-freport* / [U.S. Departament of Commerce]. – 1985.
9. Freeman C. *The Economics of Industrial innovation* / C. Freeman, L. Soete – [3 edit]. – London : Cassel, 1997. – 470 p.
10. Портер М. Конкуренція : [учебное пособие] / М. Портер ; пер. с англ. – М. : Вильямс, 2001. – 495 с.
11. Руководство Осло. Рекомендации по сбору и анализу данных по инновациям. – 3-е изд., совместная публикация ОЭСР и Евростат. – М.: Центр исследований и статистики науки, 2006. – 192 с.
12. Антонюк Л.Л. Інновації : теорія, механізм розробки та комерціалізації : [монографія] / Л.Л. Антонюк, А. М. Поручник, В. С. Савчук– К. : КНЕУ, 2003. – 394 с.

13. Афонин И.В. Управление развитием предприятия : стратегический менеджмент, инновации, инвестиции, цены: [учебное пособие] / И.В. Афонин / – М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К⁰», 2002. – 380с.
14. Бланк И.А. Управление инвестициями предприятия / И.А. Бланк – К.: Ника – Центр, Эльга, 2003. – 480 с.
15. Будникевич И.Г. Становление регионального рынка инноваций в Украине/ И.М. Будникевич, И.М. Школа / – Ин-т региональных досл. НАН Украины. – Чернив.: Зеленая Буковина, 2002. – 200 с.
16. Економічна енциклопедія. – К. : Академія, 2000. – Т. 1. – 656 с.
17. Ильенкова С.Д. Инновационный менеджмент : [учеб. для вузов] / С.Д. Ильенкова – М. : Банки и биржи : ЮНИТИ, 1997. – 327 с.
18. Кондратьев Н.Д. Главные проблемы экономической статики и динамики / Н. Д. Кондратьев – М. : Экономика, 1992. – С. 27–32.
19. Концепция межгосударственной инновационной политики государств – участников Содружества Независимых Государств на период до 2005 г. // Инновация. – 2001. – № 7. – С. 4–8.
20. Кузьмін О.Є. Інвестиційна та інноваційна діяльність : [монографія] / (О.Є. Кузьмін, С. В. Князь, Н. В. Тувакова, А. Я.Кузнецова) ; за наук. ред. проф., д-ра екон. наук О. Є. Кузьміна. – Львів : ЛБІ НБУ, 2003. – 233 с.
21. Лапко О. Інноваційна діяльність в системі державного регулювання : [монографія] / О. Лапко – К. : Ін-т екон. прогнозування НАН України, 1999. – 254 с.
22. Мединский В. Инновационный менеджмент / В.Мединский – М. : Инфра–М, 2002. – 232 с.
23. Морозов Ю. Инновационный менеджмент / Ю. Морозов – М. : ЮНИТИ–ДАНА, 2000. – 146 с.
24. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: стат. збірник / Держкомстат України. – К., 2002. – 314 с.

25. Покропивний С.Ф. Інноваційний менеджмент у ринковій системі господарювання / С.Ф. Покропивний // Економіка України. – 1995. – № 2. – С. 24.
26. Закон України «Про інноваційну діяльність» // Голос України. – 2002. – № 144. – С. 10–15.
27. Фатфутдинов Р.А. Конкуренентоспособность: экономика, стратегия, управление / Р.А. Фатфутдинов – М. : ИНФРА-М, 2000. – 312 с.
28. Хучек М. Приватизация и инновации / М. Хучек // Российский эконом. журн. – 1994. – № 2. – С. 6–8.
29. Черваньов Д.М. Менеджмент інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств України / Д. М. Черваньов, Л. І. Нейкова. – К.: Знання, 2002. – 514 с.
30. Чухрай Н.І. Формування інноваційного потенціалу підприємства : маркетингове та логістичне забезпечення : [монографія] / Н.І. Чухрай – Львів : НУ «Львівська політехніка», 2002. – 316 с.
31. Яковец Ю.В. Эпохальные инновации XXI века / Ю.В. Яковец – М.: Экономика, 2004. – 444 с.
32. Завлин П.Н. Инновационный менеджмент: [справочное пособие] / П.Н.Завлин.; под ред. П.Н. Завлина, А.К. Казанцева, Л.Э Миндели. – [изд. 2-е, перераб. и доп.]. – М.: ЦИСН, 1998. – 475 с.
33. Інноваційна трансформація промислового сектору економіки України та механізми її регулювання: Монографія / С.В. Філіппова, Л.О. Волощук, Г.А. Смоквіна, С.О. Черкасова, Н.М. Сімакова; під ред. С.В. Філіппової – Одеса: «ВМВ», 2009. – 180 с.
34. Филиппова С.В. Трансформационные процессы в промышленном производстве / С.В. Филиппова. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2005. – 416 с.
35. Волощук Л.О. Активізація інноваційно-спрямованого інвестування у промисловості України : дис. канд. екон. наук : 08.02.02 / Л.О. Волощук – Одеса, 2004. – 272 с.
36. Станіславик О.В. Оцінювання інноваційного потенціалу промислових підприємств України : [монографія] / О.В. Станіславик; під ред. С.В. Філіппової. – Одеса : ТЕС, 2007. – 140 с.

37. Смоквіна Г.А. Формування політики інноваційно-інвестиційного розвитку регіону в умовах його ринкової трансформації (на прикладі Одеського регіону) : дис. кандидата екон. наук : 08.00.05 / Г.А. Смоквіна – О., 2009. – 246 с.
38. Дихтль В. Практический маркетинг: Учеб. Пособие / В. Дихтль, Х. Хершген; пер. с нем. И.С. Минко. – М.: Высшая школа, 1996. – 255 с.
39. Водачек Л. Стратегия управления инновациями на предприятии: Сокр. пер. со словац. / Л. Водачек., О. Водачкова. – М.: Экономика, 1989. – 167 с.
40. Соколов Д.В. Предпосылки анализа и формирования инновационной политики / Д.В. Соколов, А.Б. Титов, Н.М. Шабанова – СПб.: ГУЭФ, 1997. – С. 32.
41. Гвишиани Д.М. Теоретические аспекты исследований инновационного процесса и формирования инновационной политики // Инновационная политика развитых капиталистических государств. / Д.М. Гвишиани, В.И. Громека. – М.: ВМИИСИ, 1990. – С. 5.
42. Пригожин А.И. Нововведения: стимулы и препятствия (социальные проблемы инноватики) / А.И. Пригожин. – М.: Политиздат, 1989. – 206с.
43. Азгальдов Г.Г. Интеллектуальная собственность, инновации и квалиметрия / Г.Г. Азгальдов, А.В. Костин // Экономические стратегии, 2008. – № 2(60). – С. 162–164.
44. Гугелев А.В. Мотивация к высокоэффективному и качественному труду / А.В. Гугелев // Система обеспечения качества продукции: трудовая теория потребительской стоимости. – М.: Изд-во стандартов, 1993.– С. 196.
45. Лапин Н.И. Актуальные проблемы исследования нововведений / Н.И. Лапин // Социальные факторы нововедении в организационных системах. – М.: 1985.– С. 150.
46. Крамської Д.Ю. Аналіз та удосконалення економічного змісту понять інновації і інноваційний розвиток / Д.Ю. Крамської, В.А. Кучинський // Вісник НТУ «ХП». Серія: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Х.: НТУ «ХП», 2013. – № 22(995) .– С. 22-33.
47. Schumpeter J. Essays on entrepreneurs, innovators, business cycles and the evolution of capitalism. / Schumpeter J. ; edited by Richard Clemence // Transaction publishers. – 1989. – 342 p.

48. Evolutionary and Neo-Schumpeterian Approaches to Economics / edited by L. Magnusson // Kluwer Academic Publishers, USA. – 1994. – 324 p.
49. П'ятницька, Г.Т. Інноваційний розвиток організацій: невід'ємні складові та чинники впливу / Г.Т. П'ятницька // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2013. – № 3. – С. 76-91.
50. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры) / Й. Шумпетер; пер.с англ. – М. : Прогресс, 1982. – 455 с.
51. Маркетинг. Менеджмент. Інновації : монографія / за заг. ред. д.е.н., проф. С.М. Ілляшенка. – Суми : ТОВ «ТД «Папірус», 2010. – 624 с.
52. Гриньова В.М. Організаційні проблеми інноваційної діяльності на підприємствах: монографія / В.М. Гриньова, В.В. Власенко. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2005. – 200 с.
53. Основы инновационного менеджмента: теория и практика / под ред. П.Н. Завлина. – М. : ОАО «НПО «Издательство «Экономика», 2000. – 475 с.
54. Балабанов И.Т. Инновационный менеджмент: учеб. пос. / И.Т. Балабанов. – СПб. : Питер, 2001. – 304 с.
55. Захарченко В.І. Інноваційний менеджмент: теорія і практика в умовах трансформації економіки: навч. посіб. / В.І. Захарченко, Н.М. Корсікова, М.М. Меркулов. – К. : Центр навчальної літератури, 2012. – 448 с.
56. Janáková H. Creative management and innovation / Hana Janáková // Creative and Knowledge Society. – August, 2012. – Volume 2, Issue 1. – P. 95–112.
57. Гумба Х.М. Теоретические основы инновационного развития предприятий строительной отрасли : монография / Х.М. Гумба; МОН РФ, ФГБОУ ВПО «Моск. гос. строит. ун-т». – М. : МГСУ, 2012. – 200 с.
58. Найдюк В.С. Сутність та передумови інноваційного розвитку підприємств / В.С. Найдюк // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2013. – № 3. – С. 251–263.
59. Lesáková L. Innovations in Small and Medium Enterprises in Slovakia / Ľubica Lesáková // Acta Polytechnica Hungarica. – 2009. – Vol. 6, No. 3. – P. 23-34.

60. Рогоза М.Є. Стратегічний інноваційний розвиток підприємств: моделі та механізми: монографія / М.Є. Рогоза, К.Ю. Вергал. – Полтава: РВВ ПУЕТ, 2011. – 136 с.
61. Мочерний С.В. Методологія економічного дослідження : монографія / С.В. Мочерний. – Львів : Світ, 2001. – 416 с.
62. П'ятницька Г.Т. Управління підприємством в епоху глобалізму: монографія / Г.Т. П'ятницька. – К. : Логос, 2006. – 568 с.
63. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика /За ред. д-ра екон. наук, проф. Л.І. Федулової. – К.: Основа, 2005. – 552 с.
64. Проблеми управління інноваційним розвитком підприємства у транзитивній економіці: монографія / за аг.ред. д.е.н., проф. С.М. Ілляшенка. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. – 582с.
65. Ильяшенко С.Н. Инновационное развитие субъектов хозяйственной деятельности / С.Н. Ильяшенко // Механізм регулювання економіки, економіка природокористування, економіка підприємства та організація виробництва. – 2000. – Випуск 1. – Суми. – С. 110–116.
66. Кибиткин А.И. Концептуальный подход к оценке инновационного развития предприятия / А.И. Кибиткин, М.Н. Чечурина // Вестник МГТУ. – 2011. – Том 14, № 2. – С. 427–434.
67. Підкамінний І.М. Системні фактори впливу на інноваційний розвиток підприємства / І.М. Підкамінний, В.С. Ціпуринда // Ефективна економіка. – 2011. – № 3.
68. Борисова И.С. Основы инновационного развития предприятий / И.С. Борисова // Известия ПГПУ им. В.Г. Белинского. – 2011. – № 24. – С. 225–229.
69. Поляков С.Г. Модель инновационного развития предприятия / С.Г. Поляков, И.М. Степанов // Инновации. – 2003. – № 2–3. – С. 36–38.
70. Федулова І.В. Синергетична еволюційна модель інноваційного розвитку підприємства / І.В. Федулова // Наук. пр. Нац. ун-ту харч. технологій. – 2010. – № 36. – С. 114–118.

71. Погорелов Ю.С. Оцінювання та моделювання розвитку підприємства : монографія / Ю.С. Погорелов. – Луганськ : Глобус, 2010. – 512 с.
72. Касс М.Е. Формирование стратегии инновационного развития предприятия на основе управления нематериальными активами: монография / М.Е. Касс. – Н. Новгород: ННГАСУ, 2011. – 159 с.
73. Заглумина Н.А. Формирование инструментария оценки уровня инновационного развития предприятия: автореф. дисс. на соискание ученой степени к.э.н.: 08.00.05 / Н.А. Заглумина. – Н. Новгород, 2011. – 26 с.
74. Адаменко О.А. Концептуальні засади інноваційного розвитку підприємств / О.А. Адаменко // Наукові праці Національного у-ту харчових технологій. – 2010. – № 35. – С. 5-10.
75. Поповенко Н. Оценка инновационного потенциала хозяйственной системы / Н. Поповенко, Э. Забарная // Бизнес-Информ. – 1998. – № 3. – С. 51–52.
76. Мороз О.С. Формування системи показників для оцінювання інноваційного розвитку підприємства / О.С. Мороз // Экономика Крыма. – 2012. – № 3(40). – С. 263-266.
77. Пілявоз Т.М. Інноваційний розвиток підприємства як важливий аспект розвитку економіки / Т.М. Пілявоз // Інноваційна економіка: Всеукр. наук.-вироб. журнал. – 2012. – № 4. – С. 185-190.
78. Інноваційний менеджмент: навч. посіб. / В.В. Стадник, М.А. Йохна. – К. : Академвидав, 2006. – 463 с. – (Альма-матер). – Бібліогр. : С. 441–447.
79. Фонотов А.Г. Россия: От мобилизационного общества к инновационному / А.Г. Фонотов. – М. : Наука, 1993. – 272 с.
80. Механизмы инновационного развития предприятия : инноватика / В. Баранчев, Л. Мартынов, А. Рузанкин, А. Степанов // Изобретательство. – 2002. – № 7. – С. 9–17.
81. Николаев А. Инновационное развитие и инновационная культура / А. Николаев // Проблемы теории и практики управления. – 2001. – № 5. – С. 57–63.

82. Пашута М.Т. Інновації: понятійно-термінологічний апарат, економічна сутність та шляхи стимулювання. Навчальний посібник / М.Т. Пашута, О.М. Шкільнюк /. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 118с.
83. Трифилова А.А. Оценка эффективности инновационного развития предприятия. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 304 с.
84. Мызрова О.А. Развитие и современное состояние теории инновации. / О.А. Мызрова // Вестник саратовского государственного технического университета – 2006. – №3 (15). – С. 152–162
85. Сербенівська А.Ю. Сутність та значення інноваційних процесів в діяльності підприємств. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?Op=1&z=1690>
86. Матохин В.В. Технология коммерциализации результатов интеллектуальной деятельности в научно-технической сфере / В.В. Матохин // Инновации. – 2001. – №8. С.59–62
87. Завлин П.Н. Инновационная деятельность в современных условиях / П.Н. Завлин // Инновации. – 2001. – № 8 – С.45
88. Евсеева Л.А. Стратегия инновационной деятельности за рубежом. / Л.А. Евсеева, А. Ф. Сергеев //Инновации. – 2002. – № 4. – С. 59
89. Ильина И.А. Разработка методических подходов и определение уровня инновационной восприимчивости производственных субъектов АПК / И.А. Ильина, Е.А. Егоров, В.А. Миранчук, О.П. Миронова// Инновационная экономика. – 2005. – № 9. – С. 12–17
90. Мендрул А.Г. Формы и приоритеты инновационного процесса в контексте государственного регулирования / А.Г. Мендрул // Инновации. – 2007. – № 8. – С. 57–59
91. Корчагин А.Д. Значение и роль малого бизнеса в инновационном процесс / А.Д. Корчагин, Ю.Г. Смирнов // Инновации. – 2002. -№5 (52). – С. 23–29
92. Монастырний Е.А. Термины и определения в инновационной сфере / Е.А. Монастырний // Инновации. – 2008, – №2, с. 28–31

93. Жариков И.А. Управление инновационными процессами: учебное пособие / В.В. Жариков, И.А. Жариков, В.Г. Однолько, А.И. Евсейчев / – Тамбов : Изд-во Тамб. гос. техн. унта, 2009. – 180 с. – С. 123–138
94. Федулова Л.І. Менеджмент організацій: Підруч. / Л.І. Федулова / – К.: Либідь, 2003. – 448 с.
95. Шаперенков А.В. Сучасні термінологічні контури дослідження інноваційного потенціалу / Шаперенков А.В. // Економіч. вісн. Донбасу. – 2012. – № 2(28). – С. 155–161.
96. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 16.01.2003 р. № 433–IV, із змінами та доповненнями. – [Електронний ресурс]. – Режи доступу: <http://www.zakon1.rada.gov.ua>
97. Гальчинський А. Україна: наука та інноваційний розвиток / А. Гальчинський, В. Геєць, В. Семиноженко / – К.: Б.в., 2000. – 180 с.
98. Бреус С.В. Аналіз інноваційної діяльності промислових підприємств в Україні // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – №5. – С. 121–128.
99. Данилишин Б. Научно-инновационное обеспечение устойчивого экономического развития Украины / Б. Данилишин, В. Чижова // Экономика Украины. – 2004. – №3. – С. 4-11.
100. Безуглий А. Про вилучення амортизаційних відрахувань підприємств / А. Безуглий // Економіка України. – 2002. – № 5. – С. 36–43.
101. Ансофф И. Стратегическое управление: Сокр. пер. с англ. – М.: Экономика, 1989. – 519 с.
102. Білорус О. Імперативи стратегії розвитку України в умовах глобалізації / О. Білорус // Економіка України. – 2004. – № 11. – С. 4–13.
103. Пилипенко А.А. Формирование организационного экономического механизма обеспечения устойчивости работы предприятия: Дис. канд. экон. наук: 08.06.01. – Харьков, 2000.–188 с.
104. Шипуліна Ю.С. Розвиток теоретико-методологічних засад переходу підприємств на інноваційний шлях розвитку / Ю.С. Шипуліна, С.М. Ілляшенко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – Т. 1, № 4. – С. 103-112.

105. Малюта Л. Оцінювання рівня інноваційного розвитку промислового підприємства / Л. Малюта // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2011. – Вип. 1 (4).
106. Прокопенко О.В. Мотиваційний механізм інноваційного розвитку: складові та стан його ринкової структури / О.В. Прокопенко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 1. – С. 167–175.
107. Зянько В.В. Інноваційне підприємництво в Україні: проблеми становлення і розвитку: монографія / В.В. Зянько / – Вінниця : УНІВЕРСУМ, 2005. – 263 с.
108. Волощук Л.О. Інтелектуальна складова інноваційного розвитку промислових підприємств: сутність та проблеми управління / Л.О. Волощук // Міжнародна науково-практична конференція «Економіка: реалії часу і перспективи». – Одеса: ОНПУ, 2014. – Т.1 – 59–61с.
109. Довбенко В.І. Обліково-аналітичне забезпечення розвитку підприємства / В.І. Довбенко // Вісн. нац. ун-ту «Львів. політехніка». – 2009. – № 647. – С. 50–56.
110. Безродна Т.М. Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємством: визначення сутності поняття / Т.М. Безродна // Вісник Східноукраїнського Національного університету імені Володимира Даля. Науковий журнал. Ч.2. – 2008. – № 10 (128).
111. Волощук Л.О. Обліково-аналітичне забезпечення управління інноваційним розвитком підприємства / Л.О. Волощук // Праці Одеського політехнічного університету: Науковий та науково-виробничий збірник. – Одеса, 2011. – Вип. 2(36). – С.301-307
112. Тычинина Н.А. Теоретическое обоснование содержания учетно-аналитического обеспечения устойчивого развития предприятия / Н.А. Тычинина // Вестник Оренбургского государственного университета. – 2009. – № 2. – С. 107–113.
113. Гильмиярова М.Р. Концептуальная учетно-аналитическая модель денежных потоков корпоративных структур / М.Р. Гильмиярова // – [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://dorogiistorii.ru/doc/merkulov/researchjournal_cloud_2012.pdf

114. Зенькина И.В. Учетно-аналитическое обеспечение стратегического управления коммерческой организацией / И.В. Зенькина // Аудит и финансовый анализ. – №2. – 2009. – С.1 – 3.
115. Кирилов И.Н. Теоретические аспекты развития системы учетно-аналитического обеспечения управленческих решений на предприятии / И.Н. Кирилов // Вестник Адыгейского государственного университета. – №2. – Майкоп : Изд-во АГУ, 2012. – С. 124 – 135.
116. Маляревский Ю.Д. Учетно-аналитическое обеспечение концепции управления расходами предприятия / Ю.Д. Маляревский, А.С. Лучанинова // Бизнесинформ. – №2(2). – 2011. – С. 132 – 134.
117. Пилипенко А.А. Організація обліково-аналітичного забезпечення стратегічного розвитку підприємства / А.А. Пилипенко // Наукове видання. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2007. – 276 с.
118. Шимоханская Т.В. Концепция учетно-аналитического обеспечения устойчивого развития организаций / Т.В. Шимоханская // Бухгалтерский учет, статистика, №5. – 2011. – С.346-354.
119. Камінська Т.Г. Обліково-аналітичне забезпечення фінансового менеджменту в сільськогосподарських підприємствах: автореф. дис. канд. екон. наук: спец. 08.05.06 «Облік, аналіз та аудит» / Т.Г. Камінська. – К.: 2006. – С. 15.
120. Попова Л.В. Основные теоретические принципы построения учетно-аналитической системы / Л.В. Попова, Б.Г. Маслов, И.А. Маслова // Финансовый менеджмент. – 2003. – №5. – 65 – 73.
121. Облік, контроль і аналіз у міжнародному бізнесі : управлінський аспект : [монографія] / [за ред. проф. Л.О. Сухарьової]. – Донецьк : ДонДУЕТ, 2005. – С. 4.
122. Гудзинський О.Д. Теоретичні аспекти формування обліково-аналітичного механізму менеджменту / О.Д. Гудзинський, Г.Г. Кірейцев, Т.М. Пахомова // Облік і фінанси АПК. – 2008. – № 3. – С. 90.
123. Бозина О.П. Проблемы прогнозирования прибыли в целях финансового учета и налогообложения в условиях экономической нестабильности / О.П. Бозина // Бухучет в сельском хозяйстве. – №9. – 2010. – С. 21 – 25.

124. Мельниченко І.В. Обліково-аналітична система сільськогосподарського підприємства : сутність та структура / І.В. Мельниченко // Економіка АПК. – 2009. – № 2. – С. 98-104
125. Усатова Л.В. Формирование управленческой и налоговой составляющей учетно-аналитической системы расходов в условиях неопределенности в период трансформации международных стандартов финансовой отчетности : автореф. дис. на соискание научн. степени доктора эк. наук : спец. 08.00.12 «Бухгалтерский учет, статистика» / Л.В. Усатова. – Орел, 2008.
126. Ладигіна А.М. Ефективність системи менеджменту сільськогосподарського виробництва / А.М. Ладигіна // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2009. – № 647. – С. 103–107.
127. Омельченко І.А. Развитие учетно-экономической системы внешнеэкономической деятельности / И.А. Омельченко // Вестник Томского государственного университета. – 2008. – № 317. – С. 210-216.
128. Радченко О.Д. Обліково-аналітичне забезпечення управління фінансами малих підприємств / О.Д. Радченко // Економічні науки. Серія «Облік і фінанси»: зб. наук. праць – Випуск 5 (20). – Ч.2 : [відп. ред. д.е.н., професор З.В. Герасимчук]. – Луцьк, 2008. – 368 с.
129. Зенькина И.В. Некоторые аспекты стратегического управления и его учетно-аналитического обеспечения / И. В. Зенкина // Вестник Ростовского государственного экономического университета «РИНХ». – 2007. – № 2. – С. 115–119.
130. Галузіна С.М. Аспекти підвищення ролі учетно-аналитической информации в системе управления организацией : [моногр] / С.М. Галузіна. – СПб. : Знание, 2006. – 392 с.
131. Грабко М.В. Системне обліково-аналітичне забезпечення менеджменту машинобудівних підприємств / М.В. Грабко // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2009. – № 647. – С. 27–31.

132. Пархоменко О.В. Інформаційно-аналітичне забезпечення процесу прийняття рішень в системі науково-технічної інформації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.02.02 «Економіка та управління науково-технічним прогресом» / О. В. Пархоменко /. – Київ, 2006. – 24 с.
133. Зырянова Т.В. Моделирование учетного процесса в условиях автоматизации / Т.В. Зырянова, Ж.Р. Скребкова // Все для бухгалтера. – 2007. – № 23 (215).
134. Ковалев В.В. Финансовый анализ: методы и процедуры / В.В. Ковалев / – М.: Финансы и статистика, 2005. – 560 с.
135. Колос І. Облікова інформація в управлінні діяльністю підприємства / І. Колос // Школа професійного бухгалтера. – 2004. – 15 лютого. – С 8–11.
136. Чумаченко М.Г. Економічний аналіз: [навчальний посібник] / М.Г. Чумаченко – К. : КНЕУ, 2001. – 540 с.
137. Войнаренко М.П. Облікова інформація та перспективи її застосування в управлінні підприємством / М.П. Войнаренко, Т.В. Литвинчук, В.П. Сухораб // Вісник Технологічного університету поділля. – 1998. – № 3. – С. 70.
138. Бухгалтерський фінансовий облік : [підручник] / [за ред. проф. Ф.Ф. Бутинця]. – [3-вид., перераб. і доп.]. – Житомир : ЖІТІ, 2001. – 672 с.
139. Бутинець Ф.Ф. Проблеми науки бухгалтерського обліку: реалії: [монографія] / Ф.Ф. Бутинець. – Житомир: ПП «Рута», 2005.
140. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 р. : документ № 996-IV із змінами та доповненнями : [поточна редакція від 01.01.2014р.] – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
141. Литвин Н.Б. Облік в зарубіжних країнах : [навчальний посібник] / Н.Б. Литвин /. – К. : Атіка, 2007. – 208 с.
142. Дроздова Т. Облікова політика підприємства : структура, формування, зміна / Т. Дроздова // Все про бухгалтерський облік. – 2004. – № 11. – С. 41–43.

143. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджений Наказом Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nibu.factor.ua/ukr/info/instrbuh/psbu1/>
144. Методичними рекомендаціями щодо заповнення форм фінансової звітності (наказ Міністерства фінансів України від 28.03.2013 р. № 433). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=382859&cat_id=293536
145. Савчук В.П. Управление прибылью и бюджетирование / В.П. Савчук – М.: БИНОМ «Лаборатория знаний», 2005. – 432 с.
146. Баканов М.И. Теория экономического анализа / М.И. Баканов, А.Д. Шеремет. – М. – 2002.
147. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: [навч. посіб.] / Г.В. Савицька. – К.: Знання, 2004. – 654 с.
148. Филиппова С.В. Управленческий анализ: теория и практика. Цикл: «Современные управленческие технологии» / С.В. Филиппова / – К.: Аврио. – 2004.– 336 с.
149. Свинаярева А.Б. Аналитическое обеспечение управления предпринимательскими структурами в промышленном секторе экономики: [монография] / Свинаярева А. Б. – Одесса: ТЭС, 2004. – 158 с.
150. Волощук Л.О. Фінансовий аналіз: стислий курс: [навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни] : Модуль 1 / Л.О. Волощук – Одеса: ВМВ, 2009. – 112 с.
151. Крамаренко Г.О. Фінансовий аналіз і планування / Г.О. Крамаренко / – Київ: Центр навчальної літератури, 2003 – 224 с.
152. Шеремет А.Д. Методика финансового анализа / А.Д. Шеремет, Р.С.Сайфулин / – М.: ИНФРА, 1995.
153. Білик М.Д. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. / М.Д. Білик, О.В. Павловська, Н.М. Пригуляк, Н.Ю. Невмержицька / – К.: КНЕУ, 2005. – 592 с.
154. Бочаров В.В. Финансовый анализ. Краткий курс. 2-е изд. / В.В. Бочаров / – СПб.: Питер, 2008. – 240с. – (Серия «Краткий курс»).

155. Волощук Л.О. Финансовый анализ: учебное пособие / Л.А. Волощук, М.А. Юдин; под ред. Филипповой С.В. / – К.: КАФЕДРА, 2012. – 320 с.
156. Гриньова В.М. Фінанси підприємств. Навчальний посібник / В.М. Гриньова, В.О. Коюда / – Х.: ВД «ИНЖЕК». 2006. – 432с.
157. Деева Н.М. Фінансовий аналіз. Навчальний посібник / Н.М. Деева, О.І. Дедіков / – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 328 с.
158. Дыбаль С.В. Финансовый анализ: теория и практика: Учеб.пособ / С.В. Дыбаль / – Спб.: Издательский дом «Бизнес-пресса», 2005. – 304с.
159. Васина А. Не путайте финансовый анализ со статистическим // The Chief, №4, 2002. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.cfin.ru
160. Єжакова Н.В. Методичні підходи до управлінського обліку та аналізу ефективності інноваційної діяльності й інноваційної активності підприємств / Н.В. Єжакова / – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ir.ceikneu.edu.ua/blocks/doc_info.php?id=525
161. Європейська методика визначення узагальненого інноваційного індекса. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Svfin/2008_3/16-154.pdf.
162. Корольчук Л.В. Оцінка інноваційного потенціалу транскордонного регіону як передумова ефективної міжрегіональної співпраці в сучасних умовах розвитку світової економіки // Збірник наукових праць. – Випуск 8 (30). – Луцьк, 2011.
163. Мілевська Т.С. Оцінка інноваційної активності регіону // Бізнесінформ. – № 4. – Харків, 2012.
164. Шеховцева Л. С. Конкурентоспособность региона: факторы и метод создания // Маркетинг в России и за рубежом. – 2001. – № 4. – С. 42 – 47.
165. Ушвицкий Л.И. Конкурентоспособность региона как новая реалья: сущность, методы оценки, современное состояние / Л.И. Ушвицкий, В.Н. Парасина // Сборник научных трудов СевКавГТУ. Серия «Экономика». – 2005. – № 1.

166. Measuring Regional Capacity for Innovation. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.statsamerica.org/innovation.
167. Кузьмін О.Є. Показники інноваційності економічних явищ, процесів і діяльності підприємств: досвід економічно розвинених країн / О.Є. Кузьмін, В.Й. Жежуха / Теоретичні та прикладні питання економіки: збірник наукових праць. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2009. – Вип. 19. – С. 38-45.
168. Вдовиченко А.М. Методика і результати розрахунку узагальненого інноваційного індексу для економіки України. – Світ фінансів. – 2008. – № 3. – С. 154–161.
169. Наказ «Про затвердження Інструкції щодо заповнення форми державного статистичного спостереження N 1-інновація» від 01.10.2008 р. № 361; Держкомстат України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1047-08/conv>
170. Іванков В.М. Оценка состояния инновационной деятельности промышленных предприятий / В.М. Іванков / Науково-практичне видання «Незалежний аудитор», 2013– № 6 (IV).
171. Державна служба статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
172. Наказ Держстата України «Про затвердження форм державних статистичних спостережень зі статистики науки та інновацій» від 20.11.2012 г. N 471. За редакцією Наказ Держстата України «Про внесення змін до деяких форм державних статистичних спостережень щодо перенесення термінів подання» від 20.09.2013 г. N 283. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://document.ua/pro-vnesennjajzmin-do-dejakih-form-derzhavnih-statistichnih--doc164655.html>
173. Наказ Держстата України «Про затвердження форм державних статистичних спостережень зі статистики науки та інновацій» від 20.11.2012р. N 471. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/norm_doc/2012/471/471_2012.htm

174. Жежуха В.Й. Показники оцінювання стану інноваційної діяльності та інноваційної активності / В.Й. Жежуха /. – Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.
175. Князь С.В. Оцінювання інвестиційно-інноваційного потенціалу підприємства на засадах активізування маркетингової діяльності / С.В. Князь, О.В. Князь, Ю.О. Андріанов. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuu.gov.ua/Portal/natural/VNULP/>
176. Загородній А.Г. Стратегічний аналіз конкурентоспроможності інноваційної продукції / Г.Загородній, В.М. Чубай. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuu.gov.ua/portal/natural/VNULP/Management/2009_647/10.pdf.
177. Литвин І.В. Управління венчурними організаціями в машинобудуванні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / І.В. Литвин. – Львів, 2009. – 20 с.
178. Павлиш Е.В. Організаційно-економічне забезпечення конкурентоспроможності регіону : дис. канд. екон. наук: спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка». – Донецьк, 2007. – 20 с.
179. Статистична інформація Державного комітету статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
180. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: монографія у 3-ох т. / за ред. акад. НАН України В.М. Гейця, акад. НАН України В.П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б.Є. Кваснюка. – Т. 2: Інноваційно-технологічний розвиток економіки. К.: Вид-во «Фенікс», 2007. – 564 с.
181. Чижова В.І. Підвищення ролі регіонів в активації інноваційного процесу в Україні / І. Чижова / – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.iee.org.ua/files/conf/conf_arti_cle25.pdf.
182. Черваньов Д.М. Система інноваційного менеджменту: теорія і практика: підручник / Д.М.Черваньов / – К.: ВПЦ «Київський ун-т», 2012. – 1391 с.

183. Куліков П.М. Економіка та організація інноваційної діяльності: навч. посібник / П.М. Куліков, Д.О. Тищенко, Н.В. Кулешова; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Харківський нац. екон. ун-т. – Харків : Вид-во ХНЕУ, 2013. – 247 с.
184. Меркулов Н.Н. Научно-технологическая деятельность: инновационный аспект : монография / Н.Н. Меркулов / научн. ред., д-ра экон. наук, проф. В.И. Захарченко. – Одесса : Изд-во «Астропринт», 2007. – 120 с.
185. Чайка В.В. Оценка и анализ динамики инновационного уровня производства в черной металлургии Украины / В.В. Чайка // Економіка: проблеми теорії та практики. – 2006. – Вип. 221. – С. 110–123.
186. Каракай Ю.В. Маркетинг на ринку інноваційних товарів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра экон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / Ю.В. Каракай. – К.: 2008. – 29 с.
187. Станіславик О.В. Теоретико-методичні основи оцінювання інноваційного потенціалу промислових підприємств (на прикладі машинобудування) : дисертація на здобуття наук. ступеня канд. экон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / О.В. Станіславик. – Одеса, ІПРЕЕД НАНУ, 2008.
188. Юдіна О.І. Інноваційна діяльність підприємств промисловості як засіб ресурсозбереження – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vdnuet/econ/2009_3/17.pdf.
189. Матросова В.О. Аналіз інноваційної активності підприємств України та стратегія формування корпоративного інноваційного потенціалу / В.І. Матросова, О.О. Семенова // Вісник НТУ «ХП». – Х.: НТУ «ХП». – 2013. – № 67 (1040) – С. 53-63.
190. Шаповал А.А. Розвиток інноваційного потенціалу підприємства / А.А. Шаповал, М.А. Йохна / – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lubbook.net/book_654_glava_18
191. Чабан В.Г. Інноваційний потенціал підприємства та його оцінка / В.Г. Чабан // Фінанси України. – 2006. – № 5. – С. 142–148.

192. Алексеев С.Г. Экономические проблемы регионов и отраслевых комплексов / С.Г. Алексеев // Проблемы современной экономики. – 2009.– № 2(30).
193. Трифилова А.А. Управление инновационным развитием предприятия / А.А. Трифилова / – М.: Финансы и статистика, 2003. – 176 с.

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

Наукове видання

Волощук Лідія Олександрівна
Кірсанова Вікторія Василівна
Філіппова Світлана Валеріївна

**АНАЛІТИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ
ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ
ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА**

Монографія

В авторській редакції

Технічна обробка: *А.Ю. Устинюк, Т.В. Павліченко*

Підписано до друку 02.10.2014 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Гарнітура TimesNewRoman.
Друк офсетний. Ум. друк. арк. 10,46. Наклад 100 прим.
Зам. № 0203/1.

Надруковано з готового оригінал-макету у друкарні «Плутон»
м. Одеса, вул. Ніжинська, 56
тел.: +38 048 700 42 42
www.plutonpak.com.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців ДК № 4684 від 13.02.2014 р.
ФОП Бондаренко М.О.
65045, м. Одеса, вул. В. Арнаутська, 60
тел.: +38 0482 35 79 76
www.aprel.od.ua